

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı Programı

Referans No: 10326497

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı Programı

CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN KIBRIS

POLİTİKASI

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan: **Baybars ÇELİK**

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi/doktora tezi/dönem projesi olarak sunduğum “ Cumhuriyet Halk Partisi’ nin Kıbrıs Politikası ” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamı’nın kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmanın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Baybars ÇELİK

ÖZET

CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN KIBRIS POLİTİKASI

Baybars ÇELİK

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Bölümü

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Fatma Aslı KELKİTLİ

Ocak, 2020-104 sayfa

1950'lerde uluslararası gündeme gelen Kıbrıs sorunu bu dönemden itibaren yaşanan birçok tarihsel gelişmeyle şekillenmiş, çözümsüzlüğünü günümüze kadar devam ettirmiştir. 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra adada ayrı iki yönetim ortaya çıkmış, bu gelişmeden sonra da iki farklı yönetimin tek bir çatı altında birleştirilmesi için görüşmeler günümüze kadar sürmüştür. Kıbrıs sorunu, açık denizlerde doğalgazın keşfiyle ise farklı boyutlara ulaşmıştır.

Kıbrıs sorununun ortaya çıktığı süreçte, Soğuk Savaş koşulları gereği aktif bir politika belirlemeyen Cumhuriyet Halk Partisi yönetimi Yunanistan ile olan ikili ilişkilerin ve bölgesel barışın zedelenmemesi için Kıbrıs konusunun Türk kamuoyunda tartışılmasına engel olmuştur. 1961 yılında iktidar olan İnönü hükümetleri döneminde ise Kıbrıs konusu milli bir meseleye dönüşmüş, sorunun büyümesi üzerine adaya askeri harekât girişiminde bulunulmuştur. İnönü hükümetlerinin Kıbrıs konusundaki hassasiyeti, Başbakan Bülent Ecevit'in koalisyon hükümeti döneminde de devam etmiştir. Ecevit, adaya Barış Harekâtı'nı düzenleyerek, Kıbrıs sorununun çözümü noktasında Türk tarafının temel tezi olan taksim tezine zemin hazırlamıştır. Nitekim 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması, 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması taksim tezinin hayata geçirilmesi hususundaki en önemli adımlardır.

İnönü hükümetleri ile şekillenmeye başlayan Cumhuriyet Halk Partisi'nin Kıbrıs politikasında önemli test noktalarından birisi de Annan

Planı olmuştur. Planı, Kıbrıs davasından taviz olarak değerlendiren Cumhuriyet Halk Partisi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığından yana tavır takınmıştır. Bu çalışma Cumhuriyet Halk Partisi'nin Kıbrıs politikasının evrimleşme sürecini Kıbrıs sorununda meydana gelen gelişmelerle paralel bir şekilde inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Sorunu, Cumhuriyet Halk Partisi, Kıbrıs Barış Harekâtı, Annan Planı

ABSTRACT

THE REPUBLICAN PEOPLE’S PARTY’S CYPRUS POLICY

Baybars ÇELİK

Master’s Thesis, Public Administration and Political Science Department

Supervisor: Assistant Prof. Dr. Fatma Aşlı KELKİTLİ

January, 2020-104 pages

The Cyprus problem which came to the fore in the 1950s has been shaped by many historical developments since then and has sustained its deadlock situation till this date. Two separate administrations emerged in the wake of the establishment of the Turkish Republic of Northern Cyprus in 1983 and following this development negotiations which have been still continuing, were commenced to unite these two separate administrations under a common framework. The Cyprus problem has reached different dimensions as well after the exploration of natural gas in high seas.

The Republican People’s Party administration which did not pursue an assertive policy line in the course of the eruption of the Cyprus problem, hindered the discussion of the issue by the Turkish public in order not to impair the regional peace as well as its bilateral relations with Greece. The Cyprus problem had become a national issue during the rule of İnönü-led governments starting with 1961 and Turkey made an attempt to carry out a military operation on the island following the escalation of the issue. The sensitivity of the İnönü governments regarding the Cyprus matter continued during the coalition government of the Prime Minister Bülent Ecevit. Ecevit set the stage for Turkey’s main thesis, the partition thesis concerning the resolution of the Cyprus issue via conduct of the Peace Operation on the island. The foundation of the Federal State of Cyprus in 1975 and the establishment of the Turkish Republic of Northern Cyprus in 1983 could be considered as significant steps towards the realization of the partition thesis.

The Annan Plan became one of the testing grounds of the Cyprus policy of the Republican People's Party which took shape by the İnönü governments. By appraising the plan as a major concession in favour of the Greek Cypriots, the Republican People's Party pursued a foreign policy line which opted for the independence of the Turkish Republic of Northern Cyprus. This study examines the transformation process of the Cyprus policy of the Republican People's Party in parallel to the developments regarding the Cyprus problem.

Keywords: Cyprus problem, Republican People's Party, Cyprus Peace Operation, Annan Plan

ÖNSÖZ

Çalışma, Cumhuriyetin ilanından sonra Kıbrıs adası üzerinde yaşanan gelişmeleri, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Kıbrıs sorunuyla ilgili görüşlerini ve politikalarını içermektedir. Ayrıca Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden süreç, bu süreçte yaşanan gelişmeler ve sonuçları çalışılmış, günümüze kadar gelen süreç incelenmiştir.

Çalışma konusunun belirlenmesinde ve çalışmanın hazırlanışının her aşamasında değerli bilgilerini benimle paylaşan, kendisine ne zaman danışsam kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenin fazlasını yapan, samimiyetini esirgemeyen ve danışman hoca görevini hakkıyla yerine getiren Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fatma Aslı KELKİTLİ'ye teşekkürü bir borç biliyor ve şükranlarımı sunuyorum.

İSTANBUL, 2020

Baybars ÇELİK

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AKEL: Emekçi Halkın İlerici Partisi

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

EOKA: Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

KATAK: Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

KMTHP: Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MSP: Milli Selamet Partisi

NATO: Kuzey Atlantik Paktı

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TMT: Türk Mukavemet Teşkilatı

HARİTALAR

Harita 1.1. Rum Yönetiminin BM' ye Sunduğu Harita, s. 85.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vvi
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
HARİTALAR	ix

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Amaç, Önem, Literatüre Katkı.....	1
1.2. Hipotez ve Araştırma Soruları	3
1.3. Metodoloji.....	5
1.4. Çalışmanın Bölümleri	6

2.BÖLÜM

1923-1972 ARASI CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN KIBRIS POLİTİKASI

2.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kıbrıs Politikası	8
2.1.1. Tek Partili Dönemde Kıbrıs Politikası	9
2.1.2. Çok Partili Döneme Geçişte Kıbrıs Politikası.....	18
2.2. Enosis İsteyen Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü'ne (EOKA) Karşı Türkiye'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tutumu	23
2.3. 1960 İhtilali Sürecinde Kıbrıs Politikası.....	29
2.4. İsmet İnönü'nün Darbe Sonrası Başbakanlıkları Döneminde Kıbrıs'a Karşı Tutumu ve Stratejisi	33

3. BÖLÜM

37. HÜKÜMET DÖNEMİNDE UYGULANAN KIBRIS POLİTİKALARI

3.1.Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Selamet Partisi'nin Koalisyon Hükümeti Politikaları.....	40
3.2.Cumhuriyet Halk Partisi'nin Milli Selamet Partisi'nden Farklı Düşündüğü Kıbrıs Politikası	42
3.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi-Milli Selamet Partisi Koalisyon Hükümeti Dönemi Öncesi Kıbrıs Sorununun Büyümesi	42

3.2.2. Kıbrıs Barış Harekâtı ve Koalisyon Ortaklarının Görüş Ayrılıkları	44
3.3. ABD ve İngiltere'nin Türkiye'nin Kıbrıs'a Müdahalesini Engelleme Çabaları	51
3.4. Birinci Barış Harekâtı Sonucu Uluslararası Görüşmeler ve Hükümetin Tutumu	59

4.BÖLÜM

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANI VE SONRASI GELİŞMELER

4.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Giden Süreç	64
4.2. Birleşmiş Milletler Annan Planı'na Giden Süreç	68
4.3. Annan Planı'na Karşı Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tutumu ve Görüşleri	76
4.4. Annan Planı Sonrasında Ortaya Çıkan Sonuçlar	86

5. BÖLÜM

SONUÇ	93
KAYNAKÇA	97
ÖZGEÇMİŞ	105

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Amaç, Önem, Literatüre Katkı

Kıbrıs sorunu, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda adada yaşayan Rumların, Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını uluslararası kamuoyunda dillendirmeye başlaması ile birlikte ortaya çıkmış olup, bu sorun günümüze kadar gerek uluslararası alanda, gerekse ülkeler arasındaki ikili ilişkilerde tartışılmaktadır. Bu süreçte, 1960'lara kadar Türk dış politikası tamamen Batı ile yakın ilişkilere, özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) dostluğuna dayanıyordu. Aynı zamanda bu dönemde, Türkiye, Kore'ye asker gönderdi ve Kuzey Atlantik Paktı'na (NATO) (1952) ve Bağdat Paktı'na (1955) katıldı. Bu Batı merkezli politikalar, Sovyetler Birliği korkusundan, ABD askeri ve ekonomik yardımlarına bağımlılıktan ve Türkiye'nin laik, demokratik, Batı devleti olarak kabul edilme arzusundan kaynaklanmaktaydı. Bu tehdit-ittifak gereklilikleri nedeniyle, Yunanistan Enosis sorununu gündeme getirene kadar, Türkiye'nin Kıbrıs'a tamamen ilgisiz olduğunu varsaymak doğru değildir. Ankara, sadece konuya dikkat çekmekten kaçınmış ve İngilizlerin adada kalma kararlılığında olacağını ummuştu. Dahası, Türkiye bu sorunu adanın hükümeti ile Yunan sakinleri arasında Kıbrıs halkını ilgilendiren bir sorun olarak görüyordu.

Ancak, Yunanistan'ın plebisit yaparak adayı Yunanistan'a bağlama girişimini Birleşmiş Milletlere (BM) taşımasıyla, ortaya çıkan Kıbrıs sorunu karşısında, Türkiye'nin sessiz kalması mümkün değildi. Çünkü Yunanistan'ın bu girişimi ile birlikte Kıbrıs'ta Türk varlığına karşı tedhiş eylemlerinin başlaması, Türk kamuoyunda yüksek düzeyde Kıbrıs hassasiyeti oluşmasına neden oldu. Bu çerçevede Türk dış politikasında, 1950'li yıllardan itibaren bu sorun milli bir davaya dönüşmüş olup, sadece Türk dış politikasının ana konusu olmamış, aynı zamanda Türk iç politikasının da tartışmış olduğu temel konular arasında yer almıştır.

Sorunun ortaya çıkmış olduğu 1950’li yıllardan itibaren Türk siyasi hayatında iktidarı elinde tutan birçok siyasi parti, bu konunun çözümüne yönelik önemli adımlar atmıştır. Bu bağlamda Türk siyasi hayatının en önemli siyasi partilerinden olan Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP) bu konuya yaklaşımı önem taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşunda önemli görevler almış olan CHP, 1950’li yıllara kadar Türk siyasi hayatını domine etmiştir. 1950’den sonra on yıllık bir muhalefet döneminden sonra kısa dönem aralıkları ile iktidarı ele geçirse de, uzunca bir süre muhalefet partisi olarak siyasi yaşamını sürdürmüştür. Gerek iktidar olduğu dönemlerde gerekse muhalefet olduğu dönemlerde, CHP izlemiş olduğu politikalarla Kıbrıs sorununa karşı Türkiye’nin dış politikasının gelişimine tesir etmiştir. Bu çerçevede Kıbrıs sorununun gelişimi karşısında Türk dış politikasının şekillenmesi ve CHP’nin bu politikalar üzerindeki etkisi önem taşımaktadır.

Yapmış olduğumuz bu çalışmanın amacı, Türk siyasi hayatının en köklü siyasi partisi olan CHP’nin, Kıbrıs sorununa karşı yaklaşımını ve bu sorunun çözümüne yönelik iddia ve önerilerini incelemektir. İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden bu yana, Kıbrıs sorununun uluslararası bir konu ve Türkiye’nin önemli bir dış politika sorunu olarak ortaya çıkışını açıklamak amacıyla, öncelikle yeterli tarihsel referans vererek konuya odaklanmak önem taşımaktadır. Bununla birlikte ana vurgu, Kıbrıs’la ilgili değişen Türk politika çizgisi ve bu çizgi üzerinde CHP’nin politik yaklaşımının etkisi üzerine olacaktır.

Kıbrıs sorununun önemli kırılma noktalarından olan 1974 Türk Barış Harekâtı’nın gerçekleştirildiği süreçte, bu harekâtın siyasi sorumluluğunu üstlenmiş olan iktidarın hükümet ortağı olan CHP, Barış Harekâtı’ndan sonra günümüze kadar yaşanmış olan gelişmelerde Türkiye’nin dış politikasında Kıbrıs konusunun belirlenmesinde etkili olan faktörler arasında yer almıştır. Bu bağlamda yapmış olduğumuz araştırma ile Kıbrıs barış harekâtı ve sonrasında yaşanan gelişmelere karşı CHP’nin yaklaşımı üzerinde durulacaktır.

Türk dış politikasının Kıbrıs konusuna yaklaşımı üzerinde gerek iktidar gerekse de muhalefet olduğu dönemde etkili olan CHP’nin Kıbrıs konusundaki tezleri bu çerçevede önem taşımaktadır. Yapmış olduğumuz çalışma ile Türkiye’nin Kıbrıs politikasının belirlenmesinde, CHP’nin temel tezlerinin

etkisi tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu bağlamda çalışmamız, sorunun ortaya çıkmasından itibaren Türkiye'nin bu soruna yaklaşımının anlaşılabilmesi bağlamında önem taşımaktadır. Kıbrıs sorununa odaklanmış olan mevcut literatürde çok sayıda çalışma, genel olarak sorunun ortaya çıkmasından itibaren, Türk dış politikasının bu soruna yaklaşımını ele almıştır. Ancak, bu yaklaşımın oluşmasında etkili olan ana dinamiklerden CHP'nin, Kıbrıs sorununa karşı politik duruşu ihmal edilmiştir. Bu çerçevede yapmış olduğumuz çalışmanın literatürde önemli bir boşluğu dolduracağını düşünmekteyiz.

1.2.Hipotez ve Araştırma Soruları

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır ve Yunanistan ile çevrili bir adadır. Doğu Akdeniz'i kontrol eden Kıbrıs adası, tarihsel süreç boyunca, her zaman jeopolitik açıdan önem taşımıştır. Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra, Akdeniz üzerinden gerçekleştirilen Doğu-Batı ticaretinin merkezinde yer almasından dolayı önemini daha da artırmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde Kıbrıs Türkiye'nin güvenlik politikaları açısından da son derece önemli bir noktadadır. Güvenlik hassasiyeti de Kıbrıs politikasının şekillenmesinde son derece etkili olmuştur. Eski bir Osmanlı bölgesi olarak Kıbrıs, Türkiye için tarihi bir öneme sahiptir. Dolayısıyla, daha önce Osmanlı egemenliği altındaki diğer Türk nüfuslarına karşı hissettikleri gibi, Kıbrıslı Türklere karşı ulusal bir dayanışma duygusu vardır. Adanın Türk varlığı, ağırlıklı olarak stratejik değere sahip olan Türk çıkarlarının korunmasını sembolize ve garanti eder. Anadolu kıyılarından sadece 40 deniz mili uzaklıkta, Karpaz yarımadasının uzantısı, Kıbrıs'a İskenderun Körfezi'nden çıkışı engelleme ve böylece Türkiye'nin deniz manevra kabiliyetini tehdit etme imkânı vermektedir. Bu nedenle Kıbrıs, kalbi hedefleyen bir hançer olarak algılanmaktadır. Kıbrıs'ın stratejik önemi, temel olarak "durağan bir uçak gemisi" olduğu gerçeğinde yatmaktadır. Ayrıca, Kıbrıs'ın Türkiye'nin tarihsel rakibi olan Yunanistan'a olası kaybının, Yunanistan'ın hayati Türk çıkarlarına karşı tehdidini arttıracığı düşünülmektedir. Özellikle son dönemlerde Doğu Akdeniz'de keşfedilen hidrokarbon rezervleri ile Kıbrıs sorunu, sadece adada yaşayan iki halk ve

Türkiye ve Yunanistan'ı ilgilendiren bir konu olmaktan çıkmış, uluslararası aktörlerin de içine girdiği bir mesele haline dönüşmüştür.

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte, İngiltere'nin adayı, terk etme ihtimali üzerine uluslararası kamuoyunda gündeme gelmeye başlayan Kıbrıs sorunu, aslında yukarıda bahsetmiş olduğumuz jeopolitik öneminden dolayı, sadece adada yaşayan Türkler ve Rumları ilgilendiren bir konu olarak ortaya çıkmamıştır. Çünkü adada yaşayan Türkler bağlamında değerlendirildiğinde, Türk toplumunun yaşamış olduğu sıkıntıların, dil ve din bağı ile birbirine bağlı Türkiye Türklerini ilgilendirmesi gayet doğaldı. Bununla birlikte, Kıbrıs adası, Türkiye'nin güvenliği açısından büyük önem taşımaktadır. Kıbrıs, Türkiye'den sadece 65 kilometre uzaklıktadır. Ada, Türkiye'nin Mersin gibi güney limanlarına yakındır. Türkiye'nin güneybatı limanlarının tamamı Kıbrıs'ın koruması altındadır. Adayı kim kontrol ederse, bu Türk limanları üzerinde komuta yapabilir ya da en azından üzerlerinde baskı kurabilir. Bu çerçevede Kıbrıs, Türkiye için sadece adadaki Türk toplumu nedeniyle değil, daha da önemlisi jeostratejik etkisi ve Doğu Akdeniz'deki Yunanistan'la olan konumu nedeniyle önem taşımaktadır. Bu nedenlerden dolayı, Kıbrıs sorunu, Türk dış politikasının merkezinde her zaman yer almıştır.

Kıbrıslı Rumların, talepleri ile adanın Yunanistan'a ilhak edilmesi için başlatılan girişimlerle ortaya çıkan Kıbrıs sorunu, Türkiye açısından hayati bir konu olmakla birlikte, Doğu Akdeniz'e hâkim olmak isteyen bütün uluslararası güçler açısından da önem taşımıştır. Özellikle sorunun ortaya çıkmış olduğu Soğuk Savaş süreci ele alındığında, adada yaşayan Rumlar arasında, Marksizmin gelişmesi ile birlikte, Sovyetler Birliği'nin güdümünde hareket eden bir topluluk oluşmuş, bu çerçevede tarihsel olarak Akdeniz'e inmek isteyen Sovyet Rusya bağlamında Kıbrıs adası, büyük önem arz etmeye başlamıştır. Bu süreçte, Batı blokunun önde gelen ülkesi ABD başta olmak üzere, adayı 19. yüzyılın sonlarından itibaren yöneten İngiltere açısından da, Kıbrıs, Ortadoğu ve Akdeniz hâkimiyeti açısından stratejik olarak önem kazanmıştır. Bu nedenlerle Kıbrıs sorunu ortaya çıkmasından itibaren, uluslararası güçlerin müdahil olmak istediği bir konu olmuştur. Türkiye'nin

Kıbrıs politikasını, uluslararası gelişmelerin dışında değerlendirmek doğru olmayacaktır.

Bu bağlamda çalışmamızda temel hipotezimiz, CHP'nin Kıbrıs konusunda, sorunun ortaya çıktığı süreçte konjonktür gereği pasif politika izlese de, ilerleyen dönemlerde, adada Türklerin varlığına yönelik tehditler arttıkça ve Kıbrıs adasının Türkiye'nin Akdeniz güvenliği açısından önemi yükseldikçe, alışagelmiş paradigmanın dışına çıkarak, adaya askeri harekât düzenleyecek kadar proaktif politikalar benimsediği argümanıdır. Nitekim Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) sürecinde de dayatılan Annan Planı'na karşı en sert tutum sergileyen politik odaklardan birisi CHP olmuştur.

Çalışmamızda, Türk dış politikasında önemli bir konu olan Kıbrıs sorununa karşı, CHP'nin yaklaşımının temel dinamikleri nelerdir? Sorunun ortaya çıktığı süreçte, tek parti yönetimi altında CHP'nin bu soruna karşı tutumu nasıl şekillenmiştir? İsmet İnönü hükümetleri döneminde, Türk dış politikasının Kıbrıs sorununa karşı yaklaşımı nasıldır? Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştiren CHP-Milli Selamet Partisi (MSP) hükümetinde, CHP'nin Kıbrıs sorununa yaklaşımı ve iktidar ortağı olan MSP'nin bu soruna yaklaşımı arasındaki farklar nelerdir? Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) kuruluşuna yönelik CHP'nin yaklaşımı nasıldır? Annan Planı çerçevesinde atılan adımlara CHP'nin yaklaşımı nasıldır? Gibi sorulara cevap aranacaktır.

1.3. Metodoloji

Çalışma için kullanılacak temel yöntem nitel analiz yöntemidir. Çalışma birincil ve ikincil kaynaklara dayanmaktadır. Birincil kaynakları Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) arşivi ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın web sitesi oluştururken kitaplar, akademik makaleler, ansiklopediler, bildiriler, raporlar, tezler, ve günlük gazeteler ise ikincil kaynakları oluşturmaktadır. Literatür taraması, konuyla ilgili problemleri alanları vurgulamak için eleştirel bir şekilde yürütülmüştür. Tezin ana önerileri bu literatür taramasına dayandırılmıştır.

1.4.Çalışmanın Bölümleri

Araştırmamızın giriş bölümünde, yapmış olduğumuz çalışmanın amacı, önemi, uygulayacağımız metodolojik yaklaşım ve Kıbrıs sorununun ortaya çıkmasından itibaren CHP'nin bu soruna yönelik uygulamış olduğu politikaların temel dinamiklerinin neler olduğuna yönelik sorular üzerinde durulmuştur.

1923-1972 arası Cumhuriyet Halk Partisi'nin Kıbrıs Politikası başlıklı ikinci bölümde öncelikle tek parti hükümetinin Lozan Antlaşması ile birlikte adada yaşayan Türklere yönelik uygulamış olduğu politikalar değerlendirilecektir. Özellikle yeni bağımsızlığını kazanmış olan Türkiye Cumhuriyeti'nin Musul meselesi, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Hatay meselesi gibi dış politika konuları yanında Kıbrıs konusunu ikinci plana atmasının temel nedenleri tartışılacak, Kıbrıs'ta yaşayan Türkler ve Rumlar arasındaki ilişkiler ve iki toplumun faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir.

Bu bölümde ayrıca Kıbrıs sorununun ortaya çıkışı ve bu sorun karşısında öncelikle, CHP iktidarının, daha sonra 1950-1960 yılları arasında iktidarı elinde tutan Demokrat Parti'nin (DP) dış politika yaklaşımı üzerinde durulacaktır. Konumuz gereği, DP iktidarı döneminde, ana muhalefet görevini üstlenen CHP'nin, DP'nin Kıbrıs politikasına bakışı incelenecektir. Bu bölüm çerçevesinde, ayrıca Kıbrıs sorununun önemli kırılma noktaları Zürih ve Londra Antlaşmaları ve bu anlaşmalar neticesinde Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı tartışılacak, aynı zamanda bu süreçler yaşanırken Türkiye'de yaşanan darbe, darbe sonunda oluşan politik atmosferde Türk dış politikasının Kıbrıs konusuna yaklaşımı değerlendirilecektir. Bu bölümde ayrıca askeri darbe sonrasında kurulan İsmet İnönü hükümetlerinin Kıbrıs politikaları ve bu politikaların Türkiye'nin başta ABD olmak üzere diğer devletlerle olan ilişkilerine etkisi irdelenecektir.

Çalışmamızın 37. Hükümet Döneminde Uygulanan Kıbrıs Politikaları adlı üçüncü bölümünde Kıbrıs sorunu açısından önemli bir kırılma noktası olan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı, harekâtı gerçekleştiren CHP-MSP koalisyon hükümeti ortaklarının Kıbrıs sorununa bakış açıları, harekât öncesinde ve sonrasında iki parti arasında yaşanan görüş ayrılıkları incelenecektir. Bu bölümde, Kıbrıs Barış Harekâtı ile ilgili detaylı bilgi verilecek, Türkiye'nin

Bariş Harekâtı ile birlikte karşılaşmış olduğu uluslararası sorunlar üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede dönemin başbakanı olan CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in ABD ve İngiltere'ye karşı tutumu ve Bariş Harekâtı konusunda bu iki ülkeyi ikna çabaları hakkında bilgi verilecektir.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin İlanı ve Sonrası Gelişmeler adlı dördüncü bölümde ise, KKTC'nin kuruluş süreci üzerinde durulacak, KKTC'nin kurulmasından sonra, uluslararası toplumun, sorunun çözümüne yönelik genel yaklaşımı değerlendirecektir. Bu yaklaşım çerçevesinde ön plana çıkan Annan Planı bağlamında yaşanan gelişmeler incelenecektir. Yapmış olduğumuz çalışmanın ana teması bağlamında CHP'nin plana yaklaşımı ve eleştirileri gerekçeleri ile birlikte tartışılacaktır.

Çalışmanın beşinci ve son bölümünde ise hipotez ve araştırma sorularına tekrar değinilip hipotezin gerçekenip gerçekenmediğine ve araştırma sorularının cevaplanıp cevaplanmadığına bakılacaktır. Bu bölümde ayrıca Kıbrıs sorununun geleceği ile ilgili kısa bir değerlendirme de sunulacaktır.

2.BÖLÜM

1923-1972 ARASI CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN KIBRIS POLİTİKASI

2.1. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kıbrıs Politikası

Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de, Yunanistan'ın doğusunda, Türkiye'nin güneyinde ve Mısır'ın kuzeyinde bulunan büyük bir adadır. Adanın isimlendirilmesi tarihçiler arasında bir anlaşmazlık meselesidir. Bir iddiaya göre, adada antik dönemlerden bu yana bakır madeninin bol miktarda çıkarılmasından dolayı bakırın Latince karşılığı olan "cuprum" Kıbrıs isminin kökenini oluşturmaktadır. Bir başka teori mitolojiye dayanır: Bu ismin adada doğan tanrıça Afrodit (Kypriada olarak da bilinir) tarafından verildiği öne sürülür. Antik dönemlerden bu yana Kıbrıs her zaman stratejik önemini korumuştur. Farklı zamanlarda tüm büyük güçler için olmazsa olmaz bir stratejik noktada yer almıştır (Hill, 2010: 3008).

Kıbrıs, 1571'den 1878'e kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Bu dönemde adada iki toplum, Rumlar ve Kıbrıslı Türkler birlikte yaşadı. 19. yüzyılda adanın Osmanlı hâkimiyetinden İngiliz yönetimine geçmesi sonucu, ileride Kıbrıs sorunu olarak karşımıza çıkacak olan anlaşmazlığın temel nedenleri oluşmaya başladı. Kıbrıslı Rumlar 1878'de İngiliz yönetimine geçişi Enosis'e götürecek bir geçiş aşaması olarak görmüşlerdir. 1878 Ayastefanos Antlaşması'nın şartlarının hafifletilmesi karşılığında Osmanlı Devleti'nden Kıbrıs'ı isteyen İngiltere bu amacına ulaşmış ve Kıbrıs, İngiltere'nin yönetimine bırakılmıştır. İngiltere adaya yerleştikten sonra bir taraftan adayı ilhak planları yaparken diğer taraftan da adadaki Türk varlığını yok etmeye çalışmıştır (Ziya, 1973: 35). Bu amaçla ada yönetimindeki Türkleri görevlerinden uzaklaştırmıştır. Adanın İngiltere yönetimine geçmesi, burada yaşayan Rumlar için Enosis hayallerini gerçekleştirmek için bir fırsat oluşturmuştur (Sonyel, 1995: 145). 1898'de Girit'in Yunanistan'ın kontrolüne geçmesi Kıbrıslı Rumların Yunanistan'la

birleşmek hususundaki isteklerini kamçulamıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer alarak İngiltere'ye karşı savaşması nedeniyle fırsatı değerlendiren İngiltere, adayı kendi egemenliğine aldığı ilan ederek ödemesi gereken kira bedelini de kesmiştir (Sakin ve Dokuyan, 2010: 42).

Stratejik değeri tarihsel süreçte artarak devam eden Kıbrıs'ın modern dönemlerde, özellikle Soğuk Savaş döneminde konumu itibarıyla bir kez daha ön plana çıktığı görülmüştür. Avrupa, Asya ve Afrika'ya eşit uzaklıkta olmasından dolayı, geçmişte Kıbrıs, Ortadoğu bölgesine atlamak isteyen devletlerin hayati stratejik ve ticaret merkezi olarak görülüyordu. 20. yüzyılda su yolu güzergâhlarının önemli bir noktasında yer alması, adanın doğu kısmının Ortadoğu ile yakından ilişkili olması, batı kısmının Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Kuzey Afrika'daki stratejik parametreler için kritik bir konuma sahip olması, Ortadoğu, Ege Denizi, Süveyş Kanalı, Kızıldeniz ve Basra Körfezi'nde rol oynamaya çalışan bölgesel ve küresel güçlerin ilgi odağına dönüşmesine yol açmıştır. Bölgedeki doğal kaynak zenginliğinin anlaşılması ile birlikte bu ilgi daha da artacaktır.

2.1.1. Tek Partili Dönemde Kıbrıs Politikası

Cumhuriyet'in ilanından sonra, gerçekleştirilecek köklü inkılâp hareketleri Cumhuriyet Halk Partisi'nin meclis faaliyetleri vasıtasıyla yürütölmek istenmiştir. Yapılacak olan inkılâpların metodolojisine yönelik muhalefet eden grubun Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası çatısı altında partileşmesi ve etkili bir muhalefet yürütmeleri, Mustafa Kemal ve lider kadroyu gerçekleştirilecek inkılâpların başarısı konusunda endişelendirdiğinden dolayı, 1925 Şeyh Said isyanı nedeni ile çıkartılmış olan Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayanılarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır. 1930 yılında güdümlü bir şekilde kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası dışında başka herhangi bir partinin kurulmasına müsaade edilmediğinden CHP idaresinde 1945 yılına kadar geçen süreç Tek Parti dönemi olarak isimlendirilecektir (Alpkaya, 1998: 15).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Gazi Mustafa Kemal Atatürk Kıbrıs adasının üzerine daha fazla düşmek istemiştir. Dönemin olayları, Osmanlı Devleti'nden miras kalan antlaşmalar ve henüz yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin uğraşmak zorunda olduğu sorunlar Kıbrıs'ı şartlar gereğince geri planda bırakmıştı. Atatürk bütün bu durumlara rağmen adanın stratejik önemine dikkat çekiyor, Kıbrıslı Türklerin akıbetlerini İngiltere'nin inisiyatifine bırakmak istemiyordu. Fakat, Türkiye Lozan Antlaşması'na gidene kadar yaşanmış olan savaşlar ve isyanlar neticesinde oldukça yıpranmış ve Kıbrıs için yapılacak yeni bir savaşı kaldırabilecek bir hali kalmamıştır.

Tek parti döneminin henüz başında, ülkenin iç ve dış siyasetini belirleyen ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş senedi olarak değerlendirilen Lozan Antlaşması, aynı zamanda Kıbrıs adasının statükosunun belirlenmesinde de önemli bir belge olma özelliğini taşımıştır. Lozan Antlaşması'nın Kıbrıs ile ilgili en önemli neticesi, yeni kurulan Türkiye devletinin Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakını kabul etmiş olmasıdır. Anlaşma'nın 16. maddesi şu şekildedir:

“Türkiye, Lozan Antlaşması'yla belirlenen sınırlar dışındaki tüm toprakları üzerindeki haklarından vazgeçmiştir. Fakat bu madde içinde yer alan ve adaları ilgilendiren; ‘adaların geleceğinin ilgililer tarafından saptanacağı’ cümlesi ile Kıbrıs'ın geleceği konusunda Türk tarafına haklar vermektedir”.

20. madde ise; “Türkiye Hükümeti Kıbrıs'ın Britanya hükümeti tarafından 5 Kasım 1914'te ilân edilen ilhakını tanıdığını beyan eder.” (Soysal, 2000: 99).

Açık ve net olan bu madde ile Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakı resmen tanınmıştır. 21. madde ise şu şekilde belirtilmiştir:

“Kıbrıs'ta Türk tabiiyetindeki nüfusun İngiliz vatandaşlığına geçişleri bazı koşullar içinde hükme bağlanmaktadır. Buna göre, “Türk vatandaşı olarak kalmak veya

İngiliz uyruğuna geçmek için Kıbrıs Türklerine iki yıllık bir süre tanınmıştır.”

Türk vatandaşlığını korumak isteyenler bu süre zarfında karar vermek ve karar verdikten bir yıl sonra da adayı terk etmek zorunda kalmışlardır (Soysal, 2000: 99). Genel olarak değerlendirildiğinde Lozan’da Yunanistan ve Türkiye, adanın uzun vadeli geleceğinden endişelenecek daha büyük sorunlara sahip olduklarından, alınan kararlar üzerinde mutabakat sağlanmıştı. Türkiye’nin Lozan müzakerecisi olan İsmet İnönü, daha sonra, Lozan’da Kıbrıs sorununu gündeme getirmediğini, çünkü en önemli sorunun ekonomik ve adli sınırlamaları ortadan kaldırmak olduğunu belirtmişti. Lozan Antlaşması ile birlikte İngiltere’nin Kıbrıs adasını ilhakı yasal temellere oturtulmuş, Kıbrıs, hukuken ve fiilen İngiltere kolonisi haline gelmiştir. İngiltere Parlamentosu Lozan Antlaşması’nı 1925 yılında onaylayarak Kıbrıs’ı resmen İngiliz Kraliyet sömürgesi olarak duyurmuştur. Yaşanılan bu gelişme ile birlikte, iki yıl içerisinde adada yaşayan Türklere, Türk tabiiyetini bırakarak İngiliz vatandaş olma ya da Türk tabiiyetini kabul edip bir yıl içerisinde Kıbrıs’tan ayrılmaları hakkının tanındığı iki seçenek verilmiştir (Alpkaya, 1998: 15).

1920’li yılları, binlerce Kıbrıslı Türk’n adadan g ettiği yıllar olarak nitelemek mümkündür. G edenlerin çoğunluğu anavatan Türkiye’ye yerleşmeyi tercih etmiş olup, bu çerçevede Türkiye’de halen yaklaşık 500.000 Kıbrıs Türk kökenli aile yaşadığı tahmin edilmektedir. Türklerin nüfusu yavaş yavaş azalırken, Kıbrıslı Rumların nüfusu büyük oranda artmıştır. Türk hükümeti g teşvik ederken, İngilizler Kıbrıs’ta büyük bir Türk topluluğunu elinde tutmak için gn önünde çeşitli bürokratik zorluklar yarattı. Türkiye’nin politikası, Türkiye’deki Yunan azınlığın Yunanistan ve diğer yerlerdeki Türk azınlıklarla yer değiştirmesi konusundaki genel politikası ile uyumluydu (Karluk, 2002: 92).

İngiltere, Kıbrıs’ı Kraliyet kolonisi ilan ettikten sonra Yunanistan ile birlik sorununun artık tartışmaya açık olmadığını açıkladı. Bu dönemde, İngiliz yöneticiler modern önlemleri uygulamak istiyorlardı, ancak Kıbrıslıların etnik-dini kimlik bilincinden etnik-ulusal kimlik bilincine geçişi o zamana kadar

tamamlanmıştı. Kıbrıslılar bu çizgi ile birlikte kendi kimliklerini koruma ve yönetime yansıtma istemişlerdir. 1925'ten sonra, adanın sakinlerinin yasal olarak tanımlanması ve eğitim alanlarında ortaya konan bazı değişiklikler gibi yeni adapte edilmiş İngiliz idari politikalarından bazıları, sakinlerin bu niyetini yansıtıyordu (Alpkaya, 1998: 15).

Bununla birlikte bu süreçte İngiliz yönetimi altında Türkler ve Rumlar arasında gerginliklerin arttığı gözlemlenmiştir. Bunun temel sebebi, Kıbrıs'ı İngiltere'nin ileride terk edeceği ve İngiltere'nin burayı terk ettikten sonra, adada nüfus bakımından fazla olan tarafın ada üzerinde söz hakkına sahip olacağı düşüncesidir. Özellikle adada yaşayan Rumlar, bu düşünce ile adadaki Türklere karşı baskı uygulamaya başlamıştır. Bundan dolayı, Kıbrıs'ta yaşayan Türkler, yavaş yavaş örgütlenerek, hükümet yanlısı Evkafçılar ile Enosis peşinde koşan Rumlara karşı mücadeleye girmişlerdir (Önalp, 2002: 92).

Bunun yanında çalışmalarını hızlandıran Özkan Bey ve arkadaşları 1 Mayıs 1931'de "Kıbrıs Türk Milli Kongresi" ismi ile bir toplantı tertip etmiştir. Adadaki Kıbrıs Türklerinin ilk ciddi politik çalışması şeklinde gösterilen kongre, Ahmet Said Hoca'yı Kıbrıs müftüsü şeklinde tanıyarak İngilizlerin de tepkisine neden olmuştur. Ancak Kıbrıs Valisi görevinde bulunan Storrs'un ekonomik gerekçeleri öne sürerek müftülüğü ve kadılık makamını kapatmasından ötürü alınmış olan bu karar İngilizler tarafından kabul edilmemiştir. Diğer taraftan 1931 yılından itibaren Enosis peşinde koşan Rumlar, adada birtakım ayaklanmalar çıkarmaya başlamışlardır (Karluk, 2002: 92).

Bu süreçte, yeni bir rejim inşası gerçekleştiren Türkiye Cumhuriyeti devletinde yönetimde bulunan CHP hükümetleri içerisinde bir taraftan ülkenin ihtiyacı olan iktisadi kalkınmayı sağlayacak girişimlerde bulunurken, diğer taraftan da, dış politikada, Lozan'da halledilememiş bazı problemlerin çözümüne yönelik adımlar attı. Başta Musul meselesi olmak üzere Türk Dışişleri'nin önemle ilgilenmiş olduğu konuların yanında Kıbrıs konusu da yer almaktaydı. Özellikle adada 1930'lu yıllardan itibaren Enosis hayalini gerçekleştirmek isteyen Rumların başlatmış oldukları birtakım ayaklanmalar bölgedeki Türk varlığına zarar verdiği için dolayı gelişmeler yakından takip edilmiştir (Ziya, 1973: 67).

Bu bağlamda Dışişleri Bakanlığı tarafından bölgedeki gelişmeler ile ilgili bilgilendirici bir yazı ile başbakanlığın dikkati çekilmiştir. Bununla birlikte İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan bir yazı ile Kıbrıs adasında gerçekleştirilmekte olan ayaklanmaların temel maksadının adanın Yunanistan'a ilhakı olduğu, bu tür faaliyetlerin merkezinde ise İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin bulunduğu bilgisi verilmiştir (Arslan, 2016: 60).

CHP hükümetleri çevrelerinde 1931 yılında Kıbrıs'ta çıkan ayaklanmanın yansıması ise, genelde neticeye yönelik olmuştur. Kıbrıs'ta yaşanan olaylar henüz sıcaklığını muhafaza ederken Balkan Konferansı münasebeti ile Türkiye'ye gelen Yunanistan baş temsilcisi Papanastasiu'nun Kıbrıs'ta yaşanan olaylarla ilgili olarak bu olayların iki ülke arasındaki dostluk ve barış ortamını zedelememesi gerektiği yönündeki açıklamaları her iki ülkenin hükümet yetkililerinin bu olayları konferansta gündeme getirmemeleri, iki ülke arasındaki dostluğun bozulabilmesinden duyulan endişeden kaynaklanmaktaydı (Arslan, 2016: 62).

Nitekim iki savaş arası dönemde özellikle de 1930'lu yıllardan itibaren Avrupa'da İtalya ve Almanya'da olduğu gibi yükselen otoriter rejimler, bölgesel barışı tehdit etmekte, yükselen tehdit dalgalarından dolayı, başta Türkiye olmak üzere bölge ülkeleri birtakım ittifaklar kurarak oluşan bu tehditlere karşı işbirliği içine girmektedir (Alpkaya, 1998: 17-19).

Bu süreçte Türkiye dış politikasında başta Yunanistan olmak üzere bölge ülkeleri ile güvenlik ekseninde ilişkiler geliştirmek istemiştir. Bu bağlamda, Kıbrıs'ta yaşanan olayların, ikili ilişkilerin önüne geçmesini istemediğinden dolayı yaşanan gelişmelere karşı, sert tepki verme yoluna gitmemiştir (Akşam Gazetesi, 22 Aralık 1931: 8).

Bununla birlikte İngiltere'nin adada yaşayan halkın temsil edildiği Kavanin Meclisi'ni fes etmesinden dolayı Kıbrıslı Türklerin temsil hakkını kaybetmesinden duyduğu rahatsızlığı, Türkiye'nin gerekli mercilere ilettiği de anlaşılmaktadır. 1931 yılında adada yaşanan olaylardan dolayı, İngiltere'nin yapmış olduğu bu tasarruf adada yaşayan Türklerin hürriyetlerini kısıtladığı gibi temsil yetkilerini de ortadan kaldırmaktaydı (Ziya, 1973: 67).

İngiltere bu olayları yatıştırabilmek maksadıyla adada yaşayan her iki toplumun okullarda okutulan ders kitaplarında milli sembollerin kullanılması ve izinsiz bayrak çekme törenleri gibi birtakım uygulamaları yasaklama yoluna gitmişti. İngiliz politikaları daha da ileri giderek seçimle işbaşına gelmiş olan muhtarların valiler tarafından atanmasına, basın yayın organlarına sansür uygulanmasına ve adadaki örgütlü yapıların faaliyetlerine son verilmesine kadar varmıştı. Adadaki ayaklanmalarla hiçbir ilgisi olmayan Türk toplumunun da İngiltere'nin bu kısıtlayıcı önlemlerinden zarar görmüş olması tepkilere yol açmıştır (Arslan, 2016: 62).

İkinci Dünya Savaşı sırasında uluslararası arenadaki ve İngiliz çıkarlarındaki değişiklikler nedeniyle, İngilizlerin Kıbrıs ile ilgili politikaları bir kez daha değişti. Adadaki İngiliz makamları, 1931'den itibaren uygulanan siyasi önlemleri gevşeterek, Kıbrıs'ın iki topluluğu ile Yunanistan ve Türkiye arasında yakın ilişkiler kurulmasını teşvik etti. Bu teşvikin arkasındaki sebep, bu iki ülke ile kendi iyi ilişkilerini güvenceye almaktı. Çünkü Yunanistan müttefik güçlerden biriydi ve tarafsız Türkiye, İngilizlerin kontrol ettiği Orta Doğu'nun merkezinde bulunuyordu (Ziya, 1973: 67).

Savaş yıllarının önemli sonuçlarından birisi de, bu süreçte 1942 yılında, 1926'da kurulmuş olan Kıbrıs Komünist Partisi'nin Emekçi Halkın İlerici Partisi (AKEL) ismiyle yeniden teşekkül ettirilmesi idi. Ayrıca, kilisenin de desteğini alarak gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler neticesinde Enosis hayalini hayata geçirebilmek için Kıbrıs Ulusal Partisi de kurulmuştu (Çevikel, 2006: 346).

Buna karşın adada Rumların özellikle İngiltere'nin savaş koşullarında uyguladığı baskı politikalarını hafifletmesinden istifade ederek örgütlenmeleri Türk toplumunun dikkatini çekmiştir. Bu süreçte milli kimlikleri teşekkül eden Kıbrıslı Türkler milli varlıklarını korumak amacıyla Türkiye'ye ile bağlarını güçlendirmeye çalışmışlardır (Karluk, 2002: 92).

Bu çerçevede; 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı ve 23 Nisan Ulusal Egemenlik Günü gibi Türkiye'nin ulusal bayramlarını açıkça kutlamışlar, aynı zamanda, Başbakan'a sadakat mesajları göndermişler ve Türk ordusu için para toplamışlardır. Sonuç olarak, bu tehdide karşı politik olarak örgütlenmeye

başlamışlardır. Bu bağlamda ilk girişim 1943'te Kıbrıs Adası Türk Azınlığı Kurumu'nun (KATAK) kurulmasıyla, ikinci girişim 1944'te Kıbrıs Millî Türk Halk Partisi'nin (KMTHP) kurulmasıyla geldi. Her ne kadar Türkiye, Lozan'da Kıbrıs'ta olan egemenliğinden vazgeçmiş olsa da ve Kıbrıslı Türklerin çoğunluğunu anakaraya göç etme konusunda cesaretlendirmeye çalışsa da, adanın kaderine olan ilgisi gittikçe artmıştır (Kızılyürek, 2005: 84-85).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşan yeni dünya düzeninde konumu itibariyle önemi bir kat daha artan Kıbrıs üzerinde Yunanistan'ın hak iddia etmesiyle Kıbrıs sorunu olarak nitelendirilen ve uluslararası bir soruna dönüşecek olan olaylar silsilesi başlayacaktır. Savaş sonunda İngiltere'nin eski gücünü kaybetmesi ve uluslararası alanda rolünün zayıflaması ile bu devletin Kıbrıs'tan çekilebilmesi ihtimali üzerine, Kıbrıslı Rumlar Yunanistan ile birlikte uzun süredir peşinde koştukları Enosis hayalini gerçekleştirebilmek için faaliyetlerini hızlandıracaklardır. Bu bağlamda, Yunan Parlamentosu 28 Şubat 1947'de Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakına yönelik bir karar alır. Yunan hükümeti, adanın kendilerine ilhakı karşısında İngiltere ve ABD'ye Kıbrıs'ta askeri üs verebileceğini açıklar. Bununla birlikte Yunanistan'ın BM'ye yapmış olduğu, "self-determinasyon" teklifi Genel Kurulca reddedilmiştir (Güler, 2004: 101-102).

Bu süreçte Yunanistan'ın da desteğini alan Kıbrıslı Rumlar, adada İngiliz Yönetimi ve Kıbrıslı Türkler üzerinde baskı uygulamaya başlarlar. Yunanistan'ın self determinasyon yoluyla adayı Yunanistan'a bağlama girişimleri, Kıbrıslı Türkler arasında tepkiye yol açar. Lefkoşa'da 28 Kasım 1948 tarihinde Rumların Enosis girişimlerini artırmalarına tepki olarak 15.000 civarında Türk'ün iştirak ettiği Ayasofya mitingi düzenlenmiştir. (Karlık, 2002: 92).

Tertip edilen bu toplantı ile ilgili malumat, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye Dr. Fazıl Küçük imzası ile gönderilen bir telgraf vasıtasıyla verilmiştir. Telgrafta adadaki Türklerin, kesinlikle, adanın Yunanistan'a ilhakına karşı oldukları eğer bu durum gerçekleşirse, bu gelişmenin Kıbrıs'ta yaşayan Türkleri mahvedeceği bildirilmiştir (Arslan, 2016: 63).

Adadaki Rum tedhiş eylemleri Türkiye’de de Kıbrıs Türklerinin taleplerini tasdik eder biçimde sokağa taşan sosyal reaksiyonun başlamasına yol açmıştır. Liderliğini bu süreçte bilinçlenmeye başlayan öğrencilerin yaptığı ve adada yaşayan Türkleri destekleyen ve Rumları protesto eden miting ve toplantılar yapılmıştır. 1950’lerden sonra artık Kıbrıs meselesi Türk kamuoyunda en çok konuşulan meselelerin başında yer almaya başlar. Yunanistan’ın girişimlerini protesto etmek ve adanın Türkiye’ye iadesini sağlamak amacıyla Kıbrıs’ta düzenlenen mitingleri Anadolu’daki, “Kıbrıs mitingleri” takip etmiştir (Kızılyürek, 2005: 84-85).

Kamuoyunun bu kadar hassas olduğu bu konuda Türk hükümetlerinin resmi tutumu ise, Yunanistan ve Batılı devletlerle olan ikili ilişkilerin bozulmaması için bu meseleyi yok sayma ya da görmezden gelme üzerine inşa edilmiştir. Buna karşın, Kıbrıs Türk toplumunun ise Türkiye’nin müdahil olması yönündeki istekleri daha gür bir şekilde seslendirilmeye başlamış, bu amaçla öncelikle partiye oradan da hükümete bu talepler iletilmiştir. Bu çerçevede Dr. Fazıl Küçük tarafından gönderilen telgrafta, adada yaşayan Türklerin mevcut durumun devam etmesinden yana oldukları, ancak İngiltere adadan çekilecekse, adanın Türkiye’ye bırakılması gerektiği belirtilmiştir (Arslan, 2016: 63).

Türk kamuoyunda artan infial karşısında Dr. Fazıl Küçük’ün telgrafını bu konudaki düşüncelerin aktarılması talebiyle, CHP Genel Sekreteri Konya Milletvekili T. Fikret Sılay, dönemin CHP’li Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak’a iletmıştır. Bu hususta Sadak, 15 Aralık 1949 tarihinde mütalaasını CHP Sekreterliği’ne yönelik göndermiş olduğu yazı ile açıklamıştır. Kıbrıs sorununun Türkiye-İngiltere ve Türkiye-Yunanistan arasında anlaşmazlığa yol açacak bir duruma dönüşmesi istenilmediğinden, hükümetin herhangi bir biçimde müdahil olmaması gerektiğini belirten yazı, aslında CHP hükümetlerinin bu süreçteki Kıbrıs politikasını açıklaması bağlamında önem taşımaktadır. Sadak’a göre, Kıbrıs’ta meydana gelen olaylara karşı gösterilen tepkiler abartılıdır. Bundan dolayı son dönemde gösterilen tepkilerin abartılı bir şekilde dönüştürülmesi yerine yatıştırılması daha doğru olacaktır (Güler, 2004: 101-102).

Bu süreçte Türkiye'nin Kıbrıs politikasında, Kıbrıs sorununun büyütülmesinden çekindiğini, Ocak 1950'de CHP'li Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın gazetelere verdiği demeçten de anlayabiliriz; Sadak gazetecilere şunları söylemiştir:

“İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete vermek istediği hakkında hiçbir sezinti yoktur. Kıbrıs'ı isteyenlerin en hafif suçları, İngiltere dostluğuna aykırı hareket etmeleridir. Yunan milletinin bu hakikatleri bildiğine şüphe yoktur.” (Alasya, 1987: 10).

Sadak, Meclis'te yaptığı konuşmasında da Kıbrıs sorununun olmadığını şu sözlerle iddia etmiştir:

“Türkiye'nin Kıbrıs meselesi diye bir sorunu yoktur. Çünkü Kıbrıs bugün İngiltere'nin hâkimiyet ve idaresi altındadır ve İngiltere'nin Kıbrıs'ı başka bir devlete devretmek niyetinde ve temayülünde olmadığı hakkında kanaatimiz tamdır. Bu böyle olunca gençlerimiz beyhude yere heyecana kapılıyorlar. Lüzumsuz yere yoruluyorlar.”(Özdemir, 2014: 42).

CHP'nin iktidarının son döneminde Türk dış politikasının Kıbrıs sorununa yaklaşımını ortaya koyan bu konuşmalardan da anlaşılacağı üzere, Türkiye bu süreçte Soğuk Savaş döneminin etkisinde Yunanistan ve İngiltere ile olan ilişkilerine öncelik vermiş Kıbrıs sorununun bu ikili ilişkileri bozmasını istememiş, bu çerçevede gelişmelere kayıtsız kalmıştır. Temel olarak Türkiye'nin savaş sonrası süreçte gelişmelere kayıtsız kalmasının amacı tamamen Batı dünyasındaki konumuna zarar vermemektir. Türkiye'nin savaştaki tarafsızlığı, Yunanistan ile Batı Trakya veya İngiltere ile Kıbrıs gibi azınlık ilişkilerini etkileme yeteneğini daha da sınırladı. Ancak, 1945'ten sonra milliyetçi bir Kıbrıslı Türk hareketi esas olarak Enosis'e bir tepki olarak

kendini göstermişti. Hareket çok ilkel ve parçalı olmasına rağmen, en azından 1950'ye kadar, Türkiye tarafından kullanıldığına dair bir işaret de yoktu (Alasya, 1987: 11).

İngiltere'nin Kıbrıs adasını elinden çıkarma yönünde bir irade beyanında bulunmaması, Türkiye'nin Kıbrıs'a yönelik bir girişimde bulunmasını engelleyen en önemli gerekçeydi. Çünkü İngiltere'nin tavrı halen bu dönemde Kıbrıs'ın Kraliyet hâkimiyetinin devam ettirilmesi yönündedir. Vatan gazetesi muhabirine, Ocak 1949'da Kıbrıs Vali Muavini Mr. Truribul, İngiliz hükümetinin görüşünü şu şekilde izah ediyordu:

“İngiltere'nin Kıbrıs'ı Yunanistan'a terk edeceği yahut Ada'nın Yunanistan tarafından ilhak olunacağı yolundaki iddialar tamamen hayal mahsulü olup hiçbir esasa dayanmamaktadır. Ada'nın ilhaki fikri, ideolojik olmaktan ziyade politiktir. Bu fikrin yahut bir başka idenin, Ada asayiş ve emniyetini tehdit eder şekil almasına İngiltere rıza gösteremez ve göstermeyecektir.” (Serter, 1973: 53)

2.1.2. Çok Partili Döneme Geçişte Kıbrıs Politikası

İkinci Dünya Savaşı sonrasında çok partili siyasete geçilmesi, Türkiye'nin siyasi liberalleşmesi sürecinde ilk adımdı. Hem iç hem de dış baskı, İsmet İnönü'nün muhalefet partilerinin kurulmasına izin verme kararını etkilemişti. Nüfusun çoğunluğu açısından ekonomik ve sosyal problemler nedeniyle bu süreçte CHP'ye öfke artmıştı. Bu arada, II. Dünya Savaşı'nın galipleri arasında yer alan Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak talepleri, Ankara'yı, Soğuk Savaş sürecinde oluşan Batı blokuna katılmaya ve ortaya çıkan yeni dünya gücü ABD ile siyasi bağlarını güçlendirmeye zorladı (Şimşek, 2013: 392).

Bu süreçte Türkiye liberal politikalar ekseninde çok partili rejime geçme kararı almıştır. 7 Ocak 1946'da yeni bir muhalefet partisi olan DP kuruldu. Ancak 1946 seçimleri, Türkiye siyasetindeki liberal değişimin sınırlarını belirlemiştir. DP'ye karşı CHP'nin elde ettiği zafer, partinin örgütsel üstünlüğü ve seçim sahtekârlığı olaylarıyla sağlandı (Çufalı, 2005: 411-413).

1946'da çok partili siyasi düzene geçilmesi, Türkiye'nin demokratikleşmesi konusunda önemli bir gelişmeydi. Bu süreç, Türk siyaset kültürünün kademeli olarak yeniden gözden geçirilmesinin önünü açmıştır. Mayıs 1950 seçimlerinde halkın bürokratik elitlere karşı tepkisi sonucu iktidarın CHP'den DP'ye devrine neden olmuştur (Çufalı, 2005: 411-413).

Mayıs 1950'de kurulan DP hükümetlerinin Kıbrıs konusundaki dış politika yaklaşımı uzun süre CHP'ye benzer şekilde devam eder. Gerek CHP gerekse de DP'nin bu konuda pasif kalmalarının sebebi adanın İngiltere'nin yönetiminde olması ve yapılacak herhangi bir müdahalenin hukuki altyapısının bulunmamasıydı (Özdemir, 2014: 56-57).

1950'lerin sonunda, topluluklar arası çatışma, adanın gelecekteki bölünmesinin altyapısının kurulmasına ve Kıbrıslı Rum ve Kıbrıslı Türkler arasındaki adanın geleceği ile ilgili çelişkili fikirlerin ortaya çıkmasına yol açtı. Kıbrıslı Rumların, Yunanistan'ın da desteğiyle adayı ilhak etme istekleri karşısında Kıbrıslı Türkler taksim fikrini dillendirmeye başladılar. Kıbrıs'ta 1950'lerde yaklaşık 100.000 Türk'e karşı 400.000 Rum vardı. Dolayısıyla, taksim gerçekleşecekse uzun, zor ve çetin bir yoldan geçmek gerekecekti (Kızılyürek, 2005: 84-85).

1950'ler boyunca Türkiye'nin Kıbrıs politikası, Kıbrıslı Rum ve Rum eylemlerine tepki olarak gelişti. Bu yıllar boyunca, Türkiye'nin politika yapıcıları, Kıbrıs sorununun böyle olduğunu kabul etmeyi reddetti. Yine de, Kıbrıs'taki dış politika kaygısı olarak etnik çekişme koşullarında Kıbrıs, 1950'lerin ortasına kadar Türkiye için yüksek öncelikli bir konu olmamıştır (Sakin ve Dokuyan, 2010: 43).

Kıbrıs'taki Rumların Enosis hayalini gerçekleştirmek için atmış oldukları adımlar, bu çerçevede İngiliz üsleri yanında Türk toplumuna yönelik saldırıları Kıbrıs konusunun Türk kamuoyunda özellikle artan milliyetçilik duygusu ile birlikte gündeme taşınmasına neden olmuştur. Bu süreçten sadece iktidardaki DP değil aynı zamanda muhalefetteki CHP de etkilenmiştir. Bu bağlamda, CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek'in Kıbrıs'a dair bir konuşmasını 11 Ekim 1953 tarihinde Cumhuriyet gazetesi haber metni olarak okuyucusuna sundu. Gülek konuşmasında şunları söylemiştir:

“Türkiye’nin Kıbrıs ile ilgisi vardır. Birçok bakımlardan bu ilgi üzerine durulmaya değer. Her şeyden evvel tarihi yakınlığımız mevcuttur. Atalarımızın kanları ile dereler gibi akan şehit kanları ile kazandığımız Kıbrıs’ta yaşayan Türklerle elbette alakalıyız”(Serter, 1973: 53).

Yunanistan’ın Kıbrıs’ı ilhak etmesi için Kıbrıs Başpiskoposu Makarios’un ve Yunan hükümetinin girişimlerini artırdığı bir dönemde İngiltere’nin Kıbrıs’a muhtariyet verilmesi çözümünü ileri sürmesi üzerine bölgeden İngiltere’nin çekileceğini anlayan Yunanistan, Mart 1954’ten itibaren bu problemi uluslararası alana çekmenin gayreti içine girer. Yunanistan’ın Kıbrıs’ı ilhak teşebbüsünü adeta resmi politikaya dönüştürmesi, İngiltere’nin adadaki egemenliğini sonlandırma ihtimalinin ortaya çıkması ve Türk kamuoyunun bu konudaki duyarlılığı, Türk dış politikasının odağına Kıbrıs sorununun somut bir biçimde girmesine sebep olur. Temmuz 1954’te Dışişleri Bakanlığı’na getirilen Fatin Rüştü Zorlu adada yaşayan Türklerin de haklarının olduğunu dile getirir (Sakin ve Dokuyan, 2010: 42-43).

Bu arada Kıbrıs’ta artan Rum tedhiş eylemleri karşısında İngiltere Türkiye’nin de katılacağı bir konferansta Yunanistan’la birlikte sorunu diplomatik yollarla çözmek için harekete geçer. İngiltere, sorunun Rumlar ile İngiltere arasında bir sorun olmaktan öteye Türkiye’nin de devreye girmesiyle, Türkiye ile Yunanistan arasında sıcak savaşa dönüşebilecek bir problem olduğunu ortaya koymak için, Türkiye’yi sorunun direkt tarafı haline getirecek girişimlerde bulunur. Böylelikle İngiltere, iki devleti karşı karşıya getirerek zaman kazanmaya ve adadan çekilme sürecini geciktirmeye çalışır (Demir, 2007: 40).

Türkiye’nin Kıbrıs konusunda taraf olarak katılacağı ilk uluslararası toplantı öncesi, Türk hükümeti yaptığı açıklamalarla bu konuda artık daha hassas davranacağını işaretlerini verir. Başbakan Menderes 24 Ağustos 1955’te yaptığı konuşmasında, Kıbrıs konusunda Türk-Yunan dostluğunu zedelememek için hassas davrandıklarını, Yunanistan’ın ise bu konuda daima tehditkâr davrandığını belirterek Yunan tarafını mantıklı davranmaya davet eder. Menderes, Kıbrıs’ın, Anadolu’nun doğal bir uzantısı olduğuna dikkat

çeken konuşmasında, Türkiye'nin güvenliği açısından önemli bir konumda bulunan Kıbrıs'ın geleceğinin plebisit ile belirlenemeyeceğini şu sözlerle açıklar:

“Şurasının herkesçe açık olarak bilinmesi lazım gelir ki, Türkiye sahillerinin büyük bir kısmı başka devletlere ait olan tarassut ve tehdit prangalarıyla muhat bulunuyor. Bir Kıbrıs sahası bugün salim görünmektedir. Bu bakımdan Kıbrıs Anadolu'nun bir devamından ibarettir ve onun emniyetinin esas noktalarından biridir. Bu itibarla onun bu günkü durumunda bir tebeddül bahis mevzu olursa, bunun etnik esaslara göre değil, çok daha mühim ve esaslı olan diğer hakikatlere ve mesnetlere göre halledilmesi ve Türkiye'ye raci olması gerekir.”

Menderes vermiş olduğu bu beyanat ile Kıbrıs konusunda ilk defa hükümetin, Türk kamuoyunun hissiyatına benzer duyguya sahip olduğunu ortaya koymuştur (Özdemir, 2014: 57).

6-7 Eylül 1955'te Türkiye'de azınlıklara yönelik taşkınlıklar başlaması üzerine Londra Konferansı herhangi bir netice alınamadan sonlandırılır. Kıbrıs sorunundan dolayı Türkiye ile Yunanistan arasındaki gerginlik 6-7 Eylül olaylarından dolayı daha da artar. Bu süreçte 1956'da Süveyş Kanalı'nda İngiltere'nin uğradığı başarısızlık sonucu İngiliz yönetimi, bölgede etkinliğini yitirmeye başlar. Artık İngiltere bölgeden geri çekilerek rolünü ABD'ye bırakmak ister (Sakin ve Dokuyan, 2010: 42-43).

Değişen bu şartlar çerçevesinde İngiltere'nin self determinasyon ilkesine sıcak bakması ile Türk dış politikası, bu ilkeye karşı “taksim tezini” ileri sürer. Neticede NATO üyesi iki ülkenin Kıbrıs konusunda yaşadığı gerilim ABD'yi da rahatsız etmiş çözüm arayışlarına Amerikan yönetimi de katılmıştır. Amerika'nın liderliğinde 1958'de NATO toplantılarında Türkiye'den taksim tezinden, Yunanistan'dan ise, Enosis hayallerinden vazgeçmeleri istenmiştir (Uzer ve Cengiz, 2002: 46).

11 Şubat 1959'da Zürih'te düzenlenen bir konferansın sonunda Yunanistan ile Türkiye arasında bir antlaşma planı üzerinde anlaşma sağlandı.

19 Şubat'ta Londra'da, Yunanistan, Türkiye, İngiltere ve Kıbrıs'ın iki toplumunun temsilcilerinden oluşan bir konferansın ardından Kıbrıs sorununun çözümü için bir antlaşma imzalandı. Bu antlaşmalar; İngiliz, Yunan ve Türk başbakanları; Kıbrıs Rumları adına Makarios ve Kıbrıs Türkleri adına Dr. Fazıl Küçük tarafından imzalanmıştır. Londra Antlaşmaları şu belgelerden oluşmaktadır; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna İlişkin Temel Antlaşma; İngiltere, Türkiye, Yunanistan ile Kıbrıs Cumhuriyeti Arasında Garanti Antlaşması; Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti Arasında İttifak Antlaşması. Londra Antlaşması uyarınca şu hususlar üzerinde mutabakat sağlanmıştır:

“Türkiye, İngiltere ve Yunanistan, kurulacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üç garantör ülkesi konumunda olacaktır. Bununla birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti, başkanlık sistemiyle yönetilecek, başkanlık makamına bir Rum seçilirken, başkan yardımcılığını da Türk toplumundan bir lider üstlenecektir. Kıbrıs'ta hem Türkçe hem de Rumca resmi dil olacaktır. 50 milletvekilinden oluşacak Kıbrıs Meclisi'nin %70'ini Rumlar, %30'unu ise Türkler temsil edecek ve seçimler beş yılda bir yenilenecektir. 10 kişiden oluşacak Bakanlar Kurulu'nun yedisi Rum, üçü de Türk olacaktır. Başkan ve yardımcısının veto hakları olacak ayrıca Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bayrağı da Başkan ve yardımcısı tarafından seçilecektir. Ayrıca bu antlaşmanın hükümleri, Kıbrıs Anayasası'nın temel maddeleri olarak kabul edilecektir” (Göktepe, 2002: 949).

Kıbrıs, 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yaratan Londra-Zürich Antlaşmalarıyla bağımsız hale gelmiştir. Antlaşmalar, iki toplumun iki uluslu bağımsızlığı, siyasi eşitliği ve idari ortaklığı temeline oturan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla neticelenmiştir. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni ve Anayasayı korumak için Türkiye, Yunanistan ve Birleşik Krallık üç antlaşma imzaladı. 1960 Garanti ve İttifak Antlaşmaları, Türkiye'ye garantör devlet olma hakkını ve Kıbrıs'ta süresiz asker bulundurma hakkını kazandırmıştır. (Göktepe, 2002: 949).

2.2. Enosis İsteyen Kıbrıslıların Milli Mücadele Örgütü'ne (EOKA) Karşı Türkiye'nin ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tutumu

Enosis, merkezi İstanbul olan Bizans İmparatorluğu'nun hâkim olduğu coğrafyayı Yunanistan'ın hâkimiyetine almayı hedefleyen Megali İdea hedefi bağlamında Kıbrıs'ın Yunanistan'a ilhakını belirtmektedir. Kavramsal olarak "ilhak" anlamını taşıyan Enosis, ilk Megali İdea haritasının çizildiği 1791 yılından itibaren uygulama aşamasına konulmuş bir projedir. Bir anlamda Kıbrıs sorununun da, bu tarihten itibaren var olduğu söylenebilir. Kıbrıslı Rumlar açısından Enosis'in uygulanmaya konmasındaki ilk aşama Kıbrıs'ın İngiliz yönetimine geçmesi olmuştur. Bu olayla birlikte, Rumlar Enosis isteklerinin gerçekleşme safhasına girdiğini düşünmüşlerdir (Yellice, 2012: 13).

Kıbrıs'ta yaşayan Rum toplumunun beklentisinin tersine Kıbrıs'ı kendi koloni menfaatleri bağlamında değerlendiren İngiltere ise, adayı Osmanlı Devleti'nden devraldığında Kıbrıs'ta ortalama olarak 200.000 kişi yaşamaktaydı. Bu süreçte Kıbrıs nüfusunun % 80'i Rum, % 18'i Türk, ve % 2'si ise diğer milletlerden oluşmaktaydı. Enosis düşüncesini gerçekleştirmek isteyen Rumlara göre; adada Rumların çoğunlukta olması Kıbrıs'ın kaderini tayin etmek anlamını taşıyordu ve bu maksatla kilisenin liderliğinde 1878 yılından itibaren İngiliz yönetimine Enosis yönünde baskı oluşturmaya başlayacaklardır (Yellice, 2012: 14).

Kıbrıs'ta yaşayan Rum kesiminin Enosis'i gerçekleştirme hususunda ikinci büyük girişimi İngiliz Başbakanı Churchill'in adayı ziyareti esnasında gerçekleşmişti. Bu süreçte, Rum Kesimi'nin Enosis taleplerine karşı Churchill şu şekilde cevap vermişti:

“Yunan kökenli Kıbrıslılar için anavatanları olarak gördükleri Yunanistan'la coşku, gayret ve samimiyetle birlikte hareket etme ideali doğal karşılanmalıdır. Bu tür duygular Yunan milletine özgü

asil ve vatansever bağıllık gösteren duygulardır. Şunu ifade edebilirim ki tarafıma iletilen düşünceler İngiliz hükümetinin saygıyla karşılamakta tereddüt etmeyeceği türdendir.” (Hill, 2010: 397).

İlerleyen süreçlerde Kıbrıslı Rumlar Enosis taleplerini kırılma noktalarında dile getirmekten vazgeçmemişlerdir. I. Dünya Savaşı sırasında 1914 yılında İngiltere, Kıbrıs adasını ilhak ettiğini açıkladığında, Rumlar açısından önemli bir fırsat doğmuştur. Çünkü Rumların daha önceki talepleri adanın Osmanlı Devleti’ne ait olduğu gerekçesiyle reddedilmişti. Hatta İngiltere Yunanistan’ın kendi koşulları çerçevesinde savaşa iştirak etmesi durumunda, Kıbrıs adasını Yunanistan’a verebileceğini dillendirmişti. Ancak İngiltere’nin ortaya koymuş olduğu şartlar çok ağır olduğu için, Yunan Kralı bu öneriyi reddetmişti. Yoğun baskılar neticesinde Yunan Kralı, bu öneriyi kabul ettiğinde ise artık çok geçti (Storrs, 1993: 29-34).

Netice itibariyle bu durum Enosis taraftarları açısından bir hayal kırıklığı oluşturmuştur. Kıbrıs’ta Enosis hayalini gerçekleştirmenin müsait şartları iki savaş arası dönemde, özellikle 1930’lu yıllardan itibaren oluşmaya başlamıştır. Bu süreçte adadaki İngiliz yönetimi ayaklanmalarla baskı altına alınarak zor durumda bırakılıp hedeflere ulaşılma istenmiştir. Bu çerçevede, 1931 yılından itibaren adada Rumlar teşkilatlanarak örgütlü bir şekilde isyan hareketlerine girişmişlerdir. Bu isyanları İngiliz yönetimi sert tedbirler uygulayarak bastırılmışsa da, adadaki Rumların Enosis hayalini sonlandıramamıştır. Enosis faaliyetlerini sürdüren Kıbrıslı Rumlar, 15 Ocak 1950’de Komünist Parti, AKEL ve kilisenin desteğiyle bir plebisit, referandum yapmışlardır. Referandumda, Kıbrıslı Rumların % 96’sı Enosis’e “evet” dedi. Başpiskopos olarak Makarios’un seçilmesinden sonra adadaki Enosis faaliyetleri yoğunlaştırıldı. Makarios’un faaliyetlerinin artmasıyla özellikle 1950’den sonra Yunanistan’da, Yunan hükümeti, Enosis ile ilgili kamuoyu baskısını hissetti, ancak Batı ittifakına üye olduklarından dolayı, Birleşik Krallık ile ilişkilerini de bozmak istemiyorlardı (Alasya, 1992: 25).

Enosis girişimlerinin adada plesibit yapılarak daha somut bir duruma geldiği bir süreçte, Türkiye’nin Kıbrıs konusuna ilgisinin arttığı görülmüştür.

TBMM’de meydana gelen bir olay bu gelişmeye büyük katkı sağlamıştır. CHP’li milletvekillerinden biri olan Cevdet Kerim İncedayı, gündem dışına çıkıp, Kıbrıs toprağı ve Kıbrıslı Türk kanını içeren iki küçük şişeyi ayrı ayrı tutarak kürsüye çıkmış, konuşmasında Kıbrıs adasının Yunanlılar tarafından ele geçirilmek üzere olduğunu ve Türklerin neslinin tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olduğunu belirtmiştir. Bu sözler, aslında CHP’nin son dönem hükümetleri gelişmelere karşı kayıtsız yaklaşmışlarsa da, CHP’li vekillerin kamuoyunda bu meseleye yönelik hassasiyet oluşturmaya çalıştıklarını ortaya koymuştur (Hasgüler, 2007: 1822).

İkinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında İngiliz yönetimine baskı uygulamak için tedhiş eylemlerini artıran Rum çeteleri açısından Enosis hayalini gerçekleştirmek için en önemli adımlardan birisi EOKA örgütünün kurulması olmuştur. Grivas Kıbrıs’ta Albay olarak görev yaptığı süreçte 1954 yılında EOKA’yı kurmuş, İngiliz yönetimine karşı saldırı başlatmıştı. Gizli bir şekilde beraberinde silah, bomba ve cephaneyle adaya gelen Grivas, kendisine bağlı olarak kurulan gençlik örgütlerinden EOKA’ya militan yetiştirmiştir. Hazırlıklarını tamamlayan EOKA, 1 Nisan 1955’te adanın her tarafında bombalı saldırılar düzenleyerek eyleme geçmiş, önce İngilizlere karşı düzenlenen eylemler, kısa sürede Türklere yönelmişti. Grivas’ın adaya gelişinin Makarios’un Atina ziyaretinden sonraya denk gelmesinin tesadüf olmadığı gibi, aslında bu girişimin asıl amacı, tekrar Enosis’i canlandıracak bir hareket başlatmaktı. Nitekim Grivas, Lefkoşa ve civarında yaptığı konuşmalarında, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakı için her türlü adımın atılacağını belirtmiştir (Alasya, 1992: 27).

EOKA’nın kurulması ile birlikte tedhiş eylemlerinin artması Türk hariciyesinin de dikkatini çekmiştir. Nitekim bu süreçte Dışişleri Bakanı olan Fuat Köprülü meclis görüşmeleri sırasında EOKA ve Enosis ile ilgili düşüncelerini dile getirmiştir. Köprülü’ye göre; Kıbrıs’ta gizli bir tedhişçilik teşkilâtı vardır ki, bu kendisine EOKA adını vermektedir. Bu teşkilât adadaki Rumca konuşan cemaatten bazı kimselerle, Yunanistan’dan Kıbrıs’a gizlice sivil kıyafetinde gönderilmiş olan Yunan subayları ile bazı tedhişçilik mütehasıs ve gönüllülerinden müteşekkildir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1956: 299).

Rumların ellerindeki silâhların, bir kısmı esasen ellerinde bulunup mahallî makamların teslimini emretmesine rağmen gizledikleri silâhlarla, külliyetli kısmı Yunanistan'dan doğrudan doğruya gizlice gönderilen veya yine oradan gelen paralarla tedarik edilmiş silâhlardır. Bir zamandan beri bu teşkilât, adam öldürmek, tehdit mektupları göndermek, öteden beri bombalar patlatmak veya yangınlar çıkarmak suretiyle Kıbrıs'ın Yunanistan'a iltihakı iddiasını (buna Enosis ismini vermektedirler) zor ve dehşet saçmak suretiyle tahakkuk ettirmek gayesini gütmektedir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1956: 299).

Köprülü'ye göre, bunlar Kıbrıs'ta yaptıklarından başka Londra'da bir panik havası yaratmak için oraya da ajanlar göndermişlerdir. Hatta New York'taki BM Merkezine, Kıbrıs'ı Kurtarma Teşkilâtı namına meçhul şahıslar tarafından telefon edilerek, buraya bomba konulacağına dair tehditlerde bulunmuşlardır. Kıbrıs'ta Rumca konuşan ve yaklaşık 370.000 kadar olan kimselerin hepsinin EOKA tedhiş taraftarı olduğunu zannetmek asla doğru olmaz (TBMM Zabıt Ceridesi, 1956: 299).

Bu gelişmenin ardından Kıbrıs'ta, Enosisçi terör örgütü EOKA'nın eylemleri sesini duyurmaya başlamıştır. EOKA terörünün artması üzerine İngiltere hükümeti, Türkiye'yi ve Yunanistan'ı, "Kıbrıs meselesini görüşmek üzere Londra'ya çağırmıştır. Kıbrıs'ın geleceğini tayin edecek toplantı, Londra'da Lancaster House'da 29 Ağustos 1957'de başlar. 31 Ağustos'ta Yunanistan, Kıbrıs'ta, "mahalli muhtariyet ve self- determinasyon" isteğine dayanan tezlerini ileri sürer. Türkiye adına toplantıya katılan Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, 1 Eylül 1957'de yaptığı konuşmasında, Lozan Antlaşması'na göre adanın mukadderatını ancak Türkiye ve İngiltere'nin belirleyebileceğini, stratejik açıdan Türkiye için son derece önemli bir konumda bulunan Kıbrıs'ta statüko değişecekse adanın eski sahibine yani Türkiye'ye iade edilmesi gerektiğini savunur (Güler, 2004: 109).

Özellikle Fatin Rüştü Zorlu'nun Dışişleri Bakanlığı döneminde, Zorlu, 1958-1959 yılları arasında Kıbrıs sorununu dostane yollarla çözmek için zamanının önemli bir kısmını, kişisel diplomatik kabiliyetini ve yetkilerini kullanarak Yunanlıların "Enosis" faaliyetlerine karşı büyük bir direnç göstermiştir. Fatin Rüştü Zorlu'ya göre, Yunanistan'ın "Enosis" iddiası Kıbrıs'ın Yunanistan ile bütünleşmesi anlamına gelmekteydi. Diğer bir deyişle,

Kıbrıs'ın Yunanistan'a eklenmesiydi. Yunanlılar, adanın Yunanistan'a ilhak edilmesini talep etmeye başlamışlardı. Ancak, bu iddiaları karşılık bulmadığından, Kıbrıs halkının kendi kaderini tayin hakkının tanınmasını dile getirmeye başlamışlardır. Bu politikada bir değişiklik değil, sadece taktikte bir değişiklikti. Kendi kaderini tayin hakkının sadece adadaki Rumlar için geçerli olması konusunda ısrar etmişlerdir. Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs'ın Türk dış politikasının önceliklerinden biri olmasını tekrar sağladı ve özellikle 1957'de Dışişleri Bakanı olarak atandıktan sonra Rumların "Enosis" faaliyetlerine karşı güçlü bir politika izledi (Güler, 2004: 109).

Bağımsız Kıbrıs devletinin kurulması aşamasında imzalanan Zürih ve Londra Antlaşmaları onaylanmak üzere TBMM'ye getirildiğinde muhalefet partisi CHP'nin Genel Başkanı, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve bu çerçevede Enosis ile ilgili düşüncelerini Meclis kürsüsünden dile getirmiştir. İnönü'ye göre Londra ve Zürih Antlaşmaları adadaki her iki tarafın şu ana kadar dile getirmiş oldukları tezleri terk etmeleri neticesinde imzalanmıştır. Bu bağlamda anlaşmalar imzalanmadan önce gerek Kıbrıs'ta yaşayan Rumlar, gerekse de Yunanistan, İngiltere'nin adayı terk ederek adada yaşayanların kendi geleceklerini tayin etme hakkını yani halk oylaması yoluyla adanın Yunanistan'a ilhakını öngörmekteydiler (TBMM Zabıt Ceridesi, 1959: 23-25).

Türkiye ise bu tezlere adanın Yunanistan'a ilhakı durumunda Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin hak ve hukuklarının zarara uğrayacağı düşüncesiyle karşı gelmekte, adanın statükosunun devam etmesi gerektiğini belirtmekteydi. Türkiye bir müddet sonra ise yaşanan olaylar ve Rum tarafının adada yapmış olduğu tedhiş eylemleri karşısında adada yaşayan iki toplumun bir arada yaşamasının imkânının bulunmadığını, dolayısıyla adanın iki toplum arasında taksim edilmesi gerektiğini dile getirmişti. Nitekim bu görüş TBMM'de kabul edilmiş ve bu görüşün Türk kamuoyunda benimsenmesi için birçok girişimde bulunulmuştu. Bu çerçevede yeni durum, Londra ve Zürih Antlaşmaları'nın imzalanmasından önceki süreçte iki tarafın ortaya koymuş olduğu tezlerin terk edilmesi anlamını taşımaktadır. Yani Kıbrıs sorununun artık yeni bir istikamette çözümlenmesi öngörülmektedir. Bu anlaşma metinleri ile Kıbrıs'ta yaşayan iki toplumun birlikte yaşaması fikri meclis huzurunda geniş bir

perspektifte tartişılması gereken bir husustur (TBMM Zabıt Ceridesi, 1959: 23-25).

CHP Genel Başkanı İnönü, kurulacak olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üzerinde oturacağı anayasal ilkelerin belirlendiği Zürih ve Londra Antlaşmaları'na yönelik eleştirilerinde, Enosis meselesini de konuşmasına taşımıştır. İnönü'ye göre, Anayasa'nın 21 ve 22. maddeleri, taksim tezinde olduğu gibi, bir yabancı devletle birleşmenin de mümkün olamayacağını kabul etmektedir. Dörtlü Antlaşma'da, taksim tezi ve birleşme tezi, Kıbrıs Cumhuriyeti ve teminatçı devletler tarafından müsavi derecede reddolunmaktadır. Dörtlü Antlaşma'nın 3. maddesi bir ihlâl halinde müeyyide tatbikini düşünmektedir. Maddenin, Enosis ihtimalinde ne dereceye kadar tesirli bir surette tatbik olunacağı ise şüphelidir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1959: 23-25).

Bu sebeple, Anayasa dışı teşebbüs edilecek Enosis hareketini, Antlaşma hukuken bertaraf etmiş görünse de, fiilen bertaraf etmemektedir. İngiltere, Anayasanın ihlâl edildiğini ve müdahale lüzumunu teslim etse bile, bu maksatla yapılacak askerî harekâta iştirak edip etmemek kendi takdirine kalmıştır. İngiltere, bu şekilde hareket ederse, müdahale, Dörtlü Antlaşma'daki gibi, beraberce kararlaştırılmış olur; ama müşterek olmaz. Bu halde, davanın ihlâline karşı Türkiye'nin yalnız başına harekete geçmesi mevzu olacaktır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1959: 23-25).

Buna yanıt olarak Fatin Rüştü Zorlu, hükümet adına yanıt vermek üzere söz aldı ve İnönü'nün haklı olduğunu ve Makarios'un Enosis'i gündeme getireceğini söyledi. Ayrıca, Türk tarafının her zaman temkinli olması gerektiğinin altını çizdi çünkü antlaşma bölünmeye kapalı ancak Enosis'e açıktı. Son olarak Zorlu, Türkiye'ye, Yunanistan'a Büyük Britanya'ya müdahale etme hakkı verilmiş olan antlaşma gereğince Kıbrıslı Rumların antlaşmayı bozması durumunda ve Türkiye'nin İngilizlerin rızası olmadan tek başına hiçbir şey yapmayacağını belirtti. Sonra Enosis gerçektelecekti. Zorlu, İngiltere'nin harekete geçmemesi halinde Türkiye'nin kendi kendine müdahale etme hakkını dâhil ettiğini söyledi. Bu antlaşmalar ile Lozan Antlaşması'ndan bu yana ilk defa, Türkiye adanın idaresine tekrar aktif olarak katıldı. Sonuçları

nedeniyle Zürih ve Londra Antlaşmaları'nı Kıbrıs tarihinde bir dönüm noktası olarak görmek yanlış olmaz (Cılızoğlu, 2007: 377-378).

Genel olarak değerlendirildiğinde, EOKA örgütünün kurulmasından itibaren Rumların Enosis fikrini hayata geçirmek için girişimlerde bulunmaya başlamalarından itibaren, hem hükümet hem de muhalefetteki CHP, gelişmeleri yakından takip etmişlerdir. Bu çerçevede gelişmelere yönelik düşüncelerini meclis kürsüsünden ya da gazeteler aracılığı ile dile getirmişlerdir.

2.3. 1960 İhtilali Sürecinde Kıbrıs Politikası

Ordunun Osmanlı-Türk tarihindeki rolü, Türk siyasi kültürünün temel özelliklerini anlamak için önemli bir araçtır. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla birlikte ordu, günlük politikalara idari güdülerle yer vermeye başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ordunun siyasi ve kurumsal özerkliği, demokrasinin kırılgan hale gelmesinin önünü açmıştı. Disiplini, hiyerarşiyi ve katı bir itaati içeren askeri kurumların, demokratik prosedürlerle uyum içinde yaşamaya alışmadıklarını söylemek yanlış olmaz. Türkiye'nin demokratikleşmesini anlamak için sivil ve askeri seçkinler arasındaki dinamik ve karmaşık ilişkinin derinlemesine analiz edilmesi gerektiğine dikkat etmek önemlidir. Ordunun Türkiye siyasetindeki rolü, esas olarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Kemalist ilkelerin vasiliğinden kaynaklanmaktadır. Bu tür bir vesayetin, devlet inşası sürecinde sosyal ve siyasal gelişmeleri şekillendirmedeki rolüne dayandığı iddia edilebilir (Ahmad, 2002: 185).

Cumhuriyet döneminde askeri darbeler dönemini açan gelişme DP iktidarını sonlandıran 1960 askeri darbesidir. 1960 Nisan'ında bir dizi büyük öğrenci gösterisi üniversiteleri felç etmiş ve polis güçleriyle kanlı çatışmalara yol açmıştı. Bu süreçte Başbakan Menderes'in Moskova ziyareti planlaması ise, uluslararası arenada ses getirmiştir. Özellikle NATO üyesi olan Türkiye'nin bu ziyaretinin eksen kaymasına neden olabileceği tartışmaları ortaya çıkmıştı. Bütün bu kaotik gelişmelerin sonrasında 27 Mayıs 1960 tarihinde bir grup subay tarafından hiyerarşik olmayan bir düzende darbe gerçekleştirilmiştir. 27 Mayıs 1960'ta ordunun darbeyi gerçekleştirmesinin temel gerekçelerinden biri Menderes hükümetinin demokratik meşruiyetini yitirdiği iddiasıydı (Burçak, 1988: 28). Tarihçi Mete Tunçay, Menderes'in bu süreçte, Moskova ziyaretinin ekonomi ve 27 Mayıs hareketine karşı bir tutuma

dayandığını iddia etmiştir. Tunçay, Menderes'in Sovyetlerle Türkiye'nin ekonomik zorluklarını çözmek için ilişki kurma girişimi sonrası ABD'nin sessizliğini 27 Mayıs askeri darbesine bağlamıştır (Tunçay, 1997: 187).

Darbe sonrası Cemal Gürsel gibi üst düzey yetkililer en kısa sürede siyasal iktidarı sivillere devretmeyi hedeflerken, Alparslan Türkeş gibi isimler, radikal reformların uygulanması için uzun süre talep etmiştir. Darbeden sonra başta Menderes olmak üzere Menderes hükümetinin birçok üyesi askeri mahkemede yargılanmış bu yargılanmalar Menderes ile birlikte iki bakanın idamı ile neticelenmiştir.

Kıbrıs'ta yeni Cumhuriyet'in temeli atılırken, 27 Mayıs 1960 askeri darbesi gerçekleşmiş, DP hükümeti devrilmiş, gelişmeler Kıbrıs'ta etkisini göstermiştir. General Cemal Gürsel ilk olarak Ulusal Birliğin liderliğini üstlenmiş, oluşturulan komitede 38 darbeci subay yer almıştır. Bu süreçte darbeye başbakanlıktan indirilen Menderes'in yargılanmasına yol açan suçlamalardan birisi de Menderes'in Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) kuruluşuna yardım etmesi ve silahlı bir organizasyon haline dönüştürmek için TMT'ye para aktarmasıydı (Apulhan, 2007: 27-30).

KKTC Kurucu Başkanı Rauf Denktaş 27 Mayıs sabahı ile ilgili olarak Rıza Vuruşkan'ın darbe sabahı onu ziyaret ettiğini ve 27 Mayıs darbesinin derhal desteklenmesi gerektiğini söylediğini belirtmektedir. Ancak Dr. Fazıl Küçük'ün Menderes'in yakın arkadaşı olduğunu bildikleri için onu ikna etmenin zor olacağını biliyorlardı. Rıza Vuruşkan ona başka bir yol olmadığını ve aksi takdirde yeni yönetim ile çatışmaları olabileceğini söylemiştir. Dr. Küçük darbeyi duyduğunda şok olmuş, sonunda Rauf Denktaş ve ekibi Cemal Gürsel'e bir destek mesajı göndermiştir (Batur, 2006: 164).

1960 darbesinin gerçekleştiği süreçte Kıbrıs'ta da önemli gelişmeler yaşanmıştı. Bu süreçte, Zürih ve Londra Antlaşmaları'na dayanılarak Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştu. Zürih ve Londra'da oluşan anlaşma zemininde imzalanan antlaşmalardan en önemlisi, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ilişkin "Temel Antlaşmadır". Bu antlaşma ile Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası da oluşturulmuştur. Garanti ve İttifak Antlaşmaları'nın da yer aldığı Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nda yeni kurulan devletin yapısı ile ilgili en ince

ayrıntısına kadar hususlar tespit edilmiştir. Antlaşma ile her iki taraf da Enosis ve taksim fikrinden vazgeçmiş; İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye konusu ne olursa olsun yapılacak her antlaşmada "en gözetilen ulus" hakkı tanınmıştır (Hasgüler, 2007: 13).

Bunun yanında Türkiye ve Yunanistan'a kendi soydaşlarına kültür ve eğitim konularında eğitim yardımı verme hakkı tanınmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar arasındaki ortaklığa dayanan iki toplumlu bir devlet olarak 15/16 Ağustos gecesi 1960 yılında kuruldu. Bu uzlaşma yoluyla Kıbrıs bağımsızlığını kazanırken, İngiltere adadaki iki askeri üssü elinde tuttu. Kıbrıs Cumhuriyeti, yeni cumhuriyetin kurucu ortakları olarak Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların siyasi eşitliğini kabul etti. Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası, aslında, işlevsel bir federasyon olarak tasarlandı. Doğum, ölüm, evlilik, eğitim, kültür, spor vakıfları ve dernekler gibi bazı toplumsal işler, bazı belediye görevleri ve vergiler, her bir toplumun ilgili idareleri tarafından ayrı ayrı yönetiliyordu. Uluslararası düzeyde, Kıbrıs Cumhuriyeti, BM üyesi oldu ve tüzel kişiliği korundu (Göktepe, 2002: 950).

1960 askeri darbesi döneminde Kıbrıs Cumhuriyeti kurularak sorun, Türkiye için çözüme kavuşturulmuştur. Türkiye'nin kendi iç sorunlarını ele aldığı bu süreçte artık, "Kıbrıs" öncelikli sorunlar arasında yer almamaktaydı. Yassıada davaları ve Menderes, Zorlu ve Polatkan'ın yargılanması ve ülkedeki genel kriz, Türkiye'nin Kıbrıs'a olan ilgisinin azalmasına neden oldu. 27 Mayıs süreci içinde ilginç olan nokta, TMT'nin kurulmasında başat rol oynayan Özel Harp Dairesi Başkanı Daniş Karabelen'in emekliliği idi. Bu emekliliğin en önemli nedenlerinden biri, Kıbrıs sorununun önem kazandığı dönemde Özel Harp Dairesi ile ilgili darbeci subayların görüşü olabilir. Çünkü onlar, bu bölümü Zorlu ve Menderes'in özel bir örgütü olarak değerlendirmişlerdir. Bu bağlamda, 27 Mayıs darbesini yapanların Kıbrıs sorunuyla uğraşmak istemedikleri söylenebilir. Sorunun Kıbrıs Cumhuriyeti'nin duyurulması üzerine çözüldüğünü varsaydılar. Komite üyelerinin hepsi de artık adada TMT gibi bir yeraltı organizasyonuna ihtiyaç olmadığı konusunda hemfikirdi. (Keser ve Kata, 2015: 443).

Bu bakış açısı çerçevesinde 1960 yılından başlayarak 1963'e kadar geçen süreçte Kıbrıs'ta faaliyet gösteren TMT açısından oldukça zor bir süreç

yaşanmıştır. Darbe öncesi dönemde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin envanterinde yer alan silahların bir kısmı çeşitli bahaneler ileri sürülerek Kıbrıs'a gönderilmiş buradaki depolarda saklanmıştı. Darbe sonrasında teşkilatın kuruluşunda önemli rol alan DP hükümetinin devrilmesi ve darbeci komitenin adaya Türk- Rum dostluğunu savunan Albay Emin Dirvana'yı büyükelçi olarak göndermesi Kıbrıslı Türkler açısından yeni bir sürecin başlamasına neden olmuştur. Çünkü atanan yeni büyükelçinin TMT'nin adadaki faaliyetlerine sıcak bakmaması nedeniyle teşkilat ve liderleri bir anlamda gözden düşmüşlerdir (Keser ve Kata, 2015: 443).

Bundan dolayı, TMT'nin varlığı tartışmalı bir konu haline gelmiştir. TMT'nin bir başka önemli kurucusu olan Aydın Samioğlu'na göre, TMT'nin devamı 27 Mayıs'tan sonra gündeme gelmişti. Londra ve Zürih Antlaşmaları imzalanmış Kıbrıs'ı bir koloni değil, bağımsız bir devlet olarak teşekküle karar verilmişti. Bu antlaşmalar 27 Mayıs darbesinin kurucu meclisi tarafından onaylanmıştı. Bu süreçte, TMT'nin varlığını kabul etmeyen Ulusal Birlik Komitesi içindeki bir grup subay kuruluşun feshedilmesini talep etmiş, bu aşamada, malzeme sevkiyatı ve TMT gönüllülerinin eğitimi durdurulmuştur (Batur, 2006: 168-170).

Bunlara ek olarak TMT Türkiye ayağında önemli bir rol üstlenmiş olan Daniş Karabelen'in emekliliği daha sonra teşkilatın kuruluş aşamasında önemli rol oynamış olan Binbaşı İsmet Tansu'nun da emekliye ayrılması ve yine önemli isimlerden olan Rıza Vuruşkan'ın Kıbrıs'tan geri çekilmesi TMT'nin çalışmalarına sekte vurmuştur (Keser ve Kata, 2015: 443).

Aynı zamanda Dirvana'nın görevini yürütmüş olduğu süreçte yapmış oldukları kadar yapmadıkları da eleştirilmiştir. TMT'nin Bayraktarlığı, Türkiye'nin Lefkoşa Büyükelçiliği, Kıbrıs Türk Kuvvetleri Alayı Komutanlığı ve Kıbrıs Türk toplumu liderleri ile Türkiye arasında değişik nedenlerle gerginlik ve husumete yol açmıştır. TMT'nin kuruluşunda önemli role sahip olan Adnan Menderes ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun Yassıada mahkemelerinde yargılanmaları ve TMT ile ilgili yapmış olduklarından dolayı suçlanmaları Kıbrıs davası açısından da olumsuz etkiler oluşturmuştur. Bununla birlikte bu yargılamalar sırasında ne Menderes ne de Zorlu TMT

çalışmaları ile ilgili herhangi bir bilgi vermeyerek teşkilatın kuruluş aşamasındaki gizliliğine riayet etmişlerdir (Keser ve Kata, 2015: 443).

2.4. İsmet İnönü'nün Darbe Sonrası Başbakanlıkları Döneminde Kıbrıs'a Karşı Tutumu ve Stratejisi

Türkiye'de askeri darbeler her zaman önemli siyasal sonuçlar doğurmuştur. 1960 darbesi sonrası oluşan siyasal ortam ve 1961 Anayasası'nın tanıdığı birtakım özgürlükler siyasal yaşamda o güne kadar görülmemiş değişimlere yol açmıştır. Türkiye, 1960'larda iyice siyasallaşmıştı ve bu durum ideolojik politikaların gelişmesine imkân oluşturmuştur. 1960 darbesi sonrası oluşan atmosferde Soğuk Savaş sürecinin de etkisi ile sosyal, siyasi ve ekonomik hayatın ideolojik çerçevede şekillenmesi ve ideolojik kutuplaşmanın toplumsal çatışmalara dönüşmesi ile kaotik bir sürece girilmiştir. Bu çerçevede yeni bir darbenin önü açılmıştır (Çavdar, 1998: 76-78).

1960 darbesini, liberal ve sol eğilimlerinden şüphelenilen subay ve akademisyenlerin tutuklanmaları ve tasfiyeleri izlemiştir. Kemalist bürokrasi, periferik güçlerin DP döneminde etkilerini arttırdığı zaman önemli bir tehdit altında bulunan Türk devleti ve toplumundaki baskın pozisyonunu yeniden ele geçirmiştir. Bununla birlikte, 9 Temmuz 1961'de yapılan referandumla ilan edilen Anayasa, 1924'tekinden daha fazla liberal madde içermiştir. Siyasi faaliyetler için daha büyük bir kapsam tolere edildi. Yeni partilerin, sendikaların ve dini grupların faaliyetleri daha geniş özgürlüklere sahipti ve bireysel insan hakları daha iyi korunmuştur. Bu görünen paradoks, askeri rejimin kurduğu anayasa komisyonlarının işlemlerine atıfta bulunarak açıklanabilir. 1961 Anayasası ile Türk merkezi, Türk devletinde ve toplumda hâkim konumunun devam etmesi için kurumsal güvenceler sağlamaya çalıştı. 1960 darbesi ve sonrasında yapılan düzenlemeler ile Türk demokratik sisteminin zayıflığı ve olgunlaşmadığı bir kez daha netleşmiştir. (Grigoriadis, 2009: 42-50).

1960 darbesinden sonra 15 Ekim 1961 tarihinde yapılmış olan ilk seçimlerde İsmet İnönü'nün genel başkanlığını yaptığı CHP % 37.6 oranında oy olarak en fazla sandalye kazanmış olmasına rağmen tek başına iktidara gelme imkanı yakalayamamıştı. Netice itibariyle Adalet Partisi ile koalisyon

hükümeti kuran İsmet İnönü, 2 Aralık 1961 günü güven oyu alarak göreve başlamıştı. İsmet İnönü'nün göreve başlamasından sonra dikkat çeken noktalardan birisi, muhalefette iken eleştirmiş olduğu Londra ve Zürih Antlaşmaları'na bağlı kalacağını açıklamasıdır (Erol, 2009: 572).

Bu süreç aynı zamanda Kıbrıs'ta önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönem olarak da tarihe geçmiştir. Çünkü askeri darbeden kısa bir süre sonra, Londra ve Zürih Antlaşmaları'na dayanılarak, Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştu. Ancak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, adadaki sorunların devam etmesini engelleyememişti. Özellikle darbe döneminden sonra Kıbrıs'ta faaliyet gösteren TMT'nin ikinci plana itilmesi ve faaliyetlerinin desteklenmemesi, EOKA terör örgütünün tedhiş eylemlerini uygulayabilmesi için uygun bir zemin oluşturmuştu. Bu nedenle, İnönü hükümetlerinin iktidar olduğu bu süreçte Kıbrıs'ta yaşanan kanlı olaylar dikkat çekmektedir (Erol, 2009: 572).

Bu süreçte, Kıbrıs'ta kurulan 1960 ortaklığı sadece üç yıl sürdü. Anayasa'nın yarattığı durumun değişmesi için kasıtlı bir kampanya yürüten Rum tarafı, en sonunda da Enosis idealini hayata geçirecek olan Akritas Planı'nı devreye sokmuştur. Bu plana göre, Rumlar, Kıbrıslı Türklerin adadaki haklarını ve eşit ortak kurucu statülerini yok sayan ve onları azınlık durumuna indirgemeyi amaçlayan Onüç Nokta olarak bilinen Anayasa'da değişiklik önerisinde bulundu. Rumlar tarafından Anayasa'nın 13 maddesi, Kıbrıs Türk toplumunun aleyhine değiştirilmeye çalışılmış ayrıca Kıbrıs Türk polisinin silahsızlandırılması ve Ulusal Kıbrıs Rum Muhafızları'nın kurulması yönünde girişimde bulunulmuştur. Aslında anayasada yapılmak istenen bu değişikliklerle Kıbrıs'ta yaşayan Türkler basit bir azınlık durumuna dönüştürülerek Enosis hayalleri gerçekleştirilmek istenmişti. Bu girişimler, Zürih Antlaşması'nın açık bir şekilde ihlali anlamına gelmekteydi (Serter, 2008: 213).

Anayasa değişikliği konusunda birtakım girişimlerde bulunan Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios bu değişiklik konusunda Kıbrıs'taki Türk halkının garantörü olan Türkiye Cumhuriyeti devletinin fikirlerini öğrenmek için bir Ankara ziyareti planlamıştır. Ziyaret ile yapılacak olan değişikliğe Türkiye'nin tepkisinin ne ölçüde gerçekleşeceğini tespit etmek istemiştir. Neticede Makarios, Ankara ziyaretinde 1960 yılında hazırlanmış olan Anayasa'nın Kıbrıs'ta ortaya çıkmış olan sorunları çözüm noktasında yetersiz kaldığını,

bundan dolayı birtakım değişikliklere gidilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Buna karşın, İsmet İnönü, Kıbrıs'ta Rumların tek taraflı bir şekilde anayasa değişikliğine gitmelerini Türkiye'nin asla kabul etmeyeceğini ve buna izin verilmeyeceğini belirtmiştir. Yapılan bu ziyaretin önemli sonuçlarından birisi de, Kıbrıs devletinin yapısal sorunlarına ilişkin birtakım politik konuların görüşmeler yolu ile çözümlenmesinin mümkün olmadığının anlaşılması olmasındır (Toker, 1992: 187).

Bu arada Makarios'un Türkiye'ye gerçekleştirmiş olduğu ziyaret ve bu ziyaret esnasında CHP hükümetinin göstermiş olduğu tutum parti içinde İnönü muhaliflerinin sert bir şekilde eleştiriler yöneltmesine de neden olmuştur. Bu eleştirilerin başında, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Yardımcısı olan Dr. Fazıl Küçük'ün İsmet İnönü'nün Makarios ile olan toplantısına alınmamış olması gelmektedir (Erol, 2009: 572).

Anayasa konusunda baş gösteren anlaşmazlıklar ve diğer toplumlar arası meselelerle ilgili iki toplum arasındaki huzursuzluklar sonuç olarak, 1963'te birçok Kıbrıslı Türk sivilin hayatını kaybettiği trajik olaylara yol açmıştır. 1963 tarihindeki Kanlı Noel olaylarında silahlı Rumların Lefkoşa'da Türklerin yaşadığı bir banliyöye saldırması ve Kıbrıslı Türklere yönelik katliam anlaşmazlıkları doruğa çıkarmış, silahlı çatışma yayılmıştır (Fırat, 1997: 137).

Kıbrıs'ta Rumların Enosis hayalini gerçekleştirmek için yapmış oldukları eylemler ortamı iyice germiş ve adada yaşayan Türkler Rumların gerçekleştirdiği eylemlere maruz kalmışlardı. Dolayısıyla yaşanan gelişmeler Türk kamuoyunda da tepkiye yol açmıştı. Bu süreçte Başbakan İsmet İnönü'nün ABD ziyareti sırasında Türkiye'deki koalisyon hükümetinin ortaklarının hükümetten çekildiklerini açıklamaları ile birlikte 2 Aralık 1963 tarihinde hükümetin istifası ile ikinci İnönü koalisyon hükümeti de sonlanmıştır. Hükümet kurma girişimlerinin devam ettiği bu süreçte, Kıbrıs'ta başta Kanlı Noel olayları olmak üzere Türk kamuoyunu sarsacak olumsuz gelişmeler de yaşanmaktaydı. Koalisyon kurma çalışmalarının sürdüğü bu ortamda geçici olarak başbakanlık görevini yürüten İsmet İnönü, Kıbrıs adasında yaşanan gelişmelere yönelik adada herhangi bir oldu-bittiye asla kabul etmeyecekleri yönünde beyanatta bulunmuştur (Mütercimler, 2010: 135-136).

Bununla birlikte İnönü, bu demeçleri verirken Kıbrıs'ta Akritas Planı çerçevesinde kanlı eylemler de devam etmiştir. Rumlar, oluşturmuş oldukları çetelerle, Türklerin meskûn olduğu mahallelerde açmış oldukları ateşle çok sayıda insanın hayatını kaybetmesine neden olmuşlardır. Adada Türklere karşı kanlı olayların yayılması üzerine, hükümet Türk jetlerinin Kıbrıs üzerinde bir ihtar uçuşu yapmalarına ve garantörlük hakkını kullanarak şiddet olaylarını bastırmak üzere bir Türk tugayının Kıbrıs'a gönderilmesine karar vermiştir (Serter, 2008: 213). Nitekim elim eylemlerin durmaması üzerine hükümet almış olduğu kararları uygulamaya geçirmiştir. Bu çerçevede 25 Aralık tarihinde hava harekâtı öncesi dünya kamuoyuna Kıbrıs'ta yaşanan elim olayların durdurulması amacıyla ihtar uçuşları gerçekleştirileceği haberi verilmiştir. Ada üzerinde gerçekleşen Türk jetlerinin uçuşundan sonra beklenen tepki gelmiş, hem Yunanistan hem de İngiltere Kıbrıs'a bir barış gücü göndermek istediklerini açıklamışlardır. Türk jetlerinin Ada üzerinde görünmesinden korkan Makarios, Türkiye'nin adaya müdahalesinden çekindiği için garantör devletlerin teklifini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu teklife göre, ada üzerinde garantörlük hakkına sahip olan Türkiye, İngiltere ve Yunanistan hükümetleri Kıbrıs'ta barışın tesisi için yardımda bulunacaktır (Serter, 2008: 213).

25 Aralık 1963 tarihinde kurulan Üçüncü İnönü koalisyon hükümeti döneminde de Kıbrıs'taki olaylar gündemi işgal etmiştir. Bu dönemde de Türk dış politikasında en önemli konuların başında Kıbrıs sorunu yer almıştır. İnönü hükümet programını açıkladığı konuşmasında, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda çok hassas olduğunu Kıbrıs'taki Türklerin hukukunun müdafaası konusunda anlaşmalardan kaynaklanan haklarını Türkiye'nin kullanma konusunda iradeye sahip olduğunu beyan etmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1963: 44).

Bu süreçte Türk kamuoyu Kıbrıs meselesi ile yoğun bir şekilde meşgul olurken başta sivil toplum örgütleri olmak üzere Türk basını da Kıbrıs konusunun kamuoyunun gündeminde kalmasını sağlamıştır. Özellikle Kanlı Noel olayları Türk halkı arasında Kıbrıs meselesine olan duyarlılığı artırmış, bu çerçevede hükümet üzerinde baskı da artmıştır. Olaylar etkisini henüz devam ettirirken uluslararası kamuoyunda ise sorunun çözümü noktasında girişimler de gerçekleşmiştir. 15 Ocak 1964 tarihinde Londra'da Kıbrıs konulu

bir konferans düzenlenmiştir. Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin'in temsil etmiş olduğu konferansta Türkiye'nin temel tezi adada güvenliğin ve huzurun sağlanmasına yönelik adımlar atılması olmuştur. Dışişleri Bakanı Erkin'in konferansta yapmış olduğu konuşmada, Anadolu'nun uzantısı olan adanın stratejik öneme sahip olduğu için Türkiye açısından son derece önemli olduğu vurgulanmıştır. Ancak, Londra Konferansı taraflar arasındaki sert fikir ayrılıkları yüzünden netice vermemiştir (Denktaş, 1997: 57).

Uluslararası arenada sorunun çözümü noktasında girişimler sürerken bir taraftan da Kıbrıs'tan kötü haberler gelmeye devam etmiştir. 23 Ocak 1964'te Bayraktar Camii'nin bombalanması, Türkiye'nin tepkisine yol açmıştır. Başbakan İsmet İnönü ABD'yi ikaz ederek Türkiye'nin Kıbrıs'taki Türklerin haklarını müdafaa konusunda kararlı olduğunu ifade etmiştir. Bu arada İngiltere NATO devletlerinden oluşan bir güvenlik gücünün Kıbrıs'ta barışı sağlamasını önermiştir. Türkiye hükümeti ise adadaki Türklerin hakkını ancak Türk askerinin koruyabileceğini, bu teklifin ancak adadaki Türk askerinin sayısının artırılması koşuluyla kabul edilebileceğini bildirmiştir (Alasya, 1987: 232).

Ancak, bütün bu gelişmeler, adadaki çatışma ortamının durdurulmasına yetmemiştir. BM Barış Gücü kurulmasının gecikmesi, Kıbrıs'ta şiddet olaylarının artması, özellikle adada Türklerin meskûn olduğu mahallelere yapılan saldırılarda çok sayıda Türkün hayatını kaybetmesi ya da yaralanması, Türk dış politikasında askeri müdahale seçeneğini gündeme getirmiştir. Türkiye, öncelikle 12 Mart 1964 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu'nu (MGK) toplamış, olayların önlenmesi için Makarios sert bir şekilde uyarılmıştır. Rumlara gönderilen bu ihtar niteliğindeki nota garantör devletler ve ABD'ye de bildirilmiştir. 48 saat içerisinde olayların yatışmaması durumunda Türkiye'nin üzerine düşen görevi yerine getireceği bilgisi verilmiştir. Türkiye'nin bu konudaki sert yaklaşımı karşısında olayların tırmanmaması için ABD, BM Barış Gücü'nün havayoluyla bir an önce Kıbrıs'a gideceğini açıklamıştır. Nitekim kısa bir süre içinde askeri birlik adaya ulaştırılmıştır. Bu şekilde İsmet İnönü Kıbrıs meselesinde krizi derinleştirerek uluslararası güçleri harekete geçirmeyi başarmıştır (Serter, 2008: 217).

Barış Gücü askerlerinin Kıbrıs'a gelmesine rağmen adada yaşanan kaos ortamı son bulmamış, Türk toplumuna karşı yürütülen saldırılar artarak devam etmiştir. 22 Mart'ta Denктаş ve Fazıl Küçük'ten gelen mesaj İnönü'yü daha da kızdırmıştır. Mesajda, adada Rumların oluşturmuş olduğu askeri gücün 40.000 kişiye ulaştığı, Türk toplumuna yapılan baskıların artık sadece Lefkoşa ile sınırlı olmadığı adanın tamamına yayıldığı belirtilmiştir. Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Türkiye hükümeti, adaya askeri müdahaleyi önemli bir seçenek olarak tartışmaya başlamıştır. Özellikle ABD'nin girişimlerinin neticesiz kalması sebebiyle Türkiye ABD'ye karşı tutumunda da değişikliğe gitmiştir. İnönü bir taraftan diplomatik girişimlerini artırırken diğer taraftan da Kıbrıs'a askeri çıkartma konusunda gerekli hazırlıklara başlamıştır (Erim, 1975: 322-323).

Bu konuyla ilgili askeri harekâtı gerçekleştirebilecek bir özel kolordunun oluşturulması bu hazırlıkların ilkiydi. Nitekim Kıbrıs'tan gelen kötü haberlerin artması Türklere yönelik şiddet eylemlerinin Türk kamuoyunda daha sert bir şekilde tepki uyandırması nedeni ile İnönü hükümeti Kıbrıs'a askeri çıkarma kararını vermiştir. Adaya askeri harekâtın gerçekleştirileceği tarihten bir gün önce İnönü, Amerikan büyükelçisini bilgilendirilmiştir. Amerikan Büyükelçisi Hare, İnönü'yü ziyaret ederek operasyonun 24 saat ertelenmesini talep etmiştir. Türkiye'nin adaya asker çıkarmasını engelleyebilmek için tarihe Johnson mektubu olarak geçen Amerikan Başkanı Lyndon Johnson'un İnönü'ye yazmış olduğu tehditkâr mektup gönderilmiştir. Mektup, Türkiye'nin NATO üyeliğinden çıkarılması da dâhil olmak üzere birçok tehdidi içermekteydi. Amerikan Başkanı'na göre Türkiye'nin Kıbrıs'a askeri müdahalesi, Kıbrıs sorununu çözümsüz bırakacak ayrıca çok daha fazla Türkün ölümüne neden olacaktı. Netice itibarıyla, Akdeniz'deki Amerikan Altıncı Filosu'nun müdahale ihtimali, Amerika'nın askeri harekâta Amerikan silahlarının kullanılmaması yönündeki angajmanı ve diğer nedenlerden dolayı, askeri harekât gerçekleştirilmemiştir. Bununla birlikte İnönü, Johnson'un tehditkâr mektubuna karşılık sert bir mektupla cevap vermiştir (Erim, 1975: 322-323).

5 Haziran 1964 tarihli ABD başkanı Johnson'un tehditkâr mektubu Türk Dışişleri bakımından oldukça kritik bir gelişmeydi. Bu mektup dış

politikasını, Batı değerleri üzerinden inşa eden Türkiye açısından, bu değerlerin sorgulanmasına neden olmuştur. Soğuk Savaş sürecinde Batı ile geliştirdiği münasebetlerin sarsılmasına neden olan mektup, bu politikaların sorgulanmasına, Sovyetler ve Ortadoğu ile ilişkiler kurulmasının bir alternatif olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Türkiye'nin liderleri, hızla değişen bir uluslararası sistemde, Batı yanlısı bir hizalamaya sıkı sıkıya bağlılıklarının ülkeyi dünya toplumunda neredeyse izole olarak bıraktığını kabul etmeye zorlandılar. Türk hükümeti, "çok boyutlu" dış politikayı benimsedi; bunun başlıca unsuru, Sovyetler Birliği ve milliyetçi Arap devletleri de dâhil olmak üzere eski düşmanlarla ilişkilerin iyileştirilmesi oldu (Şahin, 2002: 110-111).

3. BÖLÜM

37. HÜKÜMET DÖNEMİNDE UYGULANAN KIBRIS POLİTİKALARI

3.1. Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Selamet Partisi'nin Koalisyon Hükümeti Politikaları

1960 askeri darbesinden sonra dünyada yaşanan Soğuk Savaş'ın da etkisiyle Türkiye'de toplumsal bölünmeler derinleşmiş, 1970'lerden sonra bu derinleşme toplumsal kutuplaşmaya varacak düzeylere ulaşmıştır. Bu yıllarda dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yükselişe geçen sol düşünceye karşı sağ düşünce yakın bir süreçte inşa sürecine giren İslamcılık ve milliyetçilik fikirlerinden de objeler kullanarak kendisini yapılandırmıştır. Bu bağlamda, milliyetçilik, İslamcılık ve komünizm gibi politik ideolojiler, Türk siyasi yelpazesinde yerlerini bulmaya başladı. Bu ideolojiler, yalnızca aşırılık yanlı partilerin gündemine hâkim olmakla kalmadı, diğer ana akım partileri de etkiledi ve onları siyasi yelpazenin sağına ya da soluna doğru itti. Sonuç olarak, hem toplumda hem de ulusal mecliste parçalanma ve kutuplaşma meydana geldi. 1960'larda Türkiye, sağ ve sol kanaat grupları arasındaki ideolojik çizgiler boyunca kutuplaşmış bir ülke görünümüne büründü (Dursun, 2015: 182-183).

Bu çerçevede 1965 ile 1969 yılları arasındaki dönem, Türk siyasi yaşamında istikrarın tesis edilemediği bir süreç olmuştur. Soğuk Savaş döneminin kanat ülkesi olmanın getirmiş olduğu ideolojik kamplaşmaların ve buna bağlı olarak ortaya çıkan tüm olumsuzlukların yaşandığı bu süreçte "Kanlı Pazar" diye isimlendirilen olay vuku bulmuştur. Türkiye 1970'li yıllara oldukça sıkıntılı bir süreçte girmişti. Sendikalar için düzenlenen yasa tasarısına karşı 15-16 Haziran 1970'te meydana gelen işçi eylemleri de sosyal buhranların bir başka göstergesiydi. 1960'lı yılların ortalarında kendisini hissettiren öğrenci hareketleri 1970'lerin hemen başında nitelik değiştirmiş, çeşitli silahlı grup eylemlerine dönüşmüştü. Bu ortam içinde, 12 Mart 1971 günü, Türk Silahlı Kuvvetleri' nin üst yönetimi hükümete bir muhtıra verdi (Çavdar, 1998: 76-78).

1980 darbesi öncesi sağ-sol kutuplaşmasının sokak çatışmalarına dönüştüğü sürecin başlangıcı olduğu 1973 seçimleri ve sonuçları Kıbrıs meselesi açısından da oldukça önemli olacaktır. 1973 yılında başlayan enerji krizi, enflasyon artışı, iç çatışmaların oluşturmuş olduğu sıkıyönetim ortamı ve yayın yasaklarının meydana getirdiği sancılı ve karışık bir süreçte 1971 muhtıra rejiminden sonra ilk seçim 1973 yılında yapılmıştı. Seçimlerden büyük bir zaferle ayrılan CHP bir zafer kazanmış olmasına rağmen tek başına bir hükümet kurmaya yeterli milletvekili sayısını elde edememişti. Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün hükümeti kurma görevini Ecevit'e vermesinden sonra Ecevit koalisyon hükümeti kurmak için Necmettin Erbakan'ın liderliğini yaptığı MSP'ye yönelmiştir. 26 Ocak 1974'te kurulan CHP-MSP koalisyon hükümeti 7 Şubat'ta güvenoyu alarak göreve başlamıştır (Ahmad, 1996: 189).

Ecevit'i, Erbakan ile ortak hükümet kurmaya iten sebeplerin başında, MSP'nin dinsel eğilimine karşın ekonomik ve sosyal problemlere yaklaşım tarzı ve bu problemlere ağırlık vermesi gelmekteydi. Aynı zamanda her iki ideolojinin de özgürlükler noktasında ortak paydaları bulunmaktaydı. MSP din ve inanç özgürlüklerinin genişletilmesi yönünde talepleri dile getirirken, CHP ise 12 Mart muhtirasından sonra özgürlükleri kısıtlanmış ya da hapse atılmış kesimlerin haklarını elde etmeleri için bir genel af çıkartacağını beyan etmişti. Bunlarla birlikte, dış politikada Erbakan'ın Batı karşıtı söylemi ve Arap dünyası ile yakın ilişkiler kurma çabası, CHP'nin dış politikada çok yönlü arayışları ile örtüşmekteydi. Aynı zamanda, her iki partinin Avrupa-Amerikan nüfuzuna ve sermayesine olan güvensizlikleri koalisyon hükümetinin ortak noktalarından biriydi (Turan, 2004: 102).

CHP-MSP koalisyonunun oluşturulmasından sonraki süreçte, Ecevit, "CHP ve MSP aynı duygularla birleşmiş iki kardeş gibi hizmet göreceklendir." demiş, koalisyonu: "Uzun süre milli bütünlüğümüzü zedelemiş, kalkınma hamlelerimizi güçleştirmiş bazı tarihi yanlışların doğurduğu yapay ayrılıklara da son veren bir yeni dönemin başlangıcı şeklinde" değerlendirmişti. Ecevit, koalisyonun kurulmasını bu biçimde ele alırken, MSP kanadı Ecevit'ten farklı düşünmekteydi. MSP kurucularından olan Gündüz Sevilgen, Erbakan'ın parti genel kurulunda MSP'lileri bir hayli fazla çabadan sonra ancak ikna edebildiğini belirtmektedir (Sevilgen, 1980: 48).

37. Hükümet Programı'nda Kıbrıs politikasına ilişkin şu ilke yer almıştır:

“Eşit egemenlik statüsünün korunması ve devlet yönetiminde iki cemaat arasında her yönüyle huzurlu bir işbirliğinin sağlanması için isabetli çözüm şeklinin federatif bir sistemde bulunacağına inanıyoruz. Böyle bir çözüm yolunun Kıbrıs'ın ülke bütünlüğünü ve bağımsızlığını kuvvetlendirecek bir temel teşkil edeceği inancındayız.” (Sevilgen, 1980: 48).

3.2.Cumhuriyet Halk Partisi'nin Milli Selamet Partisi'nden Farklı Düşündüğü Kıbrıs Politikası

3.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi-Milli Selamet Partisi Koalisyon Hükümeti Dönemi Öncesi Kıbrıs Sorununun Büyümesi

1960'lı yıllardan itibaren Rumların Enosis'i gerçekleştirmek için yapmış olduğu baskılar sebebiyle Kıbrıs'ta yaşayan Türkler oldukça zor bir sürecin içine girmişlerdi. Topluluklar arasında çıkan huzursuzluğun ardından, Kıbrıslı Türkler, topraklarının sadece % 3'üne karşılık gelen küçük ve sınırlı yerleşim alanlarında yaşamak zorunda kaldılar, bu da sonuç olarak, başkent Lefkoşa'nın Yeşil Hat denen sınır çizgisi ile fiziksel olarak ayrılmasına yol açtı. Türk yerleşim bölgelerine sistematik bir şekilde ekonomik abluka uygulanmaya başlandı. Bu durum, özellikle de Türkler artık hükümete ya da kamu hizmetlerine katılmadığı için, bölünme anlamına geliyordu (Fırat, 1997: 137).

Toplumlar arası çatışmanın hızlanması sonucunda, adadaki durum BM Güvenlik Konseyi'nde tartışılmış ve 4 Mart 1964 tarihli BM Barış Gücü'nün kurulması için çağrıda bulunan 186 sayılı kararın kabul edilmesine yol açmıştır. Kıbrıslı Türkler 1960 ortaklığını sürdürmek için, günlük işleri düzenlemek amacıyla idari mekanizmalar oluşturdular. Başlangıçta, 27 Aralık 1967'ye kadar görev yapan bir Genel Komite oluşturuldu. Daha sonra, 21 Aralık 1971 tarihinde Kıbrıs Türk İdaresi olarak yeniden adlandırılan Geçici

Kıbrıs Türk Yönetimi kuruldu. Bu gelişmelerden bağımsız olarak, 1963 ile 1974 arasındaki dönem, Kıbrıslı Türkler için yoksunluk, izolasyon, erişilemezlik, korku ve güvensizlik olarak tarihe geçmiştir. 1960 ve 1974 yılları arasında Kıbrıs'taki yerel güç dengesinin, adanın topraklarının % 90'ını kontrol eden Kıbrıs Rum toplumundan yana olduğunu belirtmek önemlidir. Ekonomik açıdan, 1960 yılında Kıbrıslı Türklerin ortalama kişi başına gelirleri Kıbrıslı Rumların ortalama gelirinin % 20 altındaydı ve 1961-1971 yılları arasında Kıbrıslı Türklerin kişi başına ortalama geliri Rum nüfusun gelirlerinin yarısı kadardı (Oran, 2002: 257).

1965'lerden itibaren Yunanistan'da yaşanan hükümet krizi, 21 Nisan 1967 tarihinde askerler cuntası ile sonuçlanmıştır. Kıbrıs Rumlarının temsilcisi Makarios ile Yunan hükümetleri arasında zaten var olan sürtüşmeler, askerî cunta döneminde daha da artmıştır. Bu sebeple cunta, Kıbrıs'ta Makarios'u devre dışı bırakmak istemiş, EOKA ve Rum Millî Muhafız Gücünü hızla silahlandırmıştır. Cunta idaresinin Kıbrıs'ta Makarios'u dışlayarak kendi başına hareket etmesi, iki taraf arasındaki ilişkileri iyice germiş, Makarios, adadaki cunta birliklerine karşı tavır almaya başlamıştı (Fırat, 1997: 138).

Yukarıdaki olayların bir sonucu olarak, 28 Aralık 1967'de Kıbrıslı Türklerin güvenliğinin daha iyi sağlanması ve haklarının daha iyi temsil edilmesi için bir "Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi" ilan edildi. Fazıl Küçük başkanlığındaki Geçici Kıbrıs Türk Yönetimi o sırada Türkiye'de ikamet eden Rauf Denktaş'ın Başkan Yardımcısı olarak 13 Nisan 1968'de adaya dönüşünün hemen ardından etkin bir şekilde çalışmaya başladı. Kıbrıslı Türklerin bu girişimi Makarios yönetimi ve Yunanistan tarafından protesto edildi (Özdal, 2016: 40- 43).

Türkiye ise 15 Ocak 1968 tarihli açıklamasında bu durumun Kıbrıslı Türklerin içişleri ile ilgili olarak adadaki fiili durumu değiştirmeyecek bir iş emri oluşturduğunu belirtti. Özerk Türk hükümetinin fiilen gerçekleşmesinden sonra, Kıbrıs Rum hükümeti Kıbrıs Rum ve Kıbrıs Türk toplumları arasında müzakerelere ve ikili görüşmelere başlamayı kabul etti. Müzakereler 3 Haziran 1968'de Beyrut'ta Denktaş ve Glafcos Clerides liderliğinde başladı. İki gün süren tartışmaların ardından 24 Haziran 1968'de Lefkoşa'da ikinci toplantı yapıldı. Bu ikili tartışmalar zaman zaman kesilmiş olsa da, Topluluklar Arası

Tartışmalar adı altındaki diyaloglar Temmuz 1974'e kadar devam etmişti. Özetle, altı yıl süren ve Temmuz 1974'te sona eren müzakerelerin sonuçlarına göre: Katılan taraflar adanın "bağımsızlığı" konusunda da benzer fikirlere sahiptiler. Bununla birlikte, temel farklılıklar, Kıbrıs'ın "egemenliği" anlamına gelen anayasal düzen için sağlanacak uluslararası garanti üzerineydi (Özdal, 2016: 40- 43).

3.2.2. Kıbrıs Barış Harekâtı ve Koalisyon Ortaklarının Görüş Ayrılıkları

1974 yılının Haziran ayına gelindiğinde adada karışıklıklar had safhaya ulaşmıştı. Bu gelişmeler karşısında Makarios, Yunan cuntasının pek yakın bir gelecekte adada bir hükümet darbesi yaparak kendisini uzaklaştıracağını ve adayı Yunanistan'a bağlayacağını açıklamıştı. Nitekim Yunanistan'daki cunta idaresi Makarios'u devirmeye karar vermiş, 15 Temmuz 1974 tarihinde Millî Muhafız Birliği'ne bağlı askerler, adadaki hükümete karşı darbe girişiminde bulunmuşlardır. Başkanlık Sarayı'nın Millî Muhafız Birliği'ne bağlı askerler tarafından bombalanması üzerine Makarios, önce İngiliz üssüne sığınmış, sonra da adadan kaçmıştır. Darbe sonucunda yönetimi ele geçiren askerler, Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etmişlerdir. Darbeden sonra EOKA üyesi Nikos Sampson, devlet başkanlığına getirilmiştir (Oran, 2002: 257).

Yaşanılan bu gelişmeler Yunanistan'ın Kıbrıs'a açık müdahalesiydi. Gelişen bu durum karşısında adadaki Türk direnişini örgütleyen liderlerden biri olan Rauf Denktaş, Türkiye'ye hızlı bir şekilde müdahale çağrısında bulunmuştur. Kıbrıs'taki askeri darbeyi Afyon gezisi sırasında öğrenen Başbakan Bülent Ecevit, geziyi yarıda bırakarak başkente dönmüş ve hemen Genelkurmay Başkanlığı'nda bir toplantı düzenlenerek gelişmeler değerlendirilmiş atılacak adımlarla ilgili kararlar alınmıştır (Keser, 2006: 433).

Yapılan toplantıda, Türkiye'nin gelişmelere yönelik olarak düzenlenecek olan bir askeri harekâтта, ordunun askeri kabiliyetinin yeterli düzeyde olduğunu anlayan Ecevit, daha sonra düzenlenmiş olan Bakanlar Kurulu toplantısında seçenek olarak askeri harekâtı gündeme getirmiştir. Yapılan toplantıda Başbakan Yardımcısı Erbakan, bir an önce askeri müdahalenin yapılması gerektiğini vurgulamış, Yunanistan'a hak ettiği dersin

verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Toplantıda Ecevit ise, öncelikle barışçıl yolların denenmesi gerektiğini, diplomasi yoluyla istenilen netice alınmazsa askeri harekât seçeneğinin uygulanması gerektiğini açıklamıştır. Yapılan toplantıda Savunma Bakanı Hasan Esat Işık ise, gerçekleştirilecek olan bir askeri harekâttan önce başta ABD olmak üzere diğer müttefikler ile görüşülerek onların bu konu hakkındaki düşüncelerinin öğrenilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buna mukabil toplantıda Ecevit Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında imzalanmış olan Garanti Antlaşması'nın 4. maddesi gereğince bir askeri harekâtın zorunlu olduğunu, ancak bu askeri harekâttan önce, garantör devlet olan İngiltere'nin de görüşlerinin alınması gerektiğini, eğer İngiltere ile yapılacak görüşmelerde istenilen sonuç alınmazsa bir an önce askeri harekât için gerekli hazırlıkların tamamlanması gerektiğini ifade etmiştir (Sağlam, 1975: 34).

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın kararlaştırıldığı 15 Temmuz gecesinde yapılan görüşmelere yönelik olarak Ecevit koalisyon hükümetinin takındığı tavrı şu şekilde özetlemiştir:

“Hiç kimse harekâta karşı olma gibi bir tavır takınmamıştır. Bu aşamada etkin ve kararlı davranmazsak çok ağır sonuçlara yol açılmış olacağını görüyorduk. Ordunun böyle bir harekâttan başarıyla çıkabilecek durumda olduğuna güveniyordum. O gece karşı karşıya bulunduğumuz durum, serinkanlılık ve sorumluluk duygusuyla incelendi.” (Birand, 1990: 46).

Yaşanan gelişmelerle ilgili olarak Kıbrıs'ta gerçekleştirilen askeri darbe ve sonrasında ortaya çıkan kriz durumuna yönelik olarak hükümetin almış olduğu tutumu değerlendirdiği konuşmasında Ecevit, 37. hükümetin kuruluşundan itibaren Akdeniz'de ve Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelere odaklandığını, hükümetin genel olarak ortaya çıkan sorunları Yunanistan ile görüşerek çözüme düşüncesinde olduğunu, ancak diyalog çözümünü benimserken, adada yaşayan Türklerin haklarının da ön planda tutulduğunu, darbe girişiminin haberinin alınmasından itibaren

hükümetin askeri çevreler ile işbirliğine geçerek askeri hazırlıklar konusunda gerekli çalışmaları başlattığını, uzun bir görüşme maratonundan sonra askeri harekât kararının alınabildiğini belirtmiştir (Birand, 1990: 46).

Bu süreçte, Türkiye darbenin arkasında Yunanistan'ın bulunduğunu ve darbenin hedefinin Enosis'i gerçekleştirmek olduğunu anladığından dolayı gerekli hazırlıkları yapmaya başlamıştır. Makarios'a karşı Yunanistan'ın desteği ile yapılan darbenin olası neticelerine karşı, Türkiye hemen reaksiyon göstermiştir bu çerçevede müdahale hazırlıklarına başlanmış, ordu teyakkuza geçirilmiştir. Bu girişimlerini Türkiye, Zürih ve Londra Anlaşmaları'na ve 1960 Anayasası'ndaki garantörlük hakkına dayandırmıştır. Kıbrıs adasının tamamı ile Yunanistan'ın kontrolüne geçme tehlikesi, aynı zamanda Türkiye'nin Akdeniz'e çıkışının önünü kapatması ihtimali dolayısıyla bir müdahalenin gerekli olduğu düşüncesi tüm ülkeye benimsetilmiştir. Bu arada gerçekleştirilecek olan bir müdahalenin hukuki temelini tesis etmek ve ordunun ihtiyacı olan beş günlük zamanı kazanmasına imkân tanımak amacıyla, Başbakan Ecevit, İngiltere ile görüşme kararı almıştır. Bu çerçevede, garantör devletlerden biri olan Türkiye, diğer bir garantör olarak İngiltere'ye ortak müdahale için çağrıda bulunmuş, ancak İngiliz politikacılar harekete geçmeyi reddetmişlerdir. İngiliz siyasetçileri Türk hükümetinin tek başına bir harekât düzenleyebileceği ihtimalini göz önünde bulundurmamışlardır. 20 Temmuz 1974'te Türkiye, Kıbrıs'taki sorunu sona erdirmek için 16 Ağustos 1960 tarihli Garanti Anlaşması'nın dördüncü maddesi gereğince kendisine verilen yasal haklara dayanarak müdahale etmiştir (Baç, 2001: 128).

Kuşkusuz TBMM'nin 20 Temmuz 1974 tarihli gizli oturumunda hükümete yetki verilmesinin oybirliği ile gerçekleşmiş olması Türkiye'de Kıbrıs'la ilgili milli bir politikanın takip edildiğini göstermektedir. Nitekim Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel, Türk Milletine hitaben yayınladığı mesajında şunları söylemiştir:

“Milletimizin tam bir beraberlik ve dayanışma içinde olmasını zaferin en büyük teminatı sayıyoruz.” (Ediş, 2018: 83).

20 Temmuz 1974 günü Türk ordusunun Kıbrıs'a askeri harekât başlatması münasebetiyle Demokratik Parti Genel Başkanı Ferruh Bozbeyle yayınladığı mesajda desteklerini şu sözlerle açıklamıştır:

“İzdiraplar paylaşıldıkça azalır, mutluluklar paylaşıldıkça çoğalmış. Karşımıza çıkması muhtemel her güçlüğü milletçe göğüsleyerek aşmak, Allah'ın lütfuyla kazanacağımız şerefli sonuçları paylaşarak çoğaltmak için gün bugündür. Milletçe birlik ve dirlik içinde olacağız.” (Ediş, 2018: 83).

Harekâtın başladığı ve Türk ordusunun Kıbrıs adasına çıkartma yapma gerekçeleri, Ecevit hükümeti tarafından dünya ve Türk kamuoyuna açıklanan bir bildiri ile duyurulmuştur. Bildiri çerçevesinde Yunanistan'ın desteğini alan Rum Milli Muhafız Ordusu tarafından gerçekleştirilen Kıbrıs'taki darbe, ülkenin bağımsızlığını ve bütünlüğünü tehlikeye attığı için Türkiye'nin garantörlük haklarını kullanarak diğer garantör ülkelerle de temasa geçerek Türk toplumunun can ve mal güvenliğini sağlamak ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak amacıyla Garanti Antlaşması'nın 4. maddesine dayanarak askeri harekâtı başlattığı açıklanmıştır (Milliyet, 20 Temmuz 1974).

Harekât başladıktan üç gün sonra 22 Temmuz 1974'te saat 17.00'den itibaren geçerli olmak üzere Türk hükümeti ateşkes kararı almıştır. Üç günlük zaman zarfında Türk ordusu, Rum kuvvetlerine karşı üstünlük oluştururken, Türk uçakları tarafından Kocatepe muhribinin yanlışlıkla vurulması Türk kamuoyunda üzüntüye sebep olmuştur. Doğal olarak hiç kimse tarafından beklenilmeyen bu askeri harekât dünya kamuoyunda büyük bir yankı uyandırmıştır. İran, Pakistan, Libya gibi devletler askeri malzeme ve sağlık malzemesi desteğinde bulunurken, Hollanda, Fransa, İngiltere gibi devletlerin medya organlarında harekâtın haklı sebeplere dayandığı vurgulanmıştır (Özakman, 2012: 373).

Ateşkes kararının açıklanmasından sonra Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Dışişleri Bakanları ile birlikte Cenevre Konferansı'nda bir toplantı düzenlenmiştir. Ancak iki sefer düzenlenen toplantılarda herhangi bir netice elde edilememiştir. Bu toplantılarda Rum tarafı yeniden, 1960 düzenine dönülmesini önermiş, İngiliz Dışişleri Bakanı bu öneriyi desteklemiştir. Fakat 1963'ten itibaren süregelen Rum baskısı ve saldırılarının bizzat tanığı olan Rauf Denktaş, eski düzene dönülmesinin artık imkânsız olduğunu kantonal federasyon sistemi ile Kıbrıs'ta yaşanan sorunun çözülebileceğini dile getirmiştir. Bu arada, ateşkes ilanına rağmen Rum çeteleri tarafından Türk köylerine saldırıların devam etmesi, bir kısım Türk kuvvetlerinin dar bir alana sıkışmış olması sebebiyle ve Cenevre Konferansı'nda herhangi bir netice elde edilememesi üzerine, Türk ordusu 14 Ağustos 1974 günü ikinci harekâtı başlatmıştır. Bu harekâta Türk Silahlı Kuvvetleri güvenli bir alan tesis etmek amacıyla, Lefkoşa-Lefke- Magosa hattı ile Erenköy'ü ele geçirmiştir. Bunun sonucunda kuşatma altında kalmış olan Kıbrıslı Türkler kurtarılmış, adanın kuzey kesiminde meskûn olan Rumlar ise, güneye göç ettirilmiştir (Manisalı, 2003: 28).

Genel olarak birinci barış harekâtına olumlu ya da nötr reaksiyon gösteren uluslararası kamuoyu, ikinci barış harekâtına tam tersi bir şekilde reaksiyon göstermiştir. Bu harekât genel olarak işgal şeklinde değerlendirilmiş, Türkiye'nin adanın tamamını ele geçireceği korkusuyla harekâta karşı olumsuz bir tepki gösterilmiştir. Harekâtın en önemli sonucu şüphesiz Rumların uzun bir süredir gerçekleştirmek istedikleri Enosis düşüncesinin engellenmiş olmasıdır. Bu harekât ile aynı zamanda bağımsız KKTC'nin temelleri atılmış ve sınırları tespit edilmiştir. Aynı zamanda adada yaşayan Türk kesimi uzun bir süredir uğramış oldukları baskı ve zulümden kurtarılmıştır (İsmail, 1998: 130).

Ecevit ve Erbakan arasında kurulmuş olan koalisyon hükümetinin Kıbrıs Barış Harekâtı kararını alması ve ilerleyen süreçlerdeki uygulamalarında birtakım görüş ayrılıklarının ortaya çıkması, bu görüş ayrılıklarının koalisyon hükümetini yıkacak boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. İki siyasal parti arasında Kıbrıs konusundaki görüş ayrılıklarının en önemlisi CHP'nin Barış Harekâtı ile Kıbrıs Türklerinin hürriyetinin sağlanması ve Türkiye'nin güney sınırlarından güvenliğinin muhafaza edilmesine yönelik sınırlı bir harekâtı

savunurken, MSP'nin Kıbrıs'ın tamamının kontrol edilmesini talep etmesiydi. Kıbrıs'ta elde edilen askeri başarıdan sonra koalisyon hükümeti itibarını artırırsa da koalisyon ortaklarının önceden mevcut harekâtın kapsamına yönelik görüş ayrılıkları harekâttan sonra da devam etmiştir. Ecevit bağımsız federal bir devletin yaratılmasını isterken, Erbakan ise, taksim çözümünü önermiştir (Koçer, 1989: 94).

Koalisyonu oluşturan iki parti arasında Kıbrıs sorunuyla ilgili olarak tartışılan çok sayıda konu bulunmaktadır. Bu tartışmalı konuların en başında Erbakan'ın harekât kararının alınmasında Ecevit'in tereddüt gösterdiği iddiasıdır. Bu konuyla ilgili Erbakan, harekât kararının alınmasından önce CHP'nin bu karara muhalefet ettiğini, ABD'nin bu kararı engelleyeceği bahanesini ileri sürdüğünü belirtmiştir. Erbakan'a göre MGK'da Callaghan ile görüşülmesi kararlaştırılmış, kesin karar bundan sonra alınmıştır. Ecevit ise Erbakan'ın bu iddialarını Milliyet gazetesine vermiş olduğu röportajında şu şekilde yalanlamıştır:

“Güya ben ve arkadaşlarım bu konuda kararsızmışız, çekingenmişiz, benim Londra'ya gitmemden yararlanarak bana vekâlet ettiği sırada Sayın Erbakan bu kararı vermiş. Bu konudaki ilk kararlar da, nihai karar da benim başkanlığımdaki Bakanlar Kurulu'nda müzakere edilmiştir, alınmıştır ve harekâtın başlaması yolundaki hükümet kararı da yine benim başkanlığında 19 Temmuz günü yapılan toplantıda verilmiş ve benim imzamlı Genelkurmay'a bildirilmişti.” (Milliyet, 23 Eylül 1974).

Barış Harekâtı'nın kapsamına yönelik koalisyon ortakları arasındaki görüş ayrılıkları harekâttan sonraki çözüme yönelik konularda da devam etmiştir. Bu konuda CHP çevreleri Kıbrıs probleminin çözümü noktasında MSP'nin yaklaşımının çözüm odaklı olmadığı yönünde iddiada bulunurken, MSP ise CHP'yi ve Ecevit'i Kıbrıs meselesinde Sovyetler Birliği'ne benzer bir şekilde federatif devlet yönetim biçimini savunmakla suçlamıştır. Aynı şekilde BM'nin 2 Kasım 1974 günü almış olduğu 3212 sayılı kararının hükümet tarafından başarılı şekilde değerlendirilmesi Erbakan tarafından eleştirilmiş,

bu kararın kabul edilmesinin taviz anlamına geldiği, verilecek tavizin ise Ecevit'i bağladığı belirtmiştir. Erbakan'a göre alınan bu karar sonrasında Ecevit Kıbrıs'taki asker sayısını eksiltme yoluna gitmiş, terhis olan askerlerin yerine yenisini görevlendirmemiştir. Ecevit bu uygulamanın CHP'li bakanlara ait olduğunu, sorumluluğundan ise, kendilerinin mesul bulunmadığını belirtmiştir. MSP koalisyon ortağı CHP'ye yönelik eleştirilerini daha da sertleştirmiş 5 Kasım 1974 tarihinde Erbakan'ın başkanlığında yapılan grup toplantısında CHP'nin Kıbrıs politikalarına katılmadığını ilan etmişlerdir (Koçer, 1989: 94).

Koalisyon ortaklarının Kıbrıs probleminin çözümü noktasında oldukça derinleşmiş fikir ayrılıkları bulunduğu açıktır. Ecevit, meselenin çözümüne dünya kamuoyunun beklentilerine cevap verecek bir biçimde ayrıca Türkiye'nin işgalci bir görüntü arz etmemesi için birtakım tavizler vererek ulaşılabileceğini öngörürken, Erbakan bu konuya çok katı yaklaşmış, Kıbrıs konusunda taviz verilmesine karşı durmuş, iyi niyet göstergesinin kusurlu taraflarca ortaya konulacağını belirterek Türkiye'nin iyi niyet göstergesini adaya barış götürerek yaptığını belirtmiştir (Milli Gazete, 6 Kasım 1974).

Koalisyon ortaklarının Kıbrıs meselesi üzerindeki farklı yaklaşımları neticesinde Ecevit'in İskandinav ülkelerine planladığı ziyaret öncesinde Erbakan'a vekâlet bırakmayacağını açıklaması üzerine MSP'li bakanlar geziyi onaylamamış, dolayısıyla iki ortak arasında ciddi bir kriz yaşanmıştır. Bunun neticesinde Ecevit istifa ederek hükümetten çekilmiştir. Yaşanılan gelişmeleri Ecevit şu şekilde açıklamıştır:

“Bir bakıma Kıbrıs dolayısıyla hükümetten ayrılmamız zorunlu hale geldi. Çünkü Kıbrıs sorunun uluslararası alanda çok önem kazandığı bir aşamada benim Kuzey ülkelerine çağrılı olarak gitmem gerekiyordu. Bu Kıbrıs Harekâtı'ndan önce yapılan bir çağrıydı, fakat Kıbrıs Harekâtı'ndan sonra önemi büsbütün artıyordu. Ben Kuzey ülkelerinde bulunduğum sırada BM'de Kıbrıs'la ilgili çok önemli görüşmeler başlayacaktı. Türkiye'de bulunduğum sırada bile Sayın Erbakan'ın Kıbrıs'la ilgili konuşmalarını kontrol altına alamıyordum. Oysa bu konuda bütün dünyanın kuşkularını, kaygılarını göz önünde tutan dikkatli bir politika izlemeye özen gösteriyorduk. Kullanacağımız her

kelimenin özel bir önemi vardı ve koalisyon ortağımızın çıkışları bizi dünya karşısında çok zor durumda bırakıyordu. Kimi bizim içtenliğimizden kuşkuya düşüyordu; kimi hükümetin kendi içindeki çelişkilerinden kuşkuya düşüyordu. Öyle bir dönemde benim iki hafta Türkiye’den ayrılırken yerime Sayın Erbakan’ı bırakma olanağım kesinlikle yoktu. Bu benim sorumluluk anlayışımla bağdaşmazdı. Bildiğiniz gibi, MSP bunu mesele yaptı, benim dışarı çıkmamı engelledi. Ben de önemli bir görev gezisi için yurt dışına çıkma hakkı kendisinden esirgenen bir Başbakan olarak dünyada Türkiye’yi temsil edemezdim. Türkiye’nin haklarını koruyamazdım. Bu durumda çekilmemiz kaçınılmaz hale geldi.” (Polat, 2009: 32-33).

3.3. ABD ve İngiltere’nin Türkiye’nin Kıbrıs’a Müdahalesini Engelleme Çabaları

Soğuk Savaş sürecinde Kıbrıs sorununun uluslararası alanda en önemli bileşenleri ABD ve İngiltere’ydi. Kıbrıs’ın bu ülkeler açısından taşıdığı stratejik önem kadar, bu sorunun paydaşları olan Türkiye ve Yunanistan’ın NATO’nun güney kanadındaki kritik pozisyonlarının da ayrı bir değeri vardı. Kıbrıs sorunundan kaynaklanan iki ülke arasındaki gerilimler, NATO’nun güvenliği noktasında zafiyet oluşturabilecek potansiyele sahipti. Doğu Akdeniz’deki hem Türkiye hem de Yunanistan için NATO ittifakı iki ülkenin askeri yeteneklerini güçlendirmiş ve sonuç olarak birincil Sovyet tehdidi yerine bölgesel rekabetlere odaklanmalarına yol açmıştı (Sönmezoğlu, 1995: 6-8).

Bu nedenlerden dolayı, 1963 ve 1967 arasında yaşanan gelişmelere, bu iki ülkenin yoğun ilgisi hissedilmişti. ABD ve İngiltere, Türkiye ile Yunanistan arasındaki silahlı çatışmaları engellemeye odaklanmıştı. İngiltere’nin öncülüğünde Ocak 1964’te düzenlenen Londra Konferansı, 1960’larda iki toplum arasında ortaya çıkan anlaşmazlığa aracılık etme çabası da bu nedenlere dayanmaktaydı. Aynı şekilde, Kıbrıs’ta iki toplum arasındaki artan gerilimleri engellemek için 1963 ve 1967 arasındaki arabuluculuk çabaları da sonuç odaklı değil, ancak Yunanistan ile Türkiye arasında çıkabilecek bir savaşı önlemeye yönelikti (Ercan, 2011: 367-368).

Soğuk Savaş döneminin oluşturmuş olduğu şartlardan dolayı, ABD ve İngiltere’nin, Kıbrıs’a yönelik politikaları, genel olarak NATO’nun güvenliği odaklı şekillenmiştir. Bu yaklaşım, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı öncesinde ve

sonrasında da belirgin bir şekilde kendisini hissettirmiştir. Nitekim Temmuz 1974'te Yunanistan'ın desteklediği, Sampson tarafından Makarios'a yönelik gerçekleştirilen askeri darbeye karşı, Türkiye'nin göstermiş olduğu tepki oldukça sert olmuştur. Darbenin gerçekleşmesine müteakip Türkiye Cumhuriyeti Savunma Bakanı Hasan Esat Işık, Türkiye'nin adadaki gelişmeleri yakından takip ettiğini ve gerekli tedbirleri alma konusunda herhangi bir unsurdan çekinilmeyeceğini belirtmişti. Buna paralel bir şekilde dönemin başbakanı Bülent Ecevit de, Kıbrıs konusunda Türkiye'nin herhangi bir oldu bittiyi kesinlikle kabul etmeyeceğini vurgulamıştı (Coşkun, 2015: 452).

Adada gerçekleştirilen askeri darbe karşısında, Türkiye'nin ortaya koymuş olduğu bu sert tutum, Türkiye'nin askeri operasyon yapma ihtimalini gösteriyordu. Kıbrıs'taki gelişmeleri yakından takip eden İngiltere Dışişleri Bakanı James Callaghan, yapmış olduğu açıklamada Türkiye'nin askeri operasyon seçeneğini kullanmaktan kaçınacağını umduklarını açıklamıştı. Gerçekte adada gerçekleştirilen askeri darbeden rahatsız olan İngiltere aynı zamanda sorunun çözümü için bir askeri müdahaleye de karşıydı (Keser, 2006: 419-423).

Bu süreçte Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında garantör devletlerden birisi olan İngiltere, Kıbrıs sorununda aynı zamanda önemli aktörlerden de biriydi. Bu nedenle bu durumun farkında olan Türkiye adaya herhangi bir askeri operasyon düzenlemeden önce İngiltere'nin de görüşlerini almak istemiştir. Bu bağlamda Başbakan Bülent Ecevit Kıbrıs'taki gelişmeleri görüşmek üzere 17 Temmuz'da İngiltere'ye gitmişti. Türkiye ile İngiltere'nin ortaklaşa düzenleyeceği bir askeri operasyonun Türkiye'nin tek başına yapacağı bir askeri harekâta göre uluslararası alanda daha az tepki göreceği düşünülmüyordu. Başbakan Ecevit İngiliz muhataplarına konunun uluslararası camiaya etkilerini ve bütün yönlerini ve İngilizlerden beklentilerini çok net bir biçimde belirtmiştir (Coşkun, 2015: 452). Ecevit:

“Uluslararası antlaşmalar ihlal edilmiştir. Eğer İngiltere, Sampson'u tanımazsa Türkiye memnun olacaktır. Türk Hükûmeti

ikili görüşmelerin devamı ile ilgili önerileri dikkate almayacak ve Türkiye'nin yeni yapıyı tanıması mümkün olmayacaktır. Kıbrıs'ta toplumlararası diyalog zaten zordu ve bu hadiseyle son buldu. Bu durumda Kıbrıs'taki mevcut durum düzeltilemezse iki toplum da sıkıntılarla yaşamaya devam edecektir. Türk Hükûmeti'nin görüşü, Türkleri korumak için insani taleplerin milli menfaatlardan daha önemli olduğu gerçeğidir. Sampson rejiminin Ada'da kök salması NATO'nun güneydoğu kanadının sonu demektir. Acil ve etkili hareket gerekliydi bu durum için iki toplumun da güvenliğini sağlamak için Türkiye ve İngiltere ortak hareket etmeliydi. Sonuçta sadece Türk ve İngiliz menfaati korunmakla kalmayıp, Kıbrıslı Rumlar ve Yunan halkı da demokrasiye kavuşacaktı. Diğer seçenek Türkiye'nin tek taraflı çıkarma yapmasıydı. Ecevit bunun kaçınılmaz olduğunu, vaktinde yapılamayıp geç olursa durumun daha kötü ve kanlı olacağını vurguladı" (Göktepe, 2002:1414-1416).

Ancak Bülent Ecevit'in Londra'da yapmış olduğu görüşmelerde İngiliz Dışişleri'nin vermiş olduğu tepkiler, Türkiye'nin beklentilerinden oldukça uzak kalmıştır. Türk heyeti, bir hayal kırıklığına uğramıştı (Barutçu, 1999: 56-57).

Londra'da İngiliz yetkililerle yapmış olduğu görüşmeler sırasında Ecevit, adada yaşanan gelişmeleri Türkiye'nin kendi lehine kullanmak gibi bir amacının bulunmadığını açıkladıktan sonra, Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelerin oldukça kritik bir duruma geldiğini, yönetimi ele geçiren askeri cuntanın giderek daha fazla pozisyonunu güçlendirdiğini, herhangi bir Türk-Yunan çatışmasını engellemek için Türkiye ile İngiltere'nin işbirliği yapması gerektiğini açıklamıştı. Bu amaçla da adada bulunan İngiliz üslerini buraya gönderilecek Türk askerlerinin kullanılmasını talep etmişti (Coşkun, 2015: 452).

Türkiye'nin bu talebi karşısında ise, İngiliz Dışişleri Bakanı Türklerin Kıbrıs konusundaki endişelerini paylaştıklarını açıkladıktan sonra, adadaki üslerin İngiliz çıkarları için kurulduğunu ve bu üsleri Türkiye'nin kullanmasının kabul edilemeyeceğini belirtmiştir. Londra'da yapılan görüşmeler esnasında iki ülke arasında yaşanan bu görüş ayrılıkları, aslında iki ülkenin Kıbrıs konusunda yaklaşımındaki farklılığı ortaya koyuyordu. Çünkü adaya yapılacak Türk askeri harekâtına şiddetle karşı çıkan İngiltere, sorunların çözülmesi için Türk, İngiliz ve Yunan heyetlerinin katılacağı bir toplantı tertip edilmesini önermişti. Gerçekleştirilen bu toplantıda İngiliz yönetimi, askeri bir

harekâta kesin bir şekilde karşı tutum alarak, sorunun çözümüne yönelik doğrudan bir inisiyatif almak yerine, konuya Yunanistan'ı da dahil ederek, süreci uzatmayı düşünmüştür. Bununla birlikte sorunun BM Güvenlik Konseyi'ne götürülmesine de sıcak yaklaşmamışlar, sorunu ABD'nin ana mesuliyetinde, kendi menfaatlerini de etkilemeyecek biçimde üzerlerinden atmak istemişlerdir (Göktepe, 2002: 1414-1416).

Bu teklife karşılık, Türk tarafı düzenlenecek olan bir toplantıdan ortaya çıkmış olan krizin çözümlenmesine yönelik herhangi bir sonucun elde edilemeyeceğini ve bu teklifin zaman kaybına neden olacağından adadaki askeri cunta rejiminin daha da güç kazanacağını belirterek İngiltere'nin önerisini kabul etmemiştir (Toluner, 1977: 267-268).

Gerçekte Başbakan Ecevit'in İngiltere'ye adadaki İngiliz üslerini kullanmak için bir talepte bulunması Türk Dışişleri Bakanlığı'nın Kıbrıs'taki askeri yönetime müdahalede Londra'nın Ankara ile ortak bir şekilde hareket edebileceğini beklediğini ortaya koyuyordu. Ancak, Türk tarafının bu talebini İngiltere'nin reddetmesi, Türk Dışişleri'nde bir hayal kırıklığı yaratmış, iki ülke arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Bundan dolayı Ecevit yapmış olduğu açıklamasında; İngiltere'nin vermiş olduğu olumsuz cevabın ortaya çıkaracağı olumsuz neticelerden İngiltere'nin ileride kendilerini sorumlu hissedebileceklerini açıklamıştır (Barutçu, 1999: 56-57).

Amerikan ve İngiliz diplomasisinin bu süreçte ortaya çıkan sorun karşısında farklı yaklaşım sergiledikleri de dikkat çekmiştir. Bu çerçevede adada gerçekleştirilen askeri darbe karşısında İngiltere oldukça sert bir şekilde tepki göstermiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meşru yöneticisi olarak Makarios'u gördüklerini İngiliz Dışişleri şu sözlerle açıklamıştır:

“Biz Makarios'u Kıbrıs'ın seçilmiş cumhurbaşkanı ve Commonwealth ülkesinin başkanı olarak tanıyoruz. Dikkate alınmalıdır ki Kıbrıs halkının büyük çoğunluğu Makarios'u desteklemektedir ve Makarios'un desteklememesi durumunda Klerides'in görüşmelerde netice alması mümkün değildir” (Bostanoğlu, 1999:432-434).

Bu süreçte, Türkiye'nin müttefiki olan ve Kıbrıs'taki yaşanan gelişmeler ile yakından ilgilenen, ABD'nin yaklaşımı da önem taşımaktaydı. İngiltere'nin aksine, ABD gelişmeler karşısında oldukça yumuşak tonda bir tepki ortaya koymuş, yeni yönetimi tanımadıklarını, gelişmelerden rahatsız olduklarını yumuşak sözlerle açıklamıştı (Göktepe, 2002: 1414-1416).

Gerçekte Amerikan yönetiminin Sovyetler Birliği'ne ve Bağlantısızlara yakınlaşan Makarios'a ve bu süreçte haşhaş yasağını kaldıran ve Ege Denizi'nde Yunanistan'la birtakım sorunlar oluşturan Ecevit'e karşı sıcak yaklaşmadığı da bilinen bir gerçektir. Kıbrıs'ta gerçekleştirilen askeri darbe Amerikan yönetimi açısından bulunmaz bir fırsat sunmuştu. Çünkü bu darbeyi bahane göstererek ABD uçak gemisini bölgede bulundurma imkânını elde etmişti (Keser, 2006: 419-423).

Diğer yandan NATO, Kıbrıs'ta gerçekleşen darbe sonrası yükselen tansiyon üzerine, Türkiye'ye itidal ve sabır çağrısında bulunmuştu. NATO Genel Sekreteri Joseph Luns 17 Temmuz 1974'te Ecevit ile yaptığı telefon görüşmesinde adada askeri darbeyi gerçekleştiren Yunan subayların bir an önce Kıbrıs'ı terk etmeleri gerektiğini, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin meşru yöneticisi olan Makarios'un cumhurbaşkanlığı makamına yeniden getirilmesi gerektiğini dile getirerek iki NATO ülkesinin arasında sıcak çatışmaya izin verilmeyeceğini açıklamıştır (Sağlamer, 1974: 235).

Ecevit ise NATO'nun itidal çağrısına soğukkanlılığını kaybetmeden şu yanıtı vermiştir:

“Aradığınıza sevindim Sayın Genel Sekreter, ama bunları bana değil, onlara iletin. Şu dakikalarda Kıbrıs'a Yunan uçakları iniyor. Türkiye sınırına doğru yaklaşan Yunan tankları, zırhlı araçları var. Burnumuzun dibindeki Ege adalarında sadece askerî personel kaldı. Sanki olacaklar biliniyor gibi hepsi boşaltılmış, boşaltılmaya devam ediliyor. Kıbrıs'ta huzuru bozan, bizi gecenin bu saatinde konuşmaya zorlayan Yunanlılardır.” (Sağlamer, 1974: 235).

Başbakan Bülent Ecevit askeri darbenin gerçekleştirilmesinden sonra, İngiltere ile birlikte, ABD ile de birtakım görüşmelerde bulunmuştur. Ecevit Londra'da görüşmeler yapmak üzere Türkiye'den ayrılmadan önce son görüşmesini Amerikan Büyükelçisi Macomber ile yapmıştı. Macomber, Başbakan Bülent Ecevit'e ABD Dışişleri Bakanlığı'nın herhangi bir sıcak çatışma yerine, diplomasi kanallarının denenmesi gerektiği yönündeki mesajını iletmişti. Bu mesaj karşısında Ecevit ise, Londra'ya gideceğini İngiltere'den Garanti Antlaşması'nın şartlarını yerine getirmesini talep edeceğini, istediği talepleri yerine getirilmezse, Garanti Antlaşması'nın vecibelerini uygulayacağını dile getirmişti (Sağlam, 1974: 59).

Adada gerçekleştirilen darbe karşısında, Türkiye'nin askeri müdahale konusunda kararlı olduğunu anlayan ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger, yardımcısı Joseph Sisco'yu Londra'da yapılan görüşmelere iştirak etmesi üzerine göndermişse de, Ecevit Amerikan temsilcisinin bu görüşmelere katılmasına sıcak yaklaşmamış ancak Sisco ile Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği'nde bir görüşme gerçekleştirmiştir (Sönmezoğlu, 1995:6-8).

Joseph Sisco ile 18 Temmuz'da yapılan görüşmelerde, Kıbrıs sorunundan dolayı Türkiye ile Yunanistan arasında meydana gelebilecek silahlı çatışma durumu ve bu gelişmelerin NATO üzerindeki etkileri, Sovyetlerin bu gelişmelere tepkisi ve bu çerçevede ortaya çıkabilecek sonuçlar konuşulmuştur. Bu süreçte ABD, Türkiye'nin Yunanistan ile arasında çıkabilecek bir silahlı çatışma durumuna sebep oluşturacak bir askeri harekâttan uzak durmasını istiyordu (Toluner, 1977: 267-268).

Görüşmelerde, Amerikan temsilcisi, ABD'nin elinde bulunan birtakım kozları öne sürerek, Türkiye'nin muhtemel askeri müdahale kararını engellemeye çalışmıştır. Bu engelleme çabalarına rağmen ne Amerikan Dışişleri Bakanı Kissinger ne de temsilcisi Sisco, müzakereler sırasında asla 1964 yılındaki meşhur Johnson mektubunda Amerika'nın takınmış olduğu üslubu kullanmamışlardır (Göktepe, 2002: 1414-1416).

Türk tarafınca Yunanistan'a iletmek üzere Amerikan temsilcisi Joseph Sisco'ya verilen ve Ankara'nın herhangi bir askeri müdahaleden

vazgeçebilmesi için ortaya koymuş olduğu şartlar şu hususları içeriyordu: Adada yaşayan Türk toplumunun güvenliğinin oluşturulması açısından Kıbrıs'ta Türk askeri varlığının kabul edilmesi, adada dengelerin yeniden oluşturulması, adada darbeyi gerçekleştirmiş olan subayların bir an önce geri çekilmesi, Kıbrıs'a giriş çıkışları kontrol edecek bir sistemin oluşturulması ve adada yaşayan Türk toplumuna denize çıkışlı bir bölgenin tahsis edilmesi idi (Hale, 2003: 167).

Londra'da gerçekleştirilen görüşmelerle ilgili olarak bir değerlendirmede bulunan Ecevit genel olarak kriz sırasında ABD'nin İngiltere'ye nazaran daha objektif ve daha az duygusal bir yaklaşım sergilediğini ifade ederken bir bakıma Türkiye'nin konu ile ilgili görüşünü de özetlemiştir. Kıbrıs'ta gerçekleştirilen askeri darbeden dolayı ortaya çıkan kriz durumuna karşı Türkiye'nin göstermiş olduğu tutuma, ABD'nin sergilemiş olduğu politika daha yakındı. Gösterilen bu yakınlık aslında yalnızca Dışişleri Bakanı Kissinger'in konuya yaklaşımı ile ilgili değildi. ABD Başkanı Gerald Ford da 1974 yılında yaşanan krizin Yunanistan tarafından çıkartılmış olduğunu belirtecektir. Bununla birlikte Türkiye'nin herhangi bir askeri müdahalesinin engellenmemesindeki bir diğer faktör de Watergate Skandalı sebebiyle Başkan Richard Nixon'un tartışma yaratan pozisyonu ve istifa ettirilmeye çalışılmasının Amerika yönetim çevrelerinde oluşturduğu boşluktu. Bu nedenle, ABD'nin bu süreçte Türkiye üzerindeki yaptırım gücü 1964 yılındaki politik etkisinden oldukça gerilerdeydi (Sönmezoglu, 1995: 77).

Aslında yapılan görüşmelerde, Türkiye'nin askeri müdahale konusunda kararlı olduğu ABD'nin bu girişime karşı alacağı önleyici tedbirlerin herhangi bir sonuç getirmeyeceği, Amerikan Dışişleri temsilcisi Sisco'nun bu görüşmeler ile ilgili değerlendirmesinden anlaşılmaktadır. Sisco'ya göre:

“Bu kez Ankara (Türkiye) kararını vermişti. ABD'nin yapacağı hiçbir müdahale, Johnson Mektubu türünden hiçbir girişim Türkiye'nin Kıbrıs'a çıkarma yapmasını engelleyemezdi. Çünkü Yunan cuntası tek taraflı olarak statükoyu değiştirmişti.” (Şahin, 2002: 57).

Başbakan Ecevit Amerikan temsilcisi ile gerçekleştirmiş olduğu görüşmelerden sonra, bir demeç vererek Kıbrıs'ta yaşanan gelişmelerin oldukça üzücü olduğunu, Yunanistan'ın adaya sürekli bir şekilde asker yığmak yaptığını ve artık zaman faktörünün oldukça önemli bir duruma geldiğini açıklamıştır. Genel itibariyle, Başbakan Ecevit'in İngiltere'nin başkenti Londra'da gerçekleştirmiş olduğu İngiliz ve Amerikan temsilcilerle görüşmelerinin herhangi bir sonuç doğurmaması üzerine, Türk heyeti Ankara'ya dönmüştür. Ecevit, öncelikle Genelkurmay Başkanlığı'nda bir toplantı düzenleyerek yapılacak askeri harekâtla ilgili bilgi almıştır. Burada yapılan görüşmelerde İngiltere ile bir ortak harekâtın mümkün olmayacağı, Türkiye'nin tek başına gerçekleştireceği bir askeri harekâtın ise, gerek ABD gerekse İngiltere tarafından tepki ile karşılaşacağı belirtilmiştir. Buna rağmen Başbakan Ecevit yapmış olduğu toplantıda, askeri harekâtın gerçekleştirilmesi kararını almış bu ve bu harekâtın isminin Barış Harekâtı olacağını belirtmiştir (Arslan, 1990: 68).

Bütün bu gelişmeler yaşanırken, NATO'nun güneydoğu kanadını oluşturan Türkiye ile Yunanistan arasında, sıcak çatışma yaşanmasını istemeyen ABD, son ana kadar diplomatik kanalları zorlamaya devam etmiştir. Bu çerçevede, Türkiye'nin taleplerini Yunanistan'a iletmış ve Yunanistan'dan Kıbrıs'ın tekrar bağımsızlığına kavuşması için darbe sonucu oluşan cunta yönetiminin sonlandırılması için gerekli adımları atmasını talep etmiştir. Ancak Yunanistan'dan beklenen cevap gelmemiştir. Bunun üzerine Amerikan temsilcisi Sisco, son bir çare olarak Başbakan Ecevit'ten diplomatik kanallarının açılabilmesi için 48 saat müsaade istemiştir. Bu talep karşısında daha önce Türkiye'nin yaşamış olduğu tecrübelerin de etkisiyle Ecevit, Sisco'ya geçmişte Türkiye'nin askeri müdahale kararlarının bu tür diplomatik kanallar açma vaadiyle engellendiğini, bütün bu girişimlerin sonuçsuz kalmasının ise Türk-Amerikan ilişkilerinin zedelenmesine yol açtığı gibi, Kıbrıs'ta da sorunu çözümsüz hale getirdiğini açıklayarak, Türkiye'nin askeri müdahale konusundaki kararlılığını net bir şekilde ortaya koymuştur (Oran, 2002: 744).

Makarios'un Yunan cuntası tarafından devrilmesi karşısında güçlü bir tepki koymayan ABD, Türkiye'nin kararlılığı ve bu kararlılık neticesinde Barış Harekâtı'nı başlatması karşısında da çok sert bir tepki ortaya koymaktan çekinmiştir. Özellikle Barış Harekâtı süresince Amerikan hükümetinin odak noktası, Watergate skandalı dolayısıyla iç politikaya yoğunlaşmıştır. Bu süreçte, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'nin Kıbrıs'a düzenleyeceği bir askeri harekâta karşı çıkmayacağını bildirmesi de ABD'nin Türkiye'ye yönelik kullanabileceği önemli bir kozunu kaybetmesine neden olmuş, bu çerçevede Türk hükümetinin de siyasal manada manevra kabiliyeti yükselmiştir (Arcayürek, 2006: 87).

Netice itibariyle, Türkiye'nin 20 Temmuz 1974 tarihinde Barış Harekâtı'nı başlatmasından kısa bir süre sonra, o güne kadar sesini çıkarmayan BM Güvenlik Konseyi harekete geçmiştir. Konsey, almış olduğu 353 sayılı karar ile her iki tarafı ateşkes imzalamaya davet etmiştir. BM'den bu kadar çabuk karar çıkmasının temel nedeni ise, bu tarihe kadar hiçbir konuda anlaşma sağlayamamış olan ABD ile Sovyetlerin ateşkes konusunda mutabakat sağlamasıdır. Sovyetler Birliği, harekâttan önce Türkiye'nin girişimlerine karşı çıkmayacağını açıklayarak yeşil ışık yakmışsa da, Türkiye'nin adada genişlemesinden endişe etmişti. ABD ise, adadaki askeri harekâtın bir Türk-Yunan savaşına dönüşmesini istememekteydi. BM, NATO, ABD ve Sovyetler Birliği bu çerçevede baskılarını arttırdı. Dış baskıların artması sonucunda, Ecevit hükümeti, BM Güvenlik Konseyi'nin 353 sayılı kararını kabul ederek 22 Temmuz 1974 saat 17:00'den itibaren ateşkes kararını uygulamıştır. Birinci Barış Harekâtı'ndan sonra, 23 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Nikos Sampson cumhurbaşkanlığından çekilmiş ve onun yerine Rum Temsilciler Meclisi başkanı Glafkos Klerides geçmiştir (Oran, 2002: 744).

3.4. Birinci Barış Harekâtı Sonucu Uluslararası Görüşmeler ve 37. Hükümetin Tutumu

Ateşkes kararının Türkiye tarafından kabul edilmesinden sonra İngiltere Dışişleri Bakanı Callaghan, BM Güvenlik Konseyi'nin vermiş olduğu karar çerçevesinde tekrar bir savaşın çıkmaması için toprak bütünlüğünü ve adanın bağımsızlığını sağlayacak sürekli bir uzlaşmanın tespit edilmesi amacıyla bir

konferans düzenlemeyi kararlaştırmıştır. Bu konferansa Türkiye ve Yunanistan da davet edilmiştir (Güvenç, 1984: 180).

İsviçre'nin Cenevre şehrinde yapılacak olan barış görüşmeleri öncesinde Kıbrıs'ta garantör olan üç devletin nerileri ve beklentileri birbirinden farklılık arz etmekteydi. Türkiye'nin dolayısıyla CHP-MSP koalisyon hükümetinin bu konferanstaki temel tezi, Kıbrıs sorununun başlamasından itibaren adada baskı altına alınan Türklerin yaşam haklarının garanti altına alınabilmesi için federal bir Kıbrıs devleti oluşturulması yönünde idi. İngiltere'nin beklentileri ise NATO içerisinde ortaya çıkabilecek bir krizi önlemek ve adadaki menfaatlerinin devamını sağlamaktı. Yunanistan ise öncelikle Türk askeri harektının yayılmasını engellemek ve 1960'taki anayasal statüye tekrar dönmeyi istemekteydi (Milliyet Gazetesi, 27 Temmuz 1974).

25 Temmuz-30 Temmuz 1974 tarihleri arasında gerçekleşen konferans Yunanistan'ın uzlaşmaz tutumu sebebiyle üç defa kesilme tehlikesi ile karşılaşmış, İngiltere Dışışleri Bakanı Callaghan'ın konferans boyunca oluşturmak istediği diplomatik baskı ise, Türk Dışışleri yetkililerince tepki ile karşılanmıştır. Türkiye, tehdit ve baskı ile zorla Türk varlığını yok sayan çözüm önerilerini kabul etmeyeceğini bildirmiştir (Denktaş, 1999: 104).

Neticede görüşmelerde tartışma yaratan 4. madde ile ilgili ABD Dışışleri Bakanı Kissinger'in devreye girmesi ile 30 Temmuz 1974'te anlaşma imzalanmıştır. Cenevre Antlaşması ile Türkiye'nin taleplerinin önemli bir kısmı taraflarca kabul edilmişti. Cenevre Antlaşması'nın Türkiye açısından en önemli sonucu adadaki Türk askeri varlığının mevcudiyetinin hukuki bir temele dayandırılmış olmasıdır. Buna ek olarak Yunanistan tarafından Kıbrıs'ta yaşayan Türk toplumunun otonom bir yönetime sahip olması gerektiği kabul edilmiştir (Armaoğlu, 1986: 804-805).

Cenevre Konferansı'nın ikinci aşamasına geçilirken, Başbakan Ecevit Yunanistan'ın kışkırtmalarıyla iyice ortam gerilmeden barışçıl bir şekilde sorunun çözümlenmesini istemişti. Ecevit'in uzlaşmacı ve gerçekçi tavrı karşılığını bulamamış, Yunanistan konferans öncesinde Türkiye aleyhinde geniş çaplı bir propagandaya başlamıştı. Yunanistan'ın bu tutumunun arka

planında ise Birinci Cenevre Konferansı'nda vermiş oldukları tavizden duydukları rahatsızlık bulunmaktaydı (Güvenç, 1984: 180).

İkinci Cenevre Konferansı'nda aslında Türkiye, 30 Temmuz 1974'te imzalanan Birinci Cenevre Konferansı'nın uygulanması şartını ileri sürerek, konferansta sadece ateşkes ile ilgili konular değil, Kıbrıs'ta oluşturulacak olan yeni statü ile ilgili üç garantör devlet tarafından belirlenecek prensiplerin de görüşülmesini talep etmişti. Ayrıca Türkiye, Rum tarafında kalan Türk köylerinin güvenlikleri sağlanarak 24 saat içinde boşaltılmasını, bunun için garanti verilmesini ve anlaşmanın bütün maddelerinin kısa bir sürede görüşülerek karara bağlanmasını talep etmişti. Bu süreçte Başbakan Ecevit, Batı medyasında vermiş olduğu demeçte, yaşanan gelişmelerin artık adadaki Türkler ile Rumların bir arada yaşayamayacağını gösterdiğini, her iki topluluk için ayrı yönetimlerin kurulmasının şart olduğunu ifade etmiştir (Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ağustos 1974: 1).

10 Ağustos 1974 tarihinde İkinci Cenevre Konferansı'ndaki beşli görüşmeler başlamıştır. Rum tarafı bu görüşmelerde, 1960 statüsüne dönülmesi konusunda ısrar etmiştir. Benzer bir şekilde İngiliz Dışişleri Bakanı da, 1960 yılında oluşturulan anayasanın devam ettirilmesi gerektiğini savunmuştur. Görüşmelere, Kıbrıs'taki Türk tarafını temsilen katılan Denктаş ise, coğrafi esasa dayalı idari taksimi savunmuştur (Denктаş, 1999: 390-391).

Türkiye görüşmelerin olumlu bir şekilde neticelenebilmesi için adımlar atmış olmasına rağmen, Yunan tarafı uzlaşmaz tutumunu devam ettirerek konferansın çıkmaza girmesi için elinden geleni yapmıştır. Yunan dış politikasının temel gayesi, görüşmeleri çıkmaza sokarak, bu durumun sorumlusunun Türkiye olduğunu iddia ederek Türk hükümeti üzerinde uluslararası baskı kurmaktır. Görüşmeler sırasında, İngiliz Dışişleri Bakanı da, bu duruma göz yummuş, inisiyatif almaktan çekinmiştir. Bu arada Cenevre'de konferans devam ederken, adada Yunan birlikleri tahkimat yapmaya devam etmişlerdir (Güvenç, 1984: 181).

Türk tarafı görüşmeleri uzlaşma ile bitirmek için, federasyonla ilgili iki teklifte bulunmuştur. Bu tekliflerinden birincisi iki bölgeyi bir federasyonu içermekteydi. Teklife göre; Türk bölgesi günümüzdeki KKTC'nin kapsadığı

alanı içermekteydi. İkinci teklifi ise iki kantonlu bir Rum bölgesi ile altı kantonlu bir Türk bölgesini içeren bir federasyondur (Denktaş, 1999: 390-391).

Türkiye'nin ikinci teklifi aslında ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'in görüşmelerin bir an önce neticelenmesi için araya girmesi ile oluşturulmuştu. Her iki teklifte de, adanın % 34'ü Türk tarafında kalmaktaydı. Ancak, Türkiye'nin atmış olduğu adımlar, Yunan ve Rum tarafı tarafından karşılık görmemiş, Türk Dışişleri Bakanı Turan Güneş konferansı terk etmiştir. Güneş, Londra'dan telefonla Başbakan Ecevit'i arayarak İkinci Barış Harekâtı'nın parolası olan "Ayşe artık tatile çıkabilir." ifadesini kullanarak, Barış Harekâtı'nın ikinci safhasını başlatmıştır (Hürriyet Gazetesi, 17 Ağustos 1974: 3).

14 Ağustos'ta İkinci Barış Harekâtı'nın başlamasından altı saat sonra Başbakan Ecevit basına vermiş olduğu demeçte, Birinci Barış Harekâtı'nın Kıbrıs sorununun müzakereler yoluyla çözülebilmesi için sonlandırıldığını ancak Yunanistan ve Rum tarafının gerekli adımları atmamasından dolayı müzakere yolunun kapandığını, adada barışı tesis etmek için İkinci Barış Harekâtı'na başlandığını ifade etmiştir. Başbakan Ecevit'e göre:

"İkinci Barış Harekâtı'nın amacı Kıbrıs'ı kurtarmak ve bağımsızlığını korumaktır. Bu harekât amacına ulaştığında, Kıbrıs'ın Türk halkıyla birlikte Rum halkı da güvenliğe ve sürekli barışa ulaşmış olacaktır. Bu harekât Yunanistan'a ve Kıbrıslı Rumlara karşı değildir. Amaç, Kıbrıs'ta kurulacak dengeyi tekrar Yunanistan ve Kıbrıslı Rumlara eşit şartlar altında işbirliği yaparak beraberce sürdürmek, güçlendirmektir." (Milliyet Gazetesi, 15 Ağustos 1974: 4).

Bülent Ecevit'in başbakanlığını yaptığı, CHP-MSP koalisyon hükümeti döneminde, Kıbrıs sorununun çözümü noktasında atılmış olan en önemli adım şüphesiz, Kıbrıs'ta Birinci ve İkinci Barış Harekâtları'nın düzenlenmesi olmuştur. Sorunun çözümü noktasında Başbakan Ecevit, her ne kadar diplomasi kanallarını açık tutmuşsa da, Kıbrıs konusunda, İngiltere ve ABD'nin çözüm odaklı olmayan önerilerine önem vermemiş, sorunun çözümü

noktasında askeri harekât gibi, sonuçları günümüze kadar etkisini sürdürecektir adımlar atmıştır (Güvenç, 1984: 185).

1974'te Türkiye'nin adaya yaptığı müdahalenin ardından Batı kamuoyundan gelen tepkiler ve ABD'nin uygulamaya koyduğu ambargo, Türkiye'yi dış politikada yeni arayışlara sürüklemiş, bundan sonraki süreçte Kıbrıs sorunu, artık Türkiye'nin dış politik açımlarında diğer ülkelerle geliştireceği ilişkilerde bir motor vazifesi görmeye başlamıştır. 1974 askeri müdahalesinin ardından Kıbrıs'ın kuzeyindeki Türk bölgesinde Türk askeri varlığının konuşlanması uluslararası toplum tarafından tepkiyle karşılanmasına rağmen, Türk hükümeti bütün bu tepkilere göğüs gererek adadaki varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir. 1975'de Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması, 1983'te ise KKTC'nin kurulmasını Türkiye, uluslararası bir izolasyona tabi tutulma tehdidine rağmen desteklemiştir.

4.BÖLÜM

KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NİN İLANI VE SONRASI GELİŞMELER

4.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Giden Süreç

Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra Yunanistan, İngiltere ve ABD'nin mutabakatı çerçevesinde Makarios 7 Aralık 1974'te Kıbrıs'a dönerek cumhurbaşkanlığı görevine başlamıştı. Ancak, 1960 Anayasası 75 günden fazla süre devre dışı kaldığı için yeni bir cumhurbaşkanlığı seçimi yapılması gerekmektedir. Makarios'un bu süreçte de-facto bir şekilde cumhurbaşkanlığı vazifesini devam ettirme ısrarı, Kıbrıs sorununun çözümünü çıkmaza sokmaktaydı. Bu süreçte, Türkiye'ye uygulanmaya başlayan Amerikan ambargosu da tepkilere neden olmuştu. Bütün bu gelişmelerden kaynaklanan sebeplerle, Türkiye'nin desteği ile Kıbrıs sorununun çözüm için Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Neticede 13 Şubat 1975'te federe devlet kurulmuştur (Yalçınkaya, 1998: 93).

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasından sonra da artık muhalefette yer alan CHP adadaki gelişmeleri yakından takip etmeye devam ediyordu. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e göre; Kıbrıs Otonom Türk Yönetimi'nin, Federe Türk Devleti'nin ilanı, Kıbrıs sorununun çözümü aşamasında son derece isabetli bir karardı. Kıbrıs Barış Harekâtı'nın ulaşmak istediği hedefler çerçevesinde alınan ve Türk ve Rum toplumlarının barış içinde yan yana yaşamlarını sürdürebilmeleri açısından da gerekli olan bir karardı. Federal Kıbrıs Devleti iki federe devletten oluşacağına göre, Türklerin attığı bu adım, kesin çözüme ulaşılmasını kolaylaştırmış olmaktaydı. Federe devlet kararından sonra muhalefette olan CHP Genel Başkanı Ecevit, gazetelere verdiği demeçle, kararı etraflı bir şekilde değerlendirmiştir:

“Türkler, coğrafi temele dayanan Federal Kıbrıs Devleti çözümünü, içtenlikle benimsediklerini göstermişlerdir. O yönde ileri bir adım atmışlardır. Federal Kıbrıs Devleti iki federe

devletten oluşacağına göre, Türklerin attığı bu adım, kesin çözüme varılmasını kolaylaştırmış olmaktadır. Kıbrıs Rum yöneticileri son zamanlarda, dış baskılardan cüret alarak, iki ulusal topluluk arasındaki görüşmeleri çıkmaza sokma, tarihsel gelişimi geriye çevirme ve eşitlik ilkesine dayanan gerçek bir federal devlet kurulmasını engelleme hevesine kapılmışlardır. Kıbrıs Federe Türk Devleti'nin kuruluşuyla, bu heveslere son verilmiş olacaktır. Kıbrıs Türk Barış Harekâtı'nın amaçları doğrultusunda alınan ve iki ulusal toplumun barış içinde yan yana yaşayabilmeleri için de gerekli olan bu kararın aziz Kıbrıs Türklerine ve tüm Kıbrıslılara hayırlı olmasını dilerim.” (Günaydın Gazetesi, 14 Şubat 1975: 1).

Yeni devletin kurulmasını destekleyen ve atılan adımın isabetli bir karar olduğu, Meclis'teki CHP grubu adına söz alan Hasan Esat Işık tarafından şu şekilde açıklanmıştır:

“Hükümetimiz, bu arada Kıbrıs Türk Yönetimi'nin Federe Türk Devleti'ni kurması hususundaki kararını desteklemekle, isabetli bir girişimde bulunmuştur ve bu girişim, kanımızca Kıbrıs'ta Türkiye ile Yunanistan'ın arasını, Kıbrıs'taki Türklerle Rumların arasını açacak bir girişim değildir; bilâkis, onları gerçekçi bir taban üzerinde, bir daha çözülmeyecek bir anlaşmaya sevk edici istikamette atılmış bir adımdır. Bu ilân vesilesiyle, hükümetimiz tarafından izlenmiş olan yolun da olumlu bir yol olduğunu belirtmek isterim. Zannediyorum ki, böyle basiretli bir politika takip edilirse, bundan sonra hükümetler, tekrar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin önünde, sıkıyönetimin uzatılması için yeni taleplerde bulunmak ihtiyacını, zorunluluğunu duymayacaklardır. Her halde Cumhuriyet Halk Partisi'nin özlemi budur ve faaliyeti de bu yönde olacaktır.” (TBMM Tutanak Dergisi, 1975: 23).

Türk tarafı kurulan federe devletin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bir parçası olduğunu devlet ilanının amacının 1960 Anayasası'nı tekrar hayata geçirmek olduğunu açıklamıştır. Devletin kurulması Kıbrıs Rumlarının ve Yunanistan'ın tepkisine yol açmıştır. Yeni devlet ilanını Kıbrıs'ın taksimini hedefleyen bir girişim şeklinde ele alan Makarios, 17 Şubat 1975'te BM Güvenlik Konseyi'ne bu konuyla ilgili başvurmuştur. Konsey almış olduğu kararla, yeni devletin ilan edilmesini üzüntüyle karşıladıklarını belirterek, genel sekreteri tarafların

üzerinde mutabakat sağlayacakları yeni bir çözüm bulunması amacıyla görevlendirmiştir (Topur, 2002: 146).

Genel Sekreter Kurt Waldheim'in gözetiminde başlatılan Viyana'daki görüşmelerde daha çok insani konular ön plana çıkmış ancak görüşmelerden herhangi bir sonuç elde edilememiştir. Bundan sonraki süreçte BM Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik birçok defa görüşme trafiği gerçekleştirmiştir. Bu görüşmelerden 9 Ocak 1977'de gerçekleştirilen Denктаş-Makarios Zirve Görüşmesi'nde, dört maddelik temel bir antlaşma imzalanmıştır. Ancak, Makarios'un 3 Ağustos 1977'de ölmesi üzerine yerine geçen Spiros Kiprianou saldırgan bir politika takip etmiş, Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ekonomik bağlamda zayıflatmak için ekonomik ambargo uygulamaya başlamıştır (İsmail, 1998: 164).

Bu süreçte, Kurt Waldheim'in girişimleri neticesinde 18 Mayıs 1979 tarihinde iki lider arasında Lefkoşa'da bir zirve daha yapılmıştır. Waldheim'in da iştirak ettiği görüşmelerde, on maddelik bir anlaşma üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Yapılan görüşmelerde bazı noktalarda mutabakat sağlanmışsa da, temel konular üzerinde görüş ayrılıkları süregelmiştir. Federe devlet kurulduktan sonra 1983 yılına kadar geçen süreçte, Kıbrıs'ta iki toplum birçok kez görüşmüş ancak herhangi bir netice alınamamıştır. Bu görüşmelerde, Rum tarafının Enosis'i dayatması ve Türklerin adada azınlık olduğunu iddia etmesi bu görüşmelerin neticesiz kalmasının en önemli etkenlerindedir (Cerrahoğlu, 1998: 64-65).

Toplumlararası görüşmelerin sürdüğü bu süreçte, 1982 Aralık ayında Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin Merkez Bankası kurması ve Türk lirasını resmî para kabul etmesiyle birlikte, Rum Kesimi tepki göstererek konuyu, BM Güvenlik Konseyi'ne götürdü. Bu arada Rum kesiminde yapılan seçimleri sertlik yanlılığı ile bilinen Kiprianu'nun kazanmasıyla, iki kesim arasındaki görüşmeler çıkmaza girmiştir. BM Genel Kurulu'nun 13 Mayıs 1983'te Rum Kesimi lehine almış olduğu karar, Türk tarafında öfke yaratmıştır. Karara göre BM'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'nin adanın tek temsilci olduğunu beyan etmesi yanında Türk ordusunun adayı terk etmesi gerektiği yönündeki söylemi Türk tarafında tepkiye neden olmuştur (Topur, 2002: 148-150).

Adadaki Türk tarafı lideri Rauf Denktaş, BM'nin almış olduğu bu kararın adadaki Türk varlığını yok saydığını açıklamış, adada bağımsız bir Türk devleti kurulması için gerekli adımların atılacağını belirtmiştir. Adada Türk tarafında yapılan görüşmelerde, Kıbrıs Türk Federe Devleti Meclisi 17 Haziran 1983'te aldığı 44 sayılı kararla:

“Kıbrıs Türk Halkı kendi kaderini bizzat kendisinin belirlemesi hakkına (self-determination) sahiptir. Bu hakkın hiçbir şekilde ortadan kaldırılamaz olduğunu dünyaya duyurmuştur.”

Bu kararın alınmasının ardından 15 Kasım 1983 tarihinde Cumhuriyet Meclisi 50 numaralı kararla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilân ettiğini açıkladı. Kararda:

“1960 yılında kurulan ve 1963 yılında yıkılan Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisi'nde 1964 yılından beridir Türk üye bulunmadığını ve devletin yetkilerinin Rumlar tarafından kullanıldığı ayrıca 20 yıldır süren müzakerelerde Rum tarafının uzlaşmaz tavrı, 1977 Denktaş-Makarios ve 1979 Denktaş- Kiprianu anlaşmalarında buna ilaveten BM kararlarında adada iki farklı toplumun varlığının kabul edilmesine rağmen Türk toplumunun haklarının çiğnendiği” belirtilmiştir (Cerrahoğlu, 1998: 64-65).

Ayrıca kararın 22'nci maddesinin a ve b bendinde

“Bu tarihi günde bir defa daha, Kıbrıs Rum halkına barış ve dostluk elimizi uzatıyoruz. Aynı adada yan yana yaşamaya mecbur bulunan iki halkın, aralarındaki bütün sorunları eşit düzeyde müzakerelerle, barışçıl, adil ve kalıcı bir çözüme ulaştırmalarının mümkün ve zorunlu olduğuna inanıyoruz. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanı, iki eşit halkın ve onların kurdukları

yönetimlerin, gerçek bir federasyon çatısı altında yeniden bir ortaklık kurmalarını engellemez; tam aksine bir federasyonun kurulabilmesi için gerekli ön şartları tamamlayarak bu yoldaki samimi çabaları kolaylaştırabilir. Bu yolda her yapıcı çabayı göstermeye kararlı olan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti başka hiç bir devletle birleşmeyecektir.” (Özersay, 2002: 113).

şeklinde karar alarak devletin kuruluş amacını dünya kamuoyuna ilân etmiştir.

Kıbrıs'ta Türk tarafı self determinasyon hakkını kullanarak, Rauf Denktaş liderliğinde KKTC'yi kurmuştur. Türkiye, kurulan bu yeni devleti hemen tanımıştır. Fakat BM ve uluslararası toplum tarafından yeni devletin kuruluşu tepkiyle karşılanmıştır. Türk tarafına yapılan baskılarla, bu karardan vazgeçirilmeye çalışılmış, KKTC'nin kurulmasıyla birlikte, adada Rum ve Türk kesimi arasında görüşmeler trafiği başlatılmıştır (İsmail, 1998: 164).

Günümüze kadar süren bu görüşme trafiğinde Türk tarafının ısrarla üzerinde durduğu konuların başında kurucu unsur, self determinasyon hakkı ve cemaat hakları yer almaktadır. Türk kesimi bu görüşmelerde kendilerini azınlık durumuna düşürecek önerileri reddetmiş, iki kesimli her iki tarafın da eşit haklara sahip olduğu ortaklık modelini savunmuştur. Kıbrıs sorununa getirilecek politik çözümün, Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye'nin adadaki haklarını ve çıkarlarını korumaya ve bu hakların daha da sağlam temellere kavuşturulmasına yönelik olması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu sonuca ulaşmak için Kıbrıslı Türklerin güçlü ve bağımsız varlığının sürdürülmesi şarttı, Türk tezlerini oluşturacak KKTC ile Türkiye arasındaki ilişkiler bu paradigma üzerinden şekillenecekti (Tamçelik, 2003: 203-207).

4.2.Birleşmiş Milletler Annan Planı'na Giden Süreç

Kıbrıs'ta Türk tarafı self determinasyon hakkını kullanarak Rauf Denktaş liderliğinde KKTC'yi kurmuştur. Türkiye kurulan bu yeni devleti hemen tanımıştır. Fakat BM ve uluslararası toplum tarafından yeni devletin kuruluşu tepkiyle karşılanmıştır. Türk tarafına yapılan baskılarla bu karardan

vazgeçirilmeye çalışılmış, KKTC'nin kurulmasıyla birlikte adada Rum ve Türk kesimi arasında görüşmeler trafiği başlatılmıştır.

Soğuk Savaş sonrası küresel dünyada yaşanan değişimler, Kıbrıs problemi konusunda ilgili tarafların çeşitlenmesine neden olmuştur. Bu süreçte Enosis hayallerini tek başına gerçekleştiremeyeceğini anlayan Yunanistan, bu hayalini Avrupa Topluluğu üzerinden gerçekleştirebilmenin yollarını aramaya başlamıştır. Avrupa Topluluğu üyeliği için Kıbrıs Rum Yönetimi'nin 4 Temmuz 1990'da başvurmasından sonra, Kıbrıs meselesinin çözümlenmesi bakımından gerçekleşen ilk adım, 18 Haziran 1992 tarihinde başlatılmış olan toplumlar arası görüşmelerin ikinci turunda BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali'nin "Fikirler Dizisi" isimli belgeyi taraflara iletmiş olmasıdır (Kızılyürek, 2009: 85-87).

Çözüm önerisi olarak ileri sürülen bu belgede, adada yaşayan iki toplumun da siyasi eşitlik ilkesine ve rızasına dayanan bir plan ortaya konulmuştu. Bu esaslar üzerine kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin iki toplumlu federatif bir sistemde olması, ancak tek uluslararası kişiliğe ve tek egemenliğe sahip olması öngörülmüştür. Ancak bu teklif Rum kesiminin, Avrupa Topluluğu üyeliğine başvurduğu bir süreçte ileri sürülmüş olması nedeniyle, Rum Yönetimi'nin tamamen Avrupa Topluluğu üyeliğine odaklanmasından dolayı, gerekli şekilde ilgi görmemiştir (Aydoğdu, 2005: 286).

Fikirler Dizisi Belgesi'nin başarısız olması üzerine, 24 Mayıs 1993'te BM Genel Sekreteri gözetiminde, KKTC Devlet Başkanı Denktaş ile Rum Devlet Başkanı Klerides arasında görüşmeler tekrar başlamıştır. Yapılan bu görüşmelere BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olan beş devletin temsilcileri de katılmıştır. 24 Mayıs tarihinde başlayan görüşmelerde "Güven Artırıcı Önlemler" isminde bir paket iki tarafa da sunulmuş ve bu pakette bulunan soruların cevaplanması istemiştir. Ancak görüşmeler güven bunalımı nedeniyle, 1 Haziran 1993 tarihinde kesilmiştir (Bozkurt, 2002: 34-36).

Görüşmelerin sona ermesinden sonra Kıbrıs meselesinin çözümü yönünde kısır bir döneme girilmiştir. Bu şekilde bir döneme girilmiş olması üzerinde, Kıbrıs sorununun çözümü noktasında agresif bir tutum sergileyen, Klerides'in devlet başkanlığına seçilmiş olması kadar, Kıbrıs Rum

Yönetimi'nin, Avrupa Topluluğu üyeliği için yapmış olduğu başvurunun, olumlu neticelenmesi de etkili olmuştur (Bozkurt, 2002: 34-36).

4 Temmuz 1990'da Kıbrıs Cumhuriyeti, Avrupa Topluluğu'na üyelik başvurusunda bulunmuştu. Başvurunun kapsamlı bir incelemesinden sonra Avrupa Komisyonu, 30 Haziran 1993 tarihinde Kıbrıs'ın başvurusu hakkındaki olumlu görüşünü bildirmiştir. Başlangıçta, Kıbrıs sorununun çözümü ile Avrupa Topluluğu üyeliği arasında önemli bir bağlantı kurulmamasına rağmen Avrupa Konseyi, bir çözümün başarısına bakılmaksızın Kıbrıs'ın bir sonraki genişleme turuna dâhil edileceğini açıkladı. Pratik olarak bu, Kıbrıs Rum Kesimi'nin AB'ye katılacağı anlamına gelirken, Kıbrıs Türk tarafının katılımı, AB entegrasyon sürecinde yer alacak yeni bir iki toplumlu devletin kurulması şartına bağlandı (Shaelou, 2010: 60-67).

Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren AB'nin de bu problemin taraflarından birisi olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Özellikle Kıbrıs Rum Kesimi'nin bu süreçte bütün Kıbrıs'ın temsilcisi statüsü ile AB'ye başvurusu, Kıbrıs sorununun farklı bir boyuta gelmesine neden olmuştur. Böylelikle başvuru sürecinin komisyonlarda değerlendirilmeye başlanmasıyla birlikte, gerek Rum Kesimi gerekse de Yunanistan arkalarına AB'yi aldıklarından önemli bir psikolojik avantaj elde etmişler, Türkiye için ise, sıkıntılı bir süreç başlamıştır. Bu sebeple 1990'lı yıllar, Türkiye açısından Kıbrıs meselesinde genellikle baskıların yoğunlaştığı bir dönem olmuştur (Hasgüler ve Özkaleli, 2010: 38-40).

1990'lı yılların bir diğer özelliği ise, 1993 yılında seçimleri kazanan Andreas Papandreu'nun Türkiye'ye karşı sertlik yanlısı politikalar izlemesi olmuştur. Papandreu'nun bu süreçte "Rum – Yunan Ortak Savunma Doktrini"ni uygulamaya koyması yeni hükümetin saldırgan siyasetinin ilk sinyali olmuştu. Bu doktrin çerçevesinde, Yunanistan'ın Kıbrıs'ı savunma alanı içine aldığı ilan etmesi iki ülke arasındaki ilişkileri daha da germişti. Kıbrıs'ta iki toplumu ayıran Yeşil Hat'ta, 15 Ağustos 1996 tarihinde başlayan taşkınlıklar neticesinde bir Türk askerinin ve bir Rum sivilin hayatını kaybetmesi, Kıbrıs'ta tansiyonu artırdı. Bu olayların etkisi daha silinmeden, Rum Kesimi'nin Rusya ile yapmış olduğu S-300 Füze Antlaşması ve füzelerin adaya yerleştirilmesi konusunda iki ülkenin mutabakat sağlaması, Kıbrıs'ta

gerilimin daha da artmasına, Türkiye'nin gelişmelere müdahil olmasına neden olmuştur. Bu sorunun çözümünde ABD'nin müdahalesi ile füzelerin Girit Adası'na yerleştirilmesi tansiyonu düşürmüştür (Bozkurt, 2002: 34-36).

1990'lı yılların ortalarında, gerilimli bir şekilde seyreden Türk- Yunan ilişkilerinde, 1999 yılında her iki ülkede de yaşanmış olan deprem nedeniyle yeni bir sürece girilmiştir. 1999 yılında Türkiye ve Yunanistan'da yaşanan depremler, iki ülke arasında ilişkilerin yumuşamasına imkân tanımıştır. Bu süreçte, Yunan hükümetlerinin Türkiye ile yakınlaşma çabaları ve Türkiye'nin AB'ye girmek için Yunanistan ile yaşamış olduğu bölgesel sorunları çözümlene gayreti gibi nedenlerle bu dönemde iki ülke arasında sorunların çözümlenmesi açısından görüşme trafiği başlatılmıştır. Türkiye'nin demokratikleşmesi, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin de gelişmesi için önemliydi. Kopenhag siyasi kriterlerine uyum, Türkiye'de dış politikanın sivilleştirilmesine, yani ordunun Türk dış politikasında etkisinin azalmasına yol açtı (Oğuzlu, 2010: 666-667).

Böylece, Helsinki sonrası dönem Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin daha da geliştiğine tanık oldu. İki ülke arasındaki işbirliği önemli ölçüde arttı. Ocak 2000'de Yunanistan'ın AB meselelerinde Türk yetkililere yardımcı olması için bir öneri üzerine AB ile ilgili bir Görev Gücü kuruldu. Aynı dönemde Türkiye ve Yunanistan'da gümrük idaresi, mali ve tarımsal konular, polis işbirliği ve AB müktesebatının ulusal mevzuata aktarılması ile ilgili konularda seminerler düzenlendi. Ayrıca, Türkiye Mayıs-Haziran 2000'de Yunanistan'da gerçekleşen NATO'nun Dynamic Mix 2000 tatbikatına katıldı. Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'a askeri müdahalesinden sonra ilk defa Türk birlikleri ve askeri uçaklar Yunanistan'daydı. İki ülke arasındaki gerilimler aynı dönemde önemli ölçüde azaldı (Erdoğan ve diğerleri, 2008: 83).

Bu çerçevede her iki ülke ilişkilerinin geliştirilebilmesi açısından karşılıklı güven ortamının tekrar sağlanması için güven artırıcı önlemler almayı kabul ettiler. Karşılıklı görüşmeler neticesinde üç çeşit güven artırıcı önlem alınması kararlaştırılmıştır. Bunlardan birincisi, 1988 Papulyas-Yılmaz Mutabakat Zaptı çerçevesinde kararlaştırılan güven artırıcı önlemlerdir. İkincisi gerginlik azaltma önlemleridir. Üçüncüsü ise iyi komşuluk önlemleridir. Bu

önlemlerin esası ise askeri alanda karşılıklı güveni içermekteydi (Balkır ve Soyaltın, 2010: 42).

İki ülke arasında başlayan yakınlaşma ve karşılıklı görüşme trafiği Kıbrıs konusunda da, sorunun çözümü için olumlu adımlar atılacağı kanaatini uyandırmıştır. Bu gelişmeler üzerine, ABD, Türkiye ve Yunanistan hükümetlerinden Kıbrıs'ta tarafları tekrar görüşmelere başlaması hususunda ikna etmelerini talep etmiştir. Böylece Denктаş ile Klerides arasında New York'ta 3 Aralık 1999'da dolaylı görüşmeler başlamıştır (Aydoğan, 2002: 243-244).

Bununla birlikte, 2000'li yıllara Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) AB'ye başvurusunun getirmiş olduğu baskı altında girmiştir. 1960 Zürih Antlaşması'na göre Yunanistan ve Türkiye'nin her ikisinin birden üye olmadığı topluluğa Kıbrıs'ın üye olması mümkün olmamasına rağmen Yunanistan'ın bu konudaki girişimleri neticesinde Rum Kesimi, başvuru sürecinde önemli adımlar atmıştı (Aydoğan, 2002: 243-244).

Görüşmelerin başladığı tarihin Türkiye açısından önemi, Türkiye'nin adaylık statüsünü elde edeceği, 11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nden bir hafta önce başlamış olmasıdır. Bu gelişme, Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesi karşılığında bir anlamda Denктаş'ı görüşmelere gitmesi yolunda ikna etmesinin istendiği şeklinde de yorumlandı. Zira AB bu sürece kadar, Türkiye'nin adaylık başvurusunda, en büyük engel olarak Kıbrıs sorununu göstermekteydi. Nitekim yakın tarihte, Gümrük Birliği Antlaşması çerçevesinde de Türkiye'nin önüne engel olarak Kıbrıs konusu getirilmişti. Türk hükümetinden Kıbrıs'ın bölünmüşlüğüne son verilmesi için somut adımlar atması ve askerlerini Kıbrıs topraklarından çekmesi istenmişti.

AB Parlamentosu'nun 1996 yılında aldığı bir kararda da Parlamento

“Türk askerini adada işgalci olarak görmeye devam ettiğini, Türkiye'nin Kıbrıs'tan çekilmesi gerektiğini” bildirmişti (Kürkçügil, 2007: 160).

Diğer taraftan Türkiye-AB ilişkilerinde Helsinki Zirvesi, yeni bir sürecin başlangıcı olmuştu. Gündem 2000 Raporu, Lüksemburg Zirvesi'nin arkasından oluşan negatif atmosferi Helsinki kararları tersine dönüştürmüştür. Türkiye de bu duruma olumlu yaklaşmıştır. Ancak, Lüksemburg Zirvesi'nin şartlarına kıyasla Helsinki Zirvesi'nin şartları daha zorlayıcıdır. Kıbrıs ve Ege ile ilgili maddeler Türkiye için daha kısıtlayıcı ve taviz gerektiren unsurlar içermekteydi.

Bu arada New York'ta iki toplumun liderleri arasında başlayan görüşmeler, 24 Kasım 2000'e kadar sürmüştü. Avrupa Konseyi de Kıbrıs sorununun çözümü noktasında yapılan görüşmeleri desteklediğini, yapılacak görüşmelerden elde edilebilecek olumlu neticenin, Kıbrıs'ın AB'ye üyeliğini, hızlandıracağını açıklamıştır. İki taraf arasındaki görüşmelerin ikinci turu, 31 Ocak-8 Şubat 2000 tarihleri arasında Cenevre'de gerçekleşmiştir. Görüşmelerde, Denктаş toprak ve harita konularına kurulacak olan konfederasyonun egemenlik meselesi çözümlenmeden geçilemeyeceğini açıklamıştır. Klerides ise, konfederasyon fikrini tamamen reddetmiştir. Bundan sonraki süreçte taraflar üçüncü, dördüncü ve beşinci turda da buluşmuşlar, ancak bu görüşmelerde de herhangi bir somut adım atılamamıştır (Uslu ve Bağcı, 2004: 74).

Bu süreçte Türkiye, meselenin BM tarafından çözüme kavuşturulabilmesi için tekrar girişimlerde bulundu. Bu girişimin neticesinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan öncülüğünde görüşmeler yeniden gerçekleştirilmeye başlandı. Bu bağlamda Türkiye'nin temel hedefi, Kıbrıs Rum kesiminin AB üyeliğinden önce, sorunun çözüme ulaştırılmasıydı. Ancak BM nezdinde yapılan görüşmelerden istenilen sonuç elde edilemedi. Bunun üzerine Kıbrıs Türk Kesimi lideri Denктаş, sorunun aracısız çözüme kavuşturulması hususunda Rum lideri Klerides'e teklifte bulundu. Bu çerçevede, iki lider 2001 yılının Aralık ayı içerisinde üç kez bir araya geldiler. Yaşanan bu gelişmeden sonra 2002 itibariyle, herhangi bir önkoşul bulunmaksızın, BM gözetiminde iki taraf arasında görüşmeler yapılması kararlaştırılmıştır. Nitekim Türk tarafının yapmış olduğu önemli bir açılım ile

görüşmelerin başladığı bu süreçte Türk tarafının önemli tavizler verdiğine dikkat çekilmiştir (Uslu, 2006: 315).

Bu tavizlerin başında Türk tarafının KKTC'yi, karşı taraf tanımadan görüşme masasına oturmayacağı önkoşulunu kaldırması olmuştur. Aynı zamanda Türkiye ile eş zamanlı olarak Kıbrıs'ın AB üyesi olması yaklaşımı terkedilmiş, Kıbrıs meselesine bir anlaşma çerçevesinde çözüm getirilmesi durumunda, Türkiye'den önce Kıbrıs'ın AB üyeliğinin kabul edilebilirliği ortaya konulmuştur. Türk tarafının olumlu yaklaşımına rağmen yapılan görüşmeler çerçevesinde 58 defa bir araya gelen iki lider çözüm noktasında bir mutabakat sağlayamamışlardır. Bundan dolayı, 16 Eylül 2002 tarihinde görüşmeler durdurulmuştur. Bu gelişme karşısında BM Genel Sekreteri Kofi Annan duruma müdahil olmuş ve I. Annan Planı'nı 11 Kasım 2002'de taraflara ve garantör devletlere sunmuştur. Bu planın sunulması ile birlikte Annan Planı süreci de başlamıştır. Bu süreç, bu tarihten başlayarak, taraf devletlerin planı referanduma götürdüğü 24 Nisan 2004 tarihleri arasında içermektedir.

Annan Planı, Kıbrıslı Rumlar tarafından tehdit olarak algılanan adadaki Türk askeri varlığının azaltılması gibi, tarafları bölen önemli sorunlara çözüm bulmaya yönelik eski BM girişimlerinin yıllar boyunca ortaya koydukları çözüm önerilerinin sentezi niteliğindedir. Yıllardır karmaşıklaşan sorunların orta yollarını bulmak, 1974'ten sonra, her iki tarafın toprak ve mülkiyet iddialarına yönelik düzenlemeler getirerek, iki toplumlu federasyonun mutabık kalınan bağlamında eşit statü oluşturmasını amaçlamıştı. Annan, plan ile Kıbrıs sorununa uygulanabilir bir çözüm bulmak için doğrudan müzakerelere zemin hazırlamayı umuyordu. İki tarafın cumhurbaşkanları görüşmelerde bulundular, ancak müzakereler çok defa kesintiye uğradı. Annan Planı beş kez revize edildi ve sonunda en son haline kavuşan plan halk referandumuna sunuldu (Orhun, 2018: 111).

Federal bir devletin kurulması; toprak bakımından iki bölge ve anayasal açıdan iki toplumlu; iki toplumun siyasi eşitliğine dayanarak; egemenliğin iki toplum arasında paylaşıldığı, bir uluslararası kişiliğe sahip olan, uluslararası toplum tarafından kabul edilen bir devlet yapısı, ileri sürülen çözüm formülüydü. Annan Planı'nda, parça devletlerden ve ortak devletten oluşan yeni bir anayasal düzen çerçevesi oluşturulmuştur. Kurulacak olan

Kıbrıs devleti, tek egemenliğe ve tek uluslararası kimliğe sahip, egemen ve bağımsız bir devlet olacaktır. Kıbrıs Anayasası'nın temel ilkeleri ise demokrasi, hukukun üstünlüğü, cumhuriyetçi temsil hükümeti, iki bölgelilik ve parça devletin eşit statüsü ve siyasi eşitlik. Kendi anayasasında belirtilen yetkilere göre ortak devlet hükümeti yetkisini egemen kullanma hakkına sahiptir. Plan'a göre:

“a. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, feshedilemez ortaklık yapısıyla, Kıbrıs Rum Devleti ve Kıbrıs Türk Devleti olmak üzere iki eşit kurucu devletten oluşan, federal bir hükümete sahip bağımsız bir devlettir. Kıbrıs Birleşmiş Milletlerin üyesidir ve tek bir uluslararası tüzel kişiliğe ve egemenliğe sahiptir. Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti, Anayasası uyarınca hukukun üstünlüğü, demokrasi, temsili cumhuriyet hükümeti, siyasi eşitlik, iki kesimlilik ve kurucu devletlerin eşit statüsü temel ilkeleri çerçevesinde düzenlenmiştir. b. Federal Hükümet, Anayasa'da belirlenen ve Kıbrıs'ın uluslararası alanda ve Avrupa Birliği'nde tek sesle konuşmasını ve hareket etmesini, bir Avrupa Birliği üye ülkesi olarak yükümlülüklerini yerine getirmesini, bütünlüğünü, sınırlarını, kaynaklarını ve tarihi mirasını korumasını sağlayan yetkilerini egemence kullanır. c. Kurucu devletler eşit statüye sahiptirler. Anayasanın koyduğu sınırlar çerçevesinde Anayasa tarafından Federal Hükümet'e verilmemiş tüm yetkileri egemence kullanarak kendi Anayasaları uyarınca kendilerini özgürce yapılandırır.” (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2004).

Bu bağlamda referanduma sunulan Annan Planı'nın son hali, adada yaşayan Türklerin hakları bağlamında, ilk plana göre kısmen iyileştirilmiş olup, bununla birlikte Kıbrıslı Türklerin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin o güne kadar savunduğu tezlerle çelişen birçok hususu içermekteydi. Kendi içerisinde plan A ve B olmak üzere iki ayrı öneri içermiştir. İki öneri arasında temelde herhangi bir fark bulunmamasına rağmen, haritalar ile ilgili özel değişiklikler söz konusudur. Planın ortaya çıkış sürecinde, AB'nin üyelik konusunda Türkiye'ye yeşil ışık yakması, referandum aşamasında Türk hükümetinin planın kabul edilmesi hususunda gösterdiği çabanın en önemli motivasyon

kaynağı olmuştur. Bu durum Türk kamuoyunda, milli dava olan Kıbrıs'ın AB üyelik sürecinde feda edildiği düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ortaya konan Plan ile yönetim Rumların elinde bulunacak Türk Kesimi ise adeta azınlık durumuna düşürülecek olmasına rağmen Türkiye, planın hayata geçirilebilmesi için Denktaş ve Türk Kesimi üzerinde baskı uygulamıştır. Bu konuda Türkiye'ye ise, AB'ye üyelik konusunda önünün açılacağı vadedilmiştir. Planın uygulanabilmesi için iki taraf arasında beklenen netice alınamayınca, Türkleri azınlık durumuna düşürecek olan maddeler çıkarılmadan halk oylamasına gidilmesine karar verilmiştir. Sonuçta, Kıbrıs Türk nüfusunun önemli bir kısmı, (% 64,90) Annan Planı'nı onaylamış, Kıbrıslı Rumların çoğunluğu (% 75,83) ise hayır oyu vererek plana karşı olduklarını göstermişlerdir. Referandumun başarısızlığı, öncelikle Kıbrıs Türk toplumu ile çözüm yanlısı Kıbrıslı Rumlar ve ikincisi uluslararası toplum arasında büyük bir hayal kırıklığına yol açmıştır (Hasgüler ve Özkaleli, 2010: 38-40).

4.3. Annan Planı'na Karşı Cumhuriyet Halk Partisi'nin Tutumu ve Görüşleri

Kıbrıs çatışması yarım asırdan fazla bir süredir uluslararası toplumun gündemindedir. 1960'lı yıllardan beri BM himayesinde Türk ve Rumlar arasındaki barış görüşmeleri, uluslararası toplum tarafından kabul edilen temel çözüm parametrelerini üretmişti. Buna karşılık, Türkiye'de yönetici elitler, AB başta olmak üzere bütün dış aktörlerin Kıbrıs sorununa her türlü müdahale şeklindeki yaklaşımını, direkt olarak Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin egemenlik haklarına müdahale şeklinde değerlendirmiştir. Bu durum Türkiye'nin Rum Kesimi ve Yunanistan tarafından kuşatılması şeklinde algılanmasına yol açmıştı.

Bu sebeple Türkiye'nin güvenliği açısından Kıbrıs her zaman vazgeçilmez milli bir mesele şeklinde tasavvur edilmiş, Kıbrıs sorunu, Türk dış politikasının öncelikli meselelerinden biri olarak gündemdeki yerini almıştır. Diğer taraftan, Türk demokrasisinin iç dinamizmini anlamak bakımından Kıbrıs meselesi, şahinler tarafından kullanılan popülizm aracı olarak kritik değere sahip olmuştur. Her zaman milli güvenliği ilgilendiren konuların

merkezine konuşlandırılan bu sorunun çözümüne yönelik atılan adımlar ise, bu nedenlerle şüpheyle karşılanmıştır. Yakın dönemde Mümtaz Soysal'ın Kıbrıs sorunu ile ilgili şu değerlendirmesi Türkiye'de yönetici elitlerin bakış açısını yansıtmaya açısından önemlidir:

“Kıbrıs'ın Türkiye açısından taşıdığı anlam ve önem Ankara'yı ve Lefkoşa'nın kuzeyini yönetenlerin kişisel hesaplarını ya da ideolojik eğilimlerini kat ve kat aşar. Bu yalnız 1974'ten bu yana gösterilen özverilerin ya da harcanan emeklerin karşılığında oluşmuş bir düşünceden öteye 74 milyonluk koskoca bir devletin güvenliğini, onurunu, geleceğini ilgilendiren ve asla vazgeçilmeyecek ulusal bir davadır” (Soysal, 2008).

Bir çerçevede kendisinden önceki çözüm önerilerinin sentezi şeklinde ileri sürülen Annan Planı süreci, Türkiye'de de dış politikada yeni paradigmalara arayışı içinde olacak siyasal bir değişiklik süreci ile örtüşmüştür. Nitekim 3 Kasım 2002 tarihinde yapılan genel seçimleri Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) kazanarak tek başına hükümet kurma görevini almıştı. Parlamento'ya girme başarısını elde eden CHP ise ana muhalefet partisi rolünü üstlenmiştir (Orhun, 2018: 115).

Dış politikanın son derece hareketli olduğu bir dönemde, iktidara gelen AKP, 2002 Aralık ayında gerçekleştirilecek olan Kopenhag'daki AB zirvesinde üyelik çabası içerisine girmiş, diğer taraftan Annan Planı çerçevesinde yürütülen tartışmalar içinde kendi politik duruşunu oluşturmaya çalışmıştır. AB'ye üyelik konusunda takvim alınması hususunda yüksek beklentileri olan kamuoyunun hayal kırıklığı yaşamaması için, AKP hükümeti Kıbrıs konusunda çözüm için uluslararası toplumun artan baskısına maruz kalmıştır. Referanduma giden süreçte AKP hükümeti bu iki konuda belirleyici kararlar alma konusunda somut adımlar atacak, bu tutumu ise, yoğun eleştirilere uğramasına neden olacaktır. Türkiye'nin bürokratik ve askeri elitleri ve siyasetteki sesleri konumunda görülen CHP, zaten AKP'nin son siyasi zaferinden rahatsız olmuştu. Yeni hükümetin temelde statükoyu korumaya dayanan geleneksel Kıbrıs politikasını değiştirme ve bir kez ve tüm Kıbrıs

sorunu için nihai bir çözümlü müzakere etme niyetine karşı eleştirel yaklaşımlar (Coşar ve Özman, 2004: 60-64).

Hükümetin atmış olduğu bu adımlar, CHP tarafından yoğun bir şekilde eleştirilecektir. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, 26 Kasım 2002 tarihinde, AKP hükümetinin, hükümet programının tartışıldığı meclis görüşmelerinde, AKP'nin, izlemeyi taahhüt ettiği Kıbrıs politikaları bağlamında, Annan Planı'na yönelik eleştirilerini dile getirmiştir. Henüz daha planın netleşmediği bir ortamda, Deniz Baykal'ın, bu plana eleştirel yaklaşımı, Annan Planı sürecindeki CHP'nin plana yönelik tutum ve politikasının hangi ilkeler üzerinden yürüyeceğini gösterecektir. Meclis konuşmasında Annan Planı'ndan önceki süreci özetleyerek, planın Türkiye'de yapılacak olan genel seçimler ile aynı zamanda, Denktaş'ın ağır sağlık sorunları yaşadığı bir süreçte ortaya atılmasının ve bir an önce mutabakat sağlanması beklenmesinin doğru olmadığını dile getiren Baykal, planın Türkiye'nin, AB'ye üyelik müzakereleri sürecine denk getirilmesinin arka planında taviz koparma düşüncesinin yattığını belirtmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 2002: 80-83).

Kıbrıs'taki sorunun, Kıbrıs'ta yaşayan halkların, sosyal yapısını esas alarak, mevcut sosyal dokuyu bozmadan, ortak bir devlet kurmaya çalışılarak çözüme ulaşabileceğini belirten Baykal, Annan Planı ile ileri sürülen temel felsefenin mütecaniz ve birbirinden farklı iki sosyal yapıyı, 1974'ten önceki duruma dönüştürmeyi amaçladığını, plan ile 50.000-60.000 Türk'ün, bir kere daha her şeylerini bırakarak göç etmek zorunda kalacağını, bunun oluşturacağı toplumsal ve insani ıstırapların telafisinin mümkün olmayacağını, plan ile birlikte yaşanacak göçler ile yaklaşık 20.000 Rum vatandaşının Türklerin boşalttığı yerlere yerleceğini, bunun ise, ileride 60.000'e ulaşacağını, dolayısıyla Türk kesiminin üçte birinin Rum nüfusundan oluşacağını iddia etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 2002: 80- 83).

Baykal, plan ile getirilmek istenen devlet sisteminin 1960'da kurulan başkanlık sisteminden farklı olduğunu ve planın içermiş olduğu hususların birçok noktada 1960 anayasa düzeninden daha geri olduğunu, bu plan ile Kıbrıs'ta yaşayan Türk toplumunun eşitliğinden söz etmenin mümkün olmayacağını belirterek, öngörülen yeni toprak yapısı ile ilgili eleştirilerini ise şu şekilde belirtmiştir:

“Toprakla ilgili öneriler de başka bir olumsuzluk örneği oluşturuyor. Sayın Denктаş’a iki harita sunulmuş ve bunlardan birini kabul etmesi istenmiştir. Bu haritalardan birinde, Türkiye’nin stratejik menfaatları ve güvenliği açısından büyük önem taşıyan Karpaz Burnu Rumlara bırakılıyor. Denктаş bunu kabul etmezse ikinci haritayı kabul etmek zorunda, orada da, Ada’nın kuzeyindeki en verimli toprakların bulunduğu Güzelyurt ve Magosa’nın geniş bölgeleri Rumlara veriliyor. Bu kesimde Kıbrıs’ın en büyük su kaynakları yer almaktadır. Bütün kuzeyin yeraltı su kaynaklarının yaklaşık yarısı buradadır. Kıbrıs tarımının can damarı olan portakal bahçeleri buradadır. Kıbrıslı Türklerin bütün bu bölgeleri terk etmeleri kaçınılmaz olacak. Plana göre, Barış Harekâtından sonra Türkiye’den Kıbrıs’a gidenlerin durumu daha da kötü olacak. Neticede çok sayıda insan, âdeta Ada’dan göç edecek.” (TBMM Tutanak Dergisi, 2002: 80- 83).

Hükümetin Annan Planı’na karşı sıcak tutumunu da eleştiren Baykal, hükümet programında yer alan şu sözleri dile getirerek, hükümetin Kıbrıs konusunda çelişkili bir yaklaşıma sahip olduğunu vurgulamıştır:

"Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından yapılan barış planı olumlu karşılanmakla birlikte, hükümetimizce sorunun kalıcı bir biçimde çözümü için ulusal çıkarlarımız ve Kıbrıs Türklerinin Ada’daki varlığını ve güvenliğini garanti altına alacak bir müzakere süreci öngörülmektedir." (TBMM Tutanak Dergisi, 2002: 80- 83)

Hükümetin aynı zamanda planı eleştiren çevreleri şahinlikle suçlamasını doğru bulmadığını belirten Baykal, milli itibarımıza ve milli çıkarlarımıza zararı dokunacak bütün davranışlara karşı şahin kesileceklerini belirterek plana karşı sert tutumunu ortaya koymuştur.

2002 yılında AKP iktidarı döneminde geleneksel dış politika yaklaşımından sapmalar görülmeye başlanmasıyla birlikte bu süreçte dış

politikanın en başat konularından olan Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması konusunda da bir değişime gidildiği gözlenmiştir. AKP lideri Erdoğan'ın "40 yıllık Kıbrıs politikasının gözden geçirilmesi ve Denktaş ile Kıbrıs sorununda ilerleme sağlanmasının zora girdiği" görüşünü açıklamasıyla değişim sinyali verilmiştir. Ancak bu teşebbüs, "milli davanın terk edildiği argümanını" ortaya atarak Türkiye'deki milliyetçi saikleri mobilize etme başarısını gösteren Denktaş'ın girişimiyle bir süreliğine askıya alınmıştır. Ustaca bir hareketle Denktaş, başta milliyetçi ve ulusalcı grupların ve askerlerin "Kıbrıs Davası" hususunda işbirliği içinde hareket etmelerini başarmıştır. Denktaş'ın oluşturduğu bu sinerji 10 Mart 2003'te kritik değer taşıyan toplantıya Türk tarafının katılmasını sağlamıştır.

İktidara geldiğinin ertesi günü Kıbrıs için, demeç veren AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan ise Belçika modeli önerisinde bulunmuştur. Erdoğan Yunan Devlet Televizyonu'na yaptığı açıklamada şunları belirtmiştir:

"...Kıbrıs'ta tek Kıbrıs yok. Güney Kıbrıs var, Kuzey Kıbrıs var. (...) Biz AK Parti olarak Kıbrıs'ta Belçika modelini benimsiyoruz ve bu modeli benimsemek suretiyle de bu işin bir çözüme kavuşabileceğine inanıyoruz. Nitekim bundan kısa bir süre önce yanılmıyorsam Kofi Annan Kıbrıs'a gittiğinde ona bu öneri yapılmıştı. Şu anda Denktaş ile Klerides arasında sürdürülen münasebetlerin biz olumlu bir neticeye bağlanmasından yanayız. Ben inanıyorum ki orada her iki toplum bu işi olumlu bir sonuca bağlarsa Türkiye ile Yunanistan arasındaki sıkıntılar da sona erecektir" (Mermerkaya, 2013: 75).

Bahsedilen bu süreçte Kıbrıs'ta çözüme ulaşabilmek açısından başlatılan girişimler, Türkiye'de başta CHP, olmak üzere, bazı kesimlerce Türk dış politikasında Kıbrıs konusunda temel eksenden uzaklaşıldığı gerekçesi ile çok sert bir şekilde eleştiriye uğramıştır. Gerçekte, eleştirilerin direkt hedefi Annan Planı ve ortaya koymuş olduğu çözüm parametreleridir. Bununla birlikte, plana yönelik gerçekleştirilen müzakere aşamasında Türkiye'de hükümet olan AKP'nin çözüme yönelik bir şekilde açıkça irade beyan etmesi ve Kıbrıs'ta çözüm ile Türkiye'nin AB üyeliği perspektifinin ilişkili olduğu

görünümünü yaratan beyanlar ortaya koyması, hükümetin de bu tür eleştirilerin odak noktasında yer almasına yol açmıştır (Mermerkaya, 2013: 77-79).

Annan Planı'na muhalefet eden cephenin "Türkiye'nin 40 yıllık Kıbrıs politikasının" değiştiğine ilişkin iddialarını iki ana eksen üzerinde değerlendirmek mümkündür. Bunlar:

"1- Annan Planı'nın müzakere edildiği dönemde Türkiye'nin 40 yıldır savunduğu resmi tezleri terk edilmiştir; "kırmızı çizgileri", "olmazsa olmazları", "olmasa da olur" haline gelmiştir; 2- Türkiye'nin resmi politikası, Kıbrıs meselesi ile AB sürecini ilişkilendiren bütün girişimleri reddetmektir. Bu politikanın bir diğer uzantısı da GKRY'nin AB'ye üyelik sürecidir. Ankara, GKRY'nin Ada'nın tümünü temsilen üye olma sürecini daima protesto etmiş, bunun 1960 Antlaşmaları'na aykırı olduğunu her vesile ile vurgulamıştır. Oysa AKP hükümeti bunu bir "kader" olarak kabul etmiştir" (Tekin, 2007: 2-3).

Genel olarak CHP, AKP hükümetini "teslimiyetçi bir politika izlemek", "çözumsuzlüğün sorumlusu olarak Denktaş'ı göstermek", "Kıbrıslı Türklere ağır bedel ödeteceğini düşündüğü Annan Planı referandumunda Kıbrıslı Türklere zorla evet oyu verdirmekle", 17 Aralık 2004 zirvesinde Ek Protokol için verilen sözle "Rum gemi ve uçaklarının Türk liman ve havalimanlarına girmesinin önünü açmakla" ve "Türkiye'nin Lozan'dan beri uygulanan dış politika çizgisinde bir kırılma" gerçekleştirmekle suçlamıştır. Ancak, AKP hükümeti döneminde izlenen politikaların yanlış olduğunu uzun uzun anlatan CHP seçim beyannamelerinde, Kıbrıs konusunda partinin izlemeyi düşündüğü politika konusunda ise herhangi bir ifadeye yer vermemiştir (Keser ve Kata, 2015: 443).

Referandumun hemen öncesinde 6 Nisan 2004 tarihinde Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Abdullah Gül'ün, Kıbrıs konusunda ulaşılan noktaya, gelecekteki sürece ve İsviçre'de gerçekleştirilecek görüşmeler ile Annan Planı'nın gelmiş olduğu son şekle ilişkin açıklamasına yönelik, CHP

Milletvekili Onur Öymen'in yönelttiği eleştiriler, CHP'nin bu süreçte Annan Planı'na yaklaşımını ortaya koymaktadır. Öymen, Meclis'te yapmış olduğu konuşmasında CHP'nin içinde bulunduğu ya da bulunmadığı hiçbir Türk hükümetinin, şimdiye kadar Rum Kesimi'nin AB'ye üyeliğini onaylamadığını ya da AB üyeliğini sağlayacak hiçbir belgeye imza atmadığını belirterek, AKP hükümetinin Rumların AB üyeliği konusunda Annan Planı'nı bahane ederek sessiz kalmasını, sert bir şekilde eleştirmiştir. (TBMM Tutanak Dergisi, 2004: 333-340).

Taraflar arasında tam bir şekilde müzakere edilmeden ve çoğu maddesi üzerinde tam bir mutabakat sağlanmadan, Annan Planı'nın kısa bir süre içinde referanduma götürülmesini eleştiren Öymen, planın 9.000 sayfadan oluştuğunu ve henüz Türkçe çevirisinin bile yapılmadığını, bu nedenle referanduma gidecek olan Türk Kesimi'nin neyi oylayacağını dâhil bilmediğini hatta KKTC Meclisi'nde dahi plana ilişkin maddelerin görüşülmediğini belirtmiştir. Bürgenstock'ta, Erdoğan'ın, metni kabul ettiğini eğer Rum, Yunan tarafı da kabul ederse, kendisinin de bunu imzalamaya veya Türk tarafına imzalatmaya hazır olduğu yönündeki demecini de eleştiren Öymen, Erdoğan'ın içeriğini bilmeden bir metni imzalayan ilk Türk başbakanı olarak tarihe geçeceğini ifade etmiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 2004: 333-340).

Annan Planı'nın içeriğine yönelik eleştirilerini sürdüren Öymen, planın son haliyle bile, Kıbrıs Türklerine kendi özgür iradeleriyle kullanabilecekleri bir kıyı şeridi bırakmadığını, Kıbrıs adasının kıta sahanlığının Türkiye'yi yakından ilgilendirdiğini, anlaşmanın bu şekliyle onaylanması durumunda, zaten kıta sahanlığı konusunda yaşanan problemlerin daha da büyüyeceğini, plana göre Kıbrıs adasının kıyı güvenliğinin merkezi hükümetin sorumluluğuna bırakılmasından dolayı, Türkiye'nin Akdeniz güvenliğinin aksayacağını belirtmiştir. Sürecin başlamasından itibaren, AKP hükümeti tarafından, planın kabul edilmesi hususunda, Denктаş'a baskı uygulandığını da belirten Öymen, bu yöndeki eleştirilerini şu şekilde dile getirmiştir:

“Değerli arkadaşlarım, sözlerimi bitiriyorum; yalnız, sözlerimi bitirmeden şunu söyleyeceğim: Biz, Kıbrıs meselesini

şimdiye kadar, bir millî dava olarak götürdük. Bu Meclis, Kıbrıs konusunda, 1992'den 2003 yılına kadar, altı defa karar aldı, altıncısını sizlerle beraber aldık, sizin oylarınızla aldık. 6 Mart 2003 tarihinde, Meclis'te bu kararı aldığımız zaman, Kofi Annan Planı masanın üzerindeydi ve Meclisin aldığı kararda, bir kelimeyle bile Kofi Annan Planı'na atıfta bulunulmamaktadır ve o kararda yazılan hususlar, bugün varılan noktayla taban tabana zıttır. Bunu siz onayladınız. Siz kanaat mi değiştirdiniz? O zamanki gibi düşünmüyor musunuz? Daha önemlisini söyleyeyim; biz, bu meseleyi, yarım yüzyıldan beri, Kıbrıs'taki soydaşlarımızla el ele yürüttük, hep görüş birliği içerisinde olduk, hep tam bir dayanışma içerisinde olduk. Şimdi ne görüyoruz; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, hükümetin bu konuda izlediği politikaya açıkça karşı bir tavır almıştır. Bu metnin onaylanmaması gerektiğini "hayır" denilmesi gerektiğini açıkça ifade ediyor. İlk defa, biz, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanıyla ters düştük. Bu, övünülecek bir durum mudur?" (TBMM Tutanak Dergisi, 2004: 333-340).

Annan Planı'nın halk oylamasından geçmemesi üzerine bir değerlendirmede bulunan Deniz Baykal, Kıbrıs'ta gelinen noktada bir dönemin kapandığını, yeni bir dönemin açılmakta olduğunu açıklamıştır. Baykal, dışarıdan hazırlanıp Kıbrıs toplumlarına sunulan ve dayatılan bir anlaşmanın her iki toplumun ortak mutabakatına sahip olmadığı gerçeğinin ortaya çıktığını belirtmiş, yaşanan süreci şu şekilde değerlendirmiştir:

"Geldiğimiz noktada Kıbrıs konusunda bir dönemin kapandığını, yeni bir dönemin açılmakta olduğunu görüyoruz. Bu kararlar birlikte bu dayatılan planın bundan sonra Kıbrıs'ta yaşanacak olan olayları yönlendirme şansı kalmamıştır. Önümüzdeki dönemde Kıbrıs'ta yaşanan gerçekler temel alınmak suretiyle yeni bir durumun oluşması sağlanacaktır. Bu planı, Kıbrıs'taki her iki toplum da ortak noktada kabullenmediği için uygulama şansı kalmamıştır. Bu plan kabul edilmediği halde Kıbrıs Rum toplumu AB içinde bir hafta sonra yerini alacaktır. Bu durum, bundan sonra Kıbrıs'ta artık var olduğu ortaya çıkan ve kendi geleceklerini kendi iradeleriyle bugün ortaya koymuş olan iki toplumun, yine bu plan etrafında bir müzakereye sürüklenmesinin, bu konuda yeni girişimler ve zorlamalar yapılmasının kesinlikle kabul edilemeyeceği bir noktaya bizi getirmiştir. Türk toplumunu AB içindeki Rum toplumuna eklemeye yönelik yeni müzakere

kesinlikle kabul edilemez. Kıbrıs'ta var olan Türk toplumunun kendi kimliğini kabul ettirmesine yardımcı olacak her türlü desteği vermek, Kıbrıs Türk toplumunun tanınmasını, ekonomik ambargoların ortadan kalkmasını ve Türk toplumunun hakkı olan uluslararası ilgiye, desteğe, tanınmaya kavuşmasını sağlamak üzere her türlü çabayı göstermek, Türk hükümetinin temel görevi olmalıdır. Bu doğrultuda çabaya ihtiyaç vardır. Hükümetin bu konudaki her türlü çabasına ana muhalefet partisi olarak her türlü desteği vereceğiz. Artık gelinen noktada, Kıbrıs'ta var olan gerçekleri temel alarak hayatın şekillenmesini sağlamaya gayret göstermek gerekiyor.” (Anadolu Ajansı, 25 Nisan 2004).

Annan Planı çerçevesinde AKP'nin Kıbrıs politikasını sert bir şekilde eleştiren Baykal'a göre, AKP'nin Kıbrıs politikası, Türkiye'nin stratejik ve güvenlik kaygılarını görmezden gelerek oluşturulmuştur. Baykal, Annan Planı ile 80 yıllık Türk dış politikasında, 80 yıldır yaşanmayan çok tehlikeli bir kırılma noktasına gelindiğini vurgulamıştır. Baykal'ın bu konuya yönelik en çarpıcı sözleri, AKP'nin Kıbrıs politikasında somut planlara sahip olmadığı yönündeki eleştirisidir. Ayrıca Baykal, Kıbrıs konusunun Türkiye'nin ulusal politikası çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini belirterek böylesine büyük öneme haiz olan bu konu ile ilgili olarak sadece hükümet tarafından değil, TBMM'de ve MGK'da karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Radikal, 7 Nisan 2004).

Bu bağlamda, Annan Planı genel olarak CHP tarafından bir barış anlaşması olarak değil, Kıbrıs'ta 30 yıldır uygulanmakta olan tüm dış politikaların tasfiye edilmesi olarak değerlendirildi. Annan Planı'na ilişkin Türkiye Başbakanı, Kuzey Kıbrıs Cumhurbaşkanı ve plana özel olarak oy verecek insanların bilgi eksikliği de eleştirilmiştir. Ayrıca CHP, AKP'yi Kıbrıs konusundaki politikasının, Washington'da kararlaştırıldığı yönünde de suçlamıştır. CHP'ye göre, AKP ile ABD yönetimi arasında MGK toplantılarında tartışılan ve karara bağlanan politikanın tamamen aksine gizli bir uzlaşma sağlanmıştır (Hürriyet, 6 Şubat 2004).

Kaynak: <https://www.oncevatan.com.tr/genel/iste-o-harita-h104065.html>
(01.02.2020).

Harita 1.1. Rum Yönetiminin BM' ye Sunduğu Harita

4.4. Annan Planı Sonrasında Ortaya Çıkan Sonuçlar

Referandum sonucu iki gerçeği göstermiştir; bunlardan birincisi, tarafların rızası olmadan hiçbir anlaşmaya varılamayacağıdır. İkincisi ise, herhangi bir çözümün tartışılması durumunda KKTC'nin tanınması ilk adım olmalıdır. Çünkü uluslararası toplum Türklerin adada eşit statüye sahip olması gerektiğini kabul etmemesi durumunda, Kıbrıslı Rumların asla Kıbrıslı Türklerle eşit statüde olmayı kabul etmeyeceğini görmüştür. Dolayısıyla adanın geleceği kesinlikle Kıbrıs çatışması ile ilgili hem yerel hem de uluslararası aktörlere bağlı bir biçimde şekillenecektir (Balcı, 2004: 23-27).

Referandumdan hayır çıkmasının yaratmış olduğu hayal kırıklığının en çok hissedildiği yerlerden birisi, referanduma büyük oranda evet oyu veren Kuzey Kıbrıs Türk Kesimi olmuştur. Yıllarca süren izolasyon ve ambargolara maruz kalan Kıbrıslı Türkler başta sosyal ve ekonomik hayat olmak üzere birçok alanda maruz kalmış oldukları olumsuz şartlardan, referandum sürecinde yapılan propagandaların tesiriyle kurtulacaklarını düşünmüşler ancak, referandumda Rum Kesimi'nin hayır demesiyle, bir anlamda suni bir şekilde oluşturulmuş olan hayaller de son bulmuştur (Veziroğlu, 2007: 35).

Referandum süresince oylamada evet oyu kullanmaları için Türk tarafına telkinlerde bulunan AB Komisyon üyesi Günter Verheugen'ın oylamanın neticesine yönelik olarak yapmış olduğu şu açıklamadan sonra başlatılan girişimlerden de istenilen netice elde edilememiştir:

“Bu aşamada ciddiyetle düşünülmesi gereken konu, Kıbrıs Türklerinin ekonomik izolasyonunun ortadan kaldırılması için bir yol bulunmasıdır” (Doluca, 2011: 101-102).

Bu çerçevede referandumdan hemen sonra toplanan AB Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında, Türk tarafının referandum süresince göstermiş olduğu kararlılığı ödüllendirmek maksadıyla KKTC'ye uygulanan

izolasyonların kaldırılması için bir karar alınmıştır. Bu amaçla AB ülkeleri ile KKTC arasında doğrudan ticareti öngören bir ticari ve mali uygulamalar paketi oluşturulmuştur. Ancak bu kararın, Rum Kesimi tarafından veto edilmesi üzerine uygulamaya geçirilmesi mümkün olmamıştır (Doluca, 2011: 101-102).

AB'nin bu biçimde oluşturmuş olduğu hayal kırıklığına ek olarak Türk tarafı için BM nezdinde de herhangi bir iyileştirmeye gidilmemiştir. Türk tarafına planın kabulü hususunda referandum sürecinde yoğun bir şekilde telkinlerde bulunan Genel Sekreter Kofi Annan, referandumla ilgili raporunu, 3 Haziran 2004'te yayınlamış, ancak Güvenlik Konseyi'nde bu raporu onaylatmayı başaramamıştır. Annan'ın planla ilgili raporunda, Türk tarafının plan ile ortaya konulmuş olan çözüm önerisini kabul ettiği ancak Rumların bu çözüm önerisine yanaşmadığı vurgulanmıştır. Raporunda ayrıca Annan BM Güvenlik Konseyi ülkelerine Kıbrıslı Türklere uygulanan ekonomik izolasyonu sonlandırmaları çağrısında bulunmuştur. Ancak bu rapor, BM Güvenlik Konseyi'nde Rumların girişimleri ile onaylanmamıştır (Güven, 2005).

Bu olumsuz netice arkasından parçaları toplamak ve tartışmaları yeniden başlatmak dört yıl sürdü. Nisan 2008'de çözüm yanlısı Kıbrıslı Türk lideri Mehmet Ali Talat ve yeni seçilen Kıbrıs Rum lideri Dimitris Hristofiyas, ilk olarak altı çalışma grubu kurarak ve üst düzey görüşmelere zemin hazırlamak için aralarındaki müzakereleri başlatmaya karar verdiler. Buna ek olarak, iki toplum arasındaki işbirliğini ve güvenini artırmak amacıyla, Kıbrıs sorununun günlük sorunları ile başa çıkmak için yedi teknik komite kuruldu (Keser ve Kata, 2015: 443).

Yüksek seviyeli müzakereler Eylül 2008'de başladıktan sonra, çalışma grupları geniş çapta çözüldü ve müzakere süreci geleneksel, dar, tek aşamalı bir sürece geri döndü. Dahası, teknik komitelerin kararlarının çoğu iki lider tarafından hiçbir zaman onaylanmadı. Doğal olarak bu güven oluşturma ve iki toplumlu işbirliği faaliyetleri de hiç uygulanmamıştır. Bire bir seviyedeki müzakereler birkaç yıl boyunca devam etti. Bu çoğunlukla, liderlerin kendi toplumlarının davranışlarından memnun olduklarından emin olma konusunda çok dikkatli olan politik kaygılardan kaynaklanıyordu. Ayrıca, her iki tarafın seçim mevsimleri nedeniyle, barış müzakereleri birkaç kez durdu ve askıya alındı (Hasgüler ve Özkaleli, 2010: 38-40).

Türkiye için, son zamanlara kadar Kıbrıs'ta çözüm için en güçlü politik motivasyon AB üyelik süreciydi. Ancak, Türkiye-AB ilişkilerinin zararı, Kıbrıs sorununun müzakerelerde sadece küçük bir konu haline gelmesi açısından çok önemlidir. Sadece birkaç yıl önce, Kıbrıs sorunu çözüldüğünde, Türkiye'nin üyelik sürecinin hızlandırılabilceği söylenmekteydi. Ancak bugün Türkiye-AB ilişkileri, Kıbrıs sorunundan neredeyse bağımsız olarak ilerlemiştir (Ünal, 2016: 3-5).

Bütün bu gelişmelerle birlikte günümüzde Doğu Akdeniz'de hidrokarbon rezervlerinin keşfi, Kıbrıs sorununun en önemli bileşenlerinden birisi haline gelmiştir. Doğu Akdeniz'deki devasa hidrokarbon rezervlerinin keşfiyle bölgenin önemi artmış, Kıbrıs sorununa yeni açmazlar eklenmiştir. İsrail-Lübnan-Kıbrıs-Mısır dörtgeninde keşfedilen hidrokarbon rezervlerinin, Kıbrıs sorununun çözümü için yeni bir parametre olduğu düşünülmektedir. Gerçekten de, bu proje adanın halkları ve bölgedeki ülkeler arasında bir işbirliği ortamı için ekonomik fırsatlar yaratabilir. Ancak, bölgesel sorunlardan dolayı siyasi fizibilitesi açık değildir. Çünkü Kıbrıs sorunu, Doğu Akdeniz jeopolitiğinin “sabit” değişkenlerinden biridir (Özgür, 2017: 48).

Rum Kesimi hidrokarbon arama çalışmalarında, “münhasır ekonomik bölge” oluşturarak bölgede yeni kontrol mekanizmaları oluşturma eğilimine girmiştir. Mısır ile yapılan “Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması” bu girişimlerden biridir. Benzer bir antlaşma Lübnan'la da, 17 Ocak 2007'de imzalanmıştır. Bu antlaşma ile açık denizde yapılacak petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerinde serbestiyet elde edilmiştir. Bunun yanında, GKRY-İsrail işbirliğinde, Noble Amerikan enerji firması, “münhasır ekonomik bölgesinde”, sismik arama yanında sondajlama aşamasına geçmiştir. Firma, yapılan antlaşmalarla İsrail tarafından korunmaya alınmış, İsrail üzerinden bölgeye sevkini gerçekleştirmiştir. Firmanın bölgede bulunması, Türkiye açısından uluslararası hukuk gereği savaş nedeni oluşturmaktadır. 19 Eylül 2011 tarihinde hidrokarbon sondaj çalışmaları Rum Kesimince resmen başlatılmıştır (Erdoğan, 2016: 156).

Kıbrıs Rum Kesimi, Yunanistan ve İsrail arasında oluşturulan enerji tabanlı ortaklık, Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye'nin menfaatlerine karşı bir senaryo gibi görünse de sondajlanan petrol ve doğalgazın Kıta Avrupası'na

taşınmasında en güvenli yolun Türkiye güzergâhı olduğu görülmüştür. Bu nedenle, AB ilgili devletler ve enerji şirketlerini, Türkiye'nin de sürece dâhil olduğu bir platform oluşturmaya teşvik etmiştir. Bu amaçla, Kıbrıs konusunda çözüm mekanizmalarının yeniden işlerlik kazanması, bununla birlikte Türkiye'nin de bölgedeki enerji işbirliğine entegre edilmesi hususunda bir gündem oluşmaya başlamıştır (Erdoğan, 2016: 156).

Bütün bunların yanında 30 Nisan 2015 tarihinde bağımsız aday Mustafa Akıncı KKTC'nin cumhurbaşkanı seçilmiş, Akıncı söylemlerinde; "Kıbrıs'ın yavru vatan olmaktan çıkması gerektiği vurgusunu yaparak Türkiye'ye Bağımsız KKTC " mesajı vermiştir. 2014 Şubat ayında Kıbrıs sorununun çözüme kavuşturulması için kapsamlı bir müzakere turu başlatılmış ancak, Kıbrıs sorununa bir çözüm bulma olasılığı, özellikle Kıbrıs'ın münhasır ekonomik bölgesine girdiği iddia edilen bir Türk sismik veri gemisinin ardından azalmıştır. Sonuç olarak, Kıbrıslı Rumlar ve Kıbrıslı Türkler arasındaki barış görüşmeleri askıya alındı ve Kıbrıs hükümeti, Türkiye'nin üyelik sürecinde yeni bir bölüm açılmasına onay vermeyerek Türkiye'nin AB üyelik hedefini engelleme tehdidinde bulundu. Bu noktada, bir şey açıktır; Kıbrıs meselesiyle ilgili herhangi bir hareket olmadıkça, Türkiye'nin AB üyelik sürecinde hiçbir ilerleme olmayacağı görülmektedir. Türkiye'nin üyeliği büyük ölçüde "Kıbrıs Sorunu" nun çözümüne bağlı olduğu için, Türkiye'nin bu nedenle çatışmaya bir çözüm getirilmesi için daha fazla çaba göstermesi beklenmektedir. Kıbrıs sorununun çözülmesi, AB'nin de dâhil olduğu tüm tarafların, Doğu Akdeniz'de yeni keşfedilen petrol ve doğal gaz kaynaklarından yararlanmasına imkân verecektir. (Özgür, 2017: 48).

Teknik olarak, enerji, Kıbrıs'taki müzakerelerin bir parçası olmasa da, doğalgaz keşfinin, Noble şirketinin Afrodit alanında sondaj yapacağını açıklamasından beri, Kıbrıs barış görüşmelerinin en önemli konusu olduğu düşünülmektedir. Bu çerçevede, yeni keşfedilen gaz rezervlerinin, Kıbrıs sorununun çözümlenmesi sürecinde önemli bir etken olacağı kanaati oluşmuştur. Yine de, Kıbrıs'ta ve çevresindeki doğal gaz keşifleri ile barış görüşmeleri arasındaki bağlantı açık değildir.

Daha önce tartışıldığı üzere, Kıbrıs sorununun BM'nin himayesinde kapsamlı çözümüne yönelik toplumlararası müzakereler yaklaşık 50 yıldır

devam etmektedir. Görüldüğü gibi geçmişte müzakere turlarının hiçbiri sorunun çözülmesine katkı sunmamıştır. Eylül 2013'te Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'a şunları söylemiştir:

“50 yıllık bu sorunu çözelim, müzakerelere başlayıp üç ay içinde sonuçlandırın.” (Eminel, 2016: 115-117).

Böyle büyük bir motivasyonun arkasında, önceki dönemlerden oldukça farklı olan enerji boyutu yatmaktadır. Müzakereler, Şubat 2014'te BM ofislerinin arabuluculuğunda yeniden başlamış, bu yeni doğal kaynak bileşenini kendi içinde, müzakerelerde gündem maddesi olarak değil, daha iyi bir bölgesel enerji işbirliği şeması için canlı ve uygulanabilir olduğunu kanıtlayan çok önemli bir anahtar olarak yer almıştır. Böyle bir düşünceyle, adanın doğal gaz rezervleri Kıbrıs'taki barış sürecinden ayrı tutulamaz hale gelmiştir (Eminel, 2016: 115-117).

Bahsedildiği gibi, enerji hiçbir zaman müzakerelerin temel meseleleri arasında yer almamıştır. Bugün mülk sahipliği problemi gibi ele alınan konulardan birisi değildir. Bununla birlikte, enerji boyutu, hem olumlu hem de olumsuz yönlerde barış sürecinin geleceğini etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Bu sebeple Kıbrıs müzakerelerinin bugünkü seyri daha çok enerji hatları üzerinde yoğunlaşır duruma gelmiştir. Düne kadar İngiliz üsleri noktasında pazarlık meselesi yapılan Kıbrıs, bugün ise bu konuyu bile ikinci sırada bırakacak yeni bir gündemle yani enerji koridorları meselesi ile yön değiştirmiş durumdadır (Demir ve Tekir, 2017: 656-658).

Doğal gazın yanı sıra, Türkiye'den KKTC'ye su transferini öngören su projesi, barış sürecinde de rol oynayabilir, ancak doğalgaz keşiflerinin barış görüşmelerinde yapacağı etkiyle karşılaştırıldığında küçük bir konudur. Yine de, Kıbrıs'taki barış sürecinin yeni enerji boyutunun ön plana bir değişiklik getirip getiremeyeceği sorusu cevaplandırılmayı beklemektedir. Başka bir deyişle, Doğu Akdeniz'de ve özellikle Kıbrıs'taki enerji kaynaklarının

Kıbrıs'taki barış görüşmelerinde bir oyun-değiştirici olarak değerlendirilebilmesi dikkatle incelenmelidir. Önerilerin ötesine geçebilmek için şimdiye kadar yapılan görüşmelerde enerji sorununun ne zaman ve hangi bağlamda ele alındığına bakmak gerekir. Bununla bağlantılı olarak, Kıbrıs'taki toplumlararası görüşmelerde, enerji meselesinin defalarca tartışıldığı ve partilerin Kıbrıs sorunu üzerine mevcut bakış açılarının yanında meseleyi bağlamsallaştırmaya çalıştıklarını gözlemlemek mümkündür. Kıbrıs Türk toplumu tarafından, enerji unsuru, birkaç faktöre özel vurgu yapılarak birkaç kez vurgulanmıştır. Her şeyden önce, Kıbrıs Türk toplumu, görüşmelerde hâlihazırda var olan bölümlerin yanında tartışılması gereken bir konu olarak enerjiyi algıladı. Bu şekilde, konu şu anki aşamaya kadar iki kez yükseltildi. Öncelikle, görüşmelerde, enerji konusu, Şubat 2014 Ortak Deklarasyonu'nda belirtilen yegâne model olan, öngörülen bir federal çözümde doğal kaynakların yetkisini kimin alacağı sorusuyla ilgili olarak incelenmiştir (Aslim, 2017: 38-40).

Doğal kaynakların tartışıldığı bir diğer bağlam, uluslararası aktörler ile ayrı ayrı imzalanan uluslararası antlaşmalarla ilgili olanıydı. Şimdiye kadar, Kıbrıs Türk liderliği Azerbaycan, Kırgızistan ve daha çok Türkiye ile antlaşmalar imzaladı. Bununla birlikte, Kıbrıs Rum Yönetimi, Çin, ABD, Fransa, Japonya ve AB ile antlaşmalar imzaladı. Bütün bu uluslararası antlaşmaların yeni federal yapıya nasıl aktarılacağını belirlemek için bir komite kuruldu ve bunlardan hangisinin bağlayıcı olmaya devam edeceğini gösteren bir yol haritası çizildi. Genel olarak, bu antlaşmalar gelecek bir çözümün yeni bağlamına uyacakları sürece bağlayıcı olacaktır. Yine de, egemenlik konularına hitap eden ve münhasır ekonomik bölge ve sınırlandırma antlaşmaları gibi kalıcı bir şekilde bağlayıcı hale gelecek kararları sonuçlandıran ve gelecekteki bir çözümün yeni bağlamına uymayacak olan Uluslararası Mutabakat Zaptı'nın imzalandığı uluslararası antlaşmalar bulunmaktadır (Gürel ve diğerleri, 2013: 3-5).

Bu antlaşmalar, esas olarak, bir çözüm halinde tekrar dikkate alamayacakları başarısız sonuçlar oluştururlar. Prensip olarak, bu noktalar Kıbrıs Türk toplumunda, sınırlama antlaşmaları, Kıbrıs'taki ve etrafındaki doğal kaynakların araştırılması, çıkartılması ve ihracatı açısından kendi

girdilerini eksik bıraktıkları önemli bir sorundur. Kıbrıs Türk tarafının ortaya koyduğu çekişmeler, genel anlamda Kıbrıs Türk toplumunun yokluğuna işaret etti. Bu, Kıbrıs Türk liderliği tarafından Kıbrıs hidrokarbonları alanında gerçekleştirilen faaliyetler ve gelişmeler ile ilgili müzakerelerde vurgulandı. Kıbrıs Türk tarafı, Mısır'ı destekleyen bir antlaşmanın imzalanabileceğini, ancak Kıbrıs Türk toplumunun çıkarlarını eşit derecede ihlal etmemesi gerektiğini düşünüyordu. Kıbrıs Türk toplumunun sözünü ettiği uluslararası anlaşmalarda, hakların kalıcı olarak düzenlenmesinin her iki topluma da eşit olarak ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu, gelecekte tersine çevrilemeyecek bir durum yaratır. Münhasır ekonomik bölge anlaşmaları, her iki toplum için daimi bir durum sinyali veriyor. Bu nedenle Kıbrıs Türk tarafı, Avrupa Konseyi tarafından münhasır ekonomik bölge anlaşmalarının üçüncü taraflarca imzalanmasını eleştirdi ve görüşlerini birkaç kez müzakere masasında dile getirdi (Gürel ve diğerleri, 2013: 3-5).

Kıbrıs'ta hidrokarbon rezervlerinin keşfinin son birkaç yılda Kıbrıs sorununun çözümü ile ilgili büyük hayaller ve büyük umutlar yarattığı söylenebilir. Muhtemelen, enerji boyutu birçok kişi tarafından Kıbrıs'ta müzakereler için tek motivasyon olarak görülmüştür. Doğu Akdeniz'deki gaz rezervlerinin, daha iyi bir Türkiye-AB ilişkileri ve Kıbrıs sorununun çözümü için bir şans olabileceği düşünülmektedir. Kıbrıs'ta bir çözüm için temel olarak tetikleyici faktörler olarak hidrokarbon rezervlerini ve münhasır ekonomik bölgeleri bir anlaşma olarak görmek, Kıbrıs hidrokarbonları meselesinin aşırı basitleştirilmiş bir okuması olarak düşünülebilir. Kıbrıs'ta bulunan enerji kaynakları Kıbrıs'a kıyaslı olan ülkeleri etkilediği gibi bölge dışı ülkelerin de bu bölgeye yönelmesine ve tarafları mevcut sorunun çözümü için alternatif yollar aramaya yöneltmiştir. Bunun temel nedeni enerji olgusudur. Bu nedenle, Kıbrıs'ta yeni bulunan enerji kaynakları sorunun çözümü için tarafları bir araya getirebilecek yeni bir yapılanmayı da gündeme getirmiştir. Ancak, çatışan toplulukları uzlaştırmaya yöneltmek yerine, alternatif enerji kaynakları bulma olasılığının şimdilik aralarındaki uçurumu genişletmiş olduğu görülmektedir (Eminel, 2016: 115-117).

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra adada yaşayan Rumların Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhalk girişimi ile gündeme gelen Kıbrıs sorunu, günümüze kadar geçen süreçte hem uluslararası arenada, hem de sorunun direkt muhatabı olan adada yaşayan Türkler ve Rumlar ile bu halklarla tarihsel bağları olan Türkiye ve Yunanistan arasında tartışıla gelmektedir. Sorunun adada yaşayan halkları aşarak uluslararası bir gündem oluşturmasında, Kıbrıs'ın hem tarihsel süreçte hem de günümüzde sahip olduğu stratejik önem etkili olmuştur.

Doğu Akdeniz'de çevresini kontrol eden bir noktada yer alan Kıbrıs jeopolitik konumu itibarıyla sadece Akdeniz açısından önemli bir kontrol noktası olma özelliğini taşımamış, aynı zamanda Ortadoğu açısından da, stratejik bir önem taşımıştır. Özellikle, Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında, uluslararası aktörlerin bu bölgeye olan ilgileri arttıkça, Kıbrıs'ın da önemi artmıştır. Günümüzde ise Doğu Akdeniz hidrokarbon rezervlerinin keşfi ile bu önem daha da pekişmiş görünmektedir.

Tarihsel süreçte 300 yıldan fazla bir süre, Osmanlı hâkimiyetinde kalan Kıbrıs adası, 1878 Ayastefanos Antlaşması'nın şartlarının hafifletilmesi karşılığında İngiltere'ye bırakılmıştır. Milli Mücadele'den sonra imzalanan Lozan Antlaşması ile İngiltere'nin, ada üzerindeki hâkimiyeti tescillenmiş, Kıbrıs Kraliyet kolonisine dönüştürülmüştür. Sorunun ortaya çıkacağı İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar, CHP'nin iktidar olduğu tek parti yönetiminde dış politikada adada yaşayan Türklerin sosyal ve kültürel durumları yakından takip edilmişse de, Türk dış politikasını meşgul edecek herhangi bir gelişme yaşanmamıştır.

Bu dönemde daha çok, Musul meselesi, Montrö Boğazlar Sözleşmesi, Hatay'ın anavatana katılması gibi konular üzerine yoğunlaşan CHP yönetimindeki Türk dış politikası, özellikle ada İngiltere'nin kontrolünde olduğu için Kıbrıs konusunda önemli bir adım atmamıştır. Kıbrıs sorunu, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda İngiltere'nin daha çok iç politikaya yönelmesi ile adadan ayrılma ihtimalinin belirmesi sonucu Kıbrıs'ta yaşayan Rumların, adayı Yunanistan'a ilhak girişimleriyle ortaya çıkarmıştır. Sorunun ortaya çıktığı süreç,

İkinci Dünya Savaşı'nın, sonlanması ile dünyanın yeniden şekillendiği bir döneme denk gelmiştir. Soğuk Savaş dönemi olarak isimlendirilen bu süreçte iki kutuplu bir dünya oluşmuş, savaş sonunda komünist ideolojiyi kullanarak dünyaya yayılmak isteyen Sovyetler Birliği, Türkiye ve Yunanistan gibi ülkeler üzerinde tehdit unsuru haline dönüşmüştür.

Soğuk Savaş sürecinin ilk yıllarında, Sovyet tehdidi karşısında Batı blokunda yer arayan CHP yönetimi, 1948 yılından itibaren ortaya çıkan Kıbrıs sorunu karşısında, hem Yunanistan ile olan ilişkilerin aksamaması için hem de Batılı ülkelerle olan ilişkilerinde sorun yaşamamak için, pasif bir tutum sergilemiştir. CHP yönetimi, İngiltere'nin adadan ayrılma ihtimalini zayıf görerek, olayların büyümesine yol açmayacak bir tutum sergilemiştir.

CHP iktidarının son döneminde belirlenen bu politikalar, Mayıs 1950'de iktidarı ele geçiren DP döneminde de belirleyici olmuştur. Menderes yönetimindeki DP de Batı ile olan ilişkiler, NATO ortaklığı çerçevesinde Yunanistan ile geliştirilen münasebetleri gözeterak adada Rumların başlatmış olduğu tedhiş eylemleri ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak girişimleri karşısında yeterli tepki göstermemiştir. Kıbrıs'ta Türklere karşı girişilen baskı ve saldırıların artması neticesinde, Türk kamuoyunda Kıbrıs'a yönelik hassasiyetin yükselmesi ile birlikte Kıbrıs sorunu, Türk dış politikasında yer etmeye başlamıştır. Nitekim sorunun çözümü yolunda uluslararası alanda girişimler başlatan Türk hükümetleri, Kıbrıs sorununu kamuoyunun da baskısıyla sahiplenmeye başlamıştır.

Bu süreçte, sorunun çözümü noktasında önemli bir adım atılmıştır. Kıbrıs, 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yaratan Londra-Zürih Antlaşmalarıyla bağımsız hale gelmiştir. Antlaşmalar, iki toplumun iki uluslu bağımsızlığı, siyasi eşitliği ve idari ortaklığı temeline oturan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla neticelenmiştir. Bu antlaşmalar ile Lozan Antlaşması'ndan bu yana ilk defa, Türkiye adanın idaresine tekrar aktif olarak katılmıştır. Sonuçları nedeniyle Zürih ve Londra Antlaşmaları'nı, Kıbrıs tarihinde bir dönüm noktası olarak görmek yanlış olmaz.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilan edilmesine rağmen, adada sorunlar bitmemiş, Rumların, Kıbrıs'ta yaşayan Türklere karşı baskıları, artarak devam

etmiştir. Bu, baskılar, 1963 yılında yaşanan Kanlı Noel olayları gibi, Türk toplumunun can kaybına neden olacak saldırgan politikalara dönüşmüştür. CHP Genel Başkanı, İsmet İnönü'nün, üç kez hükümet kurduğu bu süreçte, bu sorunlar karşısında, CHP'nin dış politikası çerçevesinde Kıbrıs sorununun artık milli bir meseleye dönüştüğü gözlemlenmiştir. Nitekim İnönü'nün, adada Türklere karşı uygulanan saldırgan politikaları sonlandırabilmek için uluslararası alanda atmış olduğu adımlardan sonuç elde edemeyince, adaya bir askeri hareket düzenleme girişimi, Türk dış politikasının, Kıbrıs yaklaşımının şekillenmesinde de etkili olmuştur. Türkiye'nin, Londra ve Zürih Antlaşmaları ile elde etmiş olduğu garantörlük hakkını, adada Türklerin hakkını korumak için kullanma girişimi, Türk dış politikası açısından Kıbrıs konusunun, hayati bir öneme sahip olduğunu göstermiştir.

CHP'nin Kıbrıs politikasının keskin çizgilerinin ortaya çıktığı diğer bir gelişme ise, CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in, CHP-MSP koalisyonu döneminde Kıbrıs'a düzenlediği Barış Harekâtı olmuştur. Adada Türklere karşı baskıların arttığı bir süreçte Yunan subayların gerçekleştirmiş olduğu darbe ile adanın meşru temsilcisi Makarios'un devrilmesi, yerine Yunan cuntasının isteği ile Sampson'un getirilmesi ile adada yaşayan Türklerin can ve mal güvenliklerinin tehlike altına girmesi sonucu, Başbakan Ecevit'in garantörlük haklarını kullanarak milli bir dava olarak görülen Kıbrıs sorununu barışçıl yollardan çözmek için düzenlediği askeri harekât aynı zamanda Türk dış politikasının Kıbrıs'a vermiş olduğu hayati önemi göstermesi açısından önem taşımıştır.

Nitekim, İngiltere ve ABD gibi harekate karşı olan devletlerin, izolasyon ya da ambargo gibi tehditleri karşısında, Ecevit, İnönü hükümetlerinin yarım bırakmış olduğu işi tamamlamıştır. Bu tarihten itibaren, Türk dış politikasında taksim tezleri ön plana çıkmış, bu çerçevede adımlar atılmıştır. 1975 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulması, daha sonra 1983 yılında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulması bu adımlar arasındadır.

CHP'nin Kıbrıs politikasını, Barış Harekâtı'ndan itibaren, taksim tezi üzerine bina ettiği anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, uluslararası toplum

tarafından, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik ileri sürülen 1960 Anayasası benzeri çözüm önerileri CHP'nin tepkisine yol açmıştır. Bu çerçevede 2002 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın planı da CHP tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. AB'nin desteklediği plan, dönemin AKP hükümeti tarafından da AB üyeliğinin alınabilmesi için desteklenmiş ve Kıbrıs Türk toplumu arasında planın kabul edilmesi yönünde yoğun bir propaganda faaliyeti yürütülmüştür. Annan Planı'nı taviz verme şeklinde değerlendiren başta Denktaş olmak üzere, Kıbrıs davasının Türkiye'deki ordu gibi şahin kanadı ise, yoğun bir tepki göstermiştir. Bu tepkilerin siyaset alanındaki en önemli temsilcisi ise CHP olmuştur. Bu süreçte planı çözüm değil, çözümsüzlük getireceği iddiası ile eleştiren CHP, AB üyeliğinin alınabilmesi için Kıbrıs davasından taviz verildiğini ifade ederek, Türkiye'de Kıbrıs konusuna hassasiyetle yaklaşan çevrelerin sözcüsü olmuştur.

Netice itibarıyla, Annan Planı, referandum sürecinde Rum tarafının hayır oyu kullanmasıyla yürürlüğe girmemiştir. Planın kabul edilmesi yönünde istekli olan Türk tarafına ise verilen sözler yerine getirilmemiştir. Günümüzde Kıbrıs sorununa, Doğu Akdeniz'de doğalgaz kaynaklarının keşfi ile yeni bir bileşen daha eklenmiştir. Bölgedeki zengin doğalgaz kaynaklarının keşfinin Kıbrıs sorununa çözüm mü yoksa çözümsüzlük mü getireceği ise bilinmemektedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Ahmad, F. (1996). *Demokrasi Sürecinde Türkiye: 1945-1980*. A. Fethi (çev.), İstanbul: Hil.
- Ahmad, F. (2002). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Y. Alogan (çev.), İstanbul: Doruk Yayınları.
- Alasya, H. (1987). *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Alasya, H. (1992). *Kıbrıs ve Rum-Yunan Emelleri*. KKTC: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Alpkaya, F. (1998). *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu (1923-1924)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Apulhan, R. (2007). *27 Mayıs'tan Yassıada Mahkemelerine Menderes*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Arcayürek, C. (2006). *Bir Özgürlük Tutkunu*. İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Armaoğlu, F. (1986). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Arslan, M. (1990). *Kıbrıs Barış Harekatı'nın Perde Arkası*. İstanbul: Akabe Yayınları.
- Aydoğan, M. (2002). *Avrupa Birliğinin Neresindeyiz? Tanzimattan Gümrük Birliği'ne*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Aydoğdu, A. (2005). *Kıbrıs Sorunu Çözüm Arayışları: Annan Planı ve Referandum Süreci*. Ankara: Asil Yayınları.
- Baç, M. (2001). *Türkiye ve Avrupa Birliği: Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Balkır, C., Soyaltın, D. (2010). The Limits to Europeanization: Analyzing Domestic Change in Turkey. Ç. Nas ve R. İzci (Ed.), *Changing Europe and Turkey: Current Debates* içinde. İstanbul: Punto Printing House, 29-58.
- Barutçu, E. (1999). *Hariciye Koridoru*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Batur, N. (2006). *Rauf Denktaş, Yeniden Yaşasaydım*. İstanbul: Doğan Kitap.

- Birand, M. A. (1990). *30 Sıcak Gün*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Bostanoğlu, B. (1999). *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Bozkurt, İ. (2002). Kıbrıs'ın Tarihine Kısa Bir Bakış. İ. K. Ülger ve E. Efegil (Ed.). *AB ve Kıbrıs Bugünü ve Geleceği* içinde. Ankara: Gündoğan Yayınları, 35-45.
- Burçak, R. S. (1988). *Türkiye'de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- Cerrahoğlu, Z. (1998). *Birleşmiş Milletler Gözetiminde Kıbrıs Sorunu ile İlgili Olarak Yapılan Toplumlararası Görüşmeler (1968-1990)*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Cılızoğlu, T. (2007). *Çağlayangil'in Anıları*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Çavdar, T. (1998). Siyasal Partiler: Adalet Partisi. *Cumhuriyet Dönemi. Türkiye Ansiklopedisi*. Cilt 8. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çevikel, N. (2006). *Kıbrıs'ta Osmanlı Mirası (1570 - 1960)*. İstanbul: 47 Numara Yayıncılık.
- Çufalı, M. (2005). Çok Partili Hayata Geçiş Dönemi: 1945-1950. A. Küçük, S. Bakan ve A. Karadağ (Ed.). *21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye'de Siyasal Hayat* içinde. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları, 401-429.
- Denktaş, R. (1997). *Rauf Denktaş'ın Hatıraları 1964-1974*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Denktaş, R. (1999). *Rauf Denktaş'ın Hatıraları*. İstanbul: Boğaziçi Yayınlar.
- Ercan, M. (2011). Türk Dış Politikasında Kıbrıs. M. Ercan (Ed.) *Değişen Dünyada Türk Dış Politikası* içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 353-376.
- Erdoğan, M., Bağcı, H., Kundakçı, F. (2008). *TBMM Tutanaklarında Türk-Yunan İlişkileri "Avrupalılaştırma": 1994-2006*. Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Erim, N. (1975). *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*. Ankara: Ajans Türk Matbaacılık Sanayii.
- Erol, M. S. (2009). İsmet İnönü Hükümeti Dış Politikası. H. Çakmak (Ed.). *Türk Dış Politikası, (1919-2008)* içinde. Ankara: Platin Yayınları, 572-576.

- Fırat, M. (1997). *1960-71 Arası Türk Dış Politikası ve Kıbrıs Sorunu*. Ankara: Siyasal Yayınevi.
- Grigoriadis, I. N. (2009). *Trials of Europeanization: Turkish Political Culture and the European Union*. New York: Palgrave Macmillian.
- Gürel, A., Mullen, F., Tzimitras, H. (2013). *The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios*. Prio Report. Nicosia: PRIO Cyprus Centre.
- Güvenç, N. (1984). *Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye*. İstanbul: Çağdaş Politika Yayınları.
- Hale, W. (2003). *Türk Dış Politikası (1774-2000)*. P. Demir (çev.), İstanbul: Mart Matbaası.
- Hasgüler, M. (2007). *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Hasgüler, M., Özkaleli, M. F. (2010). *Kıbrıs'ta Metamorfoz ve Paradigma Değişimi*. Ankara: USAK Yayınları.
- Hill, G. (2010). *A History of Cyprus (Cilt 1)*. New York: Cambridge University Press.
- İsmail, S. (1998). *Kıbrıs'ta Yunan Sorunu (1821-2000)*. Ankara: Akdeniz Haber Ajansı Yayınları.
- Karlık, R. (2002). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Keser, U. (2006). *Kıbrıs'ta Türk-Yunan Fırtınası (1940-1950-1960-1970)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Kızılyürek, N. (2005). *Milliyetçilik Kışkacında Kıbrıs*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kızılyürek, N. (2009). *Daha Önceleri Neredeydiniz? Düünden Bugüne Kıbrıs Müzakereleri*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Kürkçügil, M. (2007). *Kıbrıs Dün ve Bugün*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Manısalı, E. (2003). *Düünden Bugüne Kıbrıs*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Mütercimler, E. (2010). *Satılık Ada Kıbrıs: Kıbrıs Barış Harekatı'nın Bilinmeyen Yönleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Oran, B. (2002). *Türk Dış Politikası*. Cilt 2. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Önalp, E. (2007). *Geçmişten Günümüze Kıbrıs*. Ankara: Berikan Yayınevi.

- Özakman, T. (2012). *Çılgın Türkler Kıbrıs*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. (2014). *Amerikan Belgelerine Göre Türkiye’de Azınlıklar ve Fener Rum Patrikhanesi*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Özersay, K. (2002). *Kıbrıs Sorunu: Hukuksal Bir İnceleme*. Ankara: ASAM Yayınları.
- Sağlamer, K. (1974). *Ecevit Olayı Bir Başbakanın Doğuşu*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Sakin, S., Dokuyan, S. (2010). *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları (Menderes ve Zorlu’nun Tarihi Sınava)*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Serter, V. Z. (1973). *Kıbrıs Türk Mücadele Tarihi*. Cilt 1. Lefkoşa: Halkın Sesi Limited.
- Serter, V. Z. (2008). *Kıbrıs’ta Rum-Yunan Saldırıları ve Soykırımı*. Ankara: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.
- Sevilgen, M. G. (1980). *MSP’de Dört Yıl (1973-1977)*. Ankara: Yüksel Matbaası.
- Shaelou, P. L. (2010). *The EU and Cyprus: Principles and Strategies of Full Integration*. Boston: Leiden.
- Soysal, İ. (2000). *Türkiye’nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*. Cilt 1. Ankara: TTK Yayınları.
- Sönmezoğlu, F. (1995). *ABD’nin Türkiye Politikası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Storrs, R. (1993). *Sir Ronald Storrs’un Kıbrıs Anıları (1926-1932)*. Taçgey Debeş (çev.), KKTC: Mez-Koop Bankası Kültür Yayınları.
- Şahin, H. (2002). *Johnson Mektubu*. İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Toker, M. (1992). *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973: İnönü’nün Son Başbakanlığı: 1961-1965*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Toluner, S. (1977). *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Milletlerarası Hukuk*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Topur, T. (2002). *Dünya ve Türkiye-AB-Kıbrıs Üçgeni*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Tunçay, M. (1997). *Çağdaş Türkiye*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Turan, A. E. (2004). *Türkiye’de Seçmen Davranışı: Önceki Kırılmalar ve 2002 Seçimleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Uslu, N. (2006). *Türk Dış Politikası Yol Ayrımında: Soğuk Savaş Sonrasında Yeni Sorunlar, Yeni İmkanlar ve Yeni Arayışlar*. Ankara: Anka Yayınları.
- Uzer, U., Cengiz, M. (2002). *Kıbrıs Sorunu*. Ankara: Ankara Barosu Yayını.
- Veziroğlu, F. (2007). *Denktaş ve Kıbrıs'ta Son Tango*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Yalçınkaya, A. (1998). *Türk-Yunan İlişkileri ve Kıbrıs Sorunu*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Basım Evi.
- Ziya, N. (1973). *Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçışı ve Adada Kurulan İngiliz İdaresi*. Ankara: TKAE Yayınları.

Bildiriler ve Makaleler

- Arslan, Z. (2016). Tek Parti Döneminde Türkiye'nin Kıbrıs Politikasına Bakışı. *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu*. Bildiriler Kitabı. Ankara: 55-80.
- Aslim, İ. (2017). Energy Sources in the Eastern Mediterranean: Contributor to Solve the Problems in Cyprus, Turkey, and Israel Triangle? *Athens Journal of Mediterranean Studies*. 4.1, 37-46.
- Coşar, S., Özman, A. (2004). Centre-right Politics in Turkey after the November 2002 General Election: Neo-Liberalism with a Muslim Face. *Contemporary Politics*. 10.4, 57-74.
- Coşkun, Y. (2015). 1974 Kıbrıs Barış Harekatının Türk İngiliz İlişkilerine Etkileri. *Tarih Okulu Dergisi (TOD)* 22, 449-462.
- Demir, N., Tekir, O. (2017). Sharing Energy Resources of Eastern Mediterranean: Regional and Global Dynamics. *Economic and Environmental Studies*. 17.4, 651-674.
- Demir, Ş. (2007). Adnan Menderes ve 6/7 Eylül Olayları. *İ.Ü. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*. 12, 37-63.
- Dursun, D. (2015). Türk Demokrasisinde Kurumsallaşma Sorunu ve Krizleri Çözme Yöntemi Olarak Askeri Darbeler. *Muhafazakâr Düşünce*. 1. 3, 175-196.
- Erdoğan, H. (2016). Kıbrıs Meselesinin Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerine Etkileri. *Akademik Hassasiyetler*. 2.3, 135-161.

- Göktepe, C. (2002). Menderes Dönemi (1950–1960). *Türkler Ansiklopedisi*. Cilt 16. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Güler, Y. (2004). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin Kuruluşuna Kadar Kıbrıs Meselesi. *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5.1, 101-112.
- Keser, U., Kata, M. (2015). 27 Mayıs 1960 Darbesinin Kıbrıs'a Yansıması: TMT ve Nacak Gazetesi Örneği. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 15.31, 415-451.
- Oğuzlu, T. (2010). Turkey and Europeanization of Foreign Policy? *Political Science Quarterly*. 125.4, 657-683.
- Özdal, B. (2016). The Postures and Theses of the Parties Involved in the Cyprus Problem Within the Period Until 1974. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 3.1, 23-49.
- Özgür, H. K. (2017). Eastern Mediterranean Hydrocarbons: Regional Potential, Challenges Ahead, and the 'Hydrocarbon-ization' of the Cyprus Problem. *Perceptions*. 22.2-3, 31-56.
- Sonyel, S. R. (1995). İngiliz Yönetiminde Kıbrıs Türklerinin Varlık Savaşımı (1878-1960). *Belleten*. LIX.224, 133-187.
- Şimşek, E. (2013). Çok Partili Dönemde Yeniden Din Eğitimi ve Öğretimine Dönüş Süreci (1946-1960). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 49, 391-414.
- Tamçelik, S. (2003). Kıbrıs-Avrupa Birliği İlişkileri-II. *Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*. 3.6, 187-215.
- TBMM Tutanak Dergisi. Cilt 14. Toplantı 14. 6. Birleşim. 4 Mart 1975.
- TBMM Tutanak Dergisi. Cilt 1. Dönem 22. Birleşim.4. 26 Kasım 2002.
- TBMM Tutanak Dergisi. Cilt 44. Dönem 22. Birleşim 69. 6 Nisan 2004.
- TBMM Zabıt Ceridesi. Devre 10. Cilt 12. İçtima 2. 13 Haziran 1956.
- TBMM Zabıt Ceridesi. Devre 11. Cilt 8. İçtima 2. 4 Mart 1959.
- TBMM Zabıt Ceridesi. Cilt 24. 20. Birleşim. 30.12.1963.
- Uslu, N., Bağcı, H. (2004). Türk Tarafı Açısından Son Dönem Kıbrıs Gelişmeleri ve Aktörlerin Tavrı. *Avrasya Dosyası*. 10.3, 71-104.
- Yellice, G. (2012). 1878'den 1931'e Kıbrıs'ta Enosis Talepleri ve İngiltere'nin Yaklaşımı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 12.24, 13-26.

Tezler

- Balcı, M. (2004). The Cyprus Question: Latest Developments and Scenarios. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Bilkent Üniversitesi SBE.
- Doluca, D. (2011). Kıbrıs Sorununun Çözümüne İlişkin Hazırlanan Annan Planı'nın ve Referandum Sürecinin Kapsamlı Analizi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi SBE.
- Ediş, E. (2018). Kıbrıs Barış Harekatı Odağında Bülent Ecevit. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi SBE.
- Eminel, E. (2016). The Analysis of the Political Context of the Cyprus Hydrocarbons Debate in Relation to Cyprus Problem. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi SBE.
- Koçer, G. (1989). Türk Dış Politikasının Belirlenmesi, 1960–1980 (İç Siyasal Resmi Etkenler Açısından Bir Çözümleyici Çalışma Denemesi). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Mermerkaya, M. (2013). AB Üyelik Sürecinde Türkiye'nin AB Politikası. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Orhun, F. Ç. (2018). K.K.T.C Cumhurbaşkanı Rauf R. Denktaş'ın Annan Planı Sürecindeki Mücadelesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: Trakya Üniversitesi SBE.
- Polat, Ö. (2009). 37. Cumhuriyet Hükümetinin (CHP-MSP Koalisyonu) Dış Politikası: 26 Ocak-17 Kasım 1974. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Tekin, S. (2007). Annan Planı Referandumu Sürecinde Ortaya Konan Eleştiriler Işığında Türkiye'nin Resmi Kıbrıs Politikasının Yeniden Değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi SBE.

Gazeteler

Akşam Gazetesi, 22 Aralık 1931.

Cumhuriyet Gazetesi, 11 Ağustos 1974.

Erdal Güven, “Şakacı Başbakan”, Radikal, 17 Haziran 2005.

Hürriyet Gazetesi, 17 Ağustos 1974.
Günaydın Gazetesi, 14 Şubat 1975.
Milli Gazete, 6 Kasım 1974.
Milliyet Gazetesi, 20 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 27 Temmuz 1974.
Milliyet Gazetesi, 15 Ağustos 1974.
Milliyet Gazetesi, 23 Eylül 1974.
Mümtaz Soysal, “Kıbrıs’ın Encamı”, Cumhuriyet, 4 Ocak 2008.

İnternet Kaynakları

Anadolu Ajansı. (2004). *Baykal: Kıbrıs'ta Yeni Bir Dönem Açılmakta*.
<https://www.aa.com.tr/tr/arsiv/-187nbsp-kibris/428564> (13 Ocak 2020).

Hürriyet. (2004). *Baykal: Hükümet Kıbrıs'ta Emrivaki Yapıyor*.
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/baykal-hukumet-kibrista-emrivaki-yapiyor-38565517> (10 Ocak 2020).

Radikal. (2004). *Meclis Kıbrıs'ı Tartıştı*.
<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=112440> (10 Ocak 2020).

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2004). *BM Kapsamlı Çözüm Planı (Annan Planı)*. http://www.mfa.gov.tr/bm-kapsamli-cozum-plani-_annan-plani_.tr.mfa (13 Ocak 2020).

Ünal, S. (2016). Cyprus: Energy Not a Reason but a Prize of Solution. *Hürriyet Daily News*. <http://www.hurriyetdailynews.com/cyprus-energy-not-a-reason-but-a-prize-of-solution-107438> (13 Ocak 2020).

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ADI VE SOYADI: BAYBARS ÇELİK

DOĞUM YERİ VE TARİHİ: ALTINDAĞ – 06.09.1988

MEDENİ HALİ: BEKAR

E-MAIL: baybarscelik06@gmail.com

ADRES: Emek Mah. 16. Cad. No: 37/15 Çankaya/ANKARA

TEL NO: 0532 410 77 47

EĞİTİM BİLGİLERİ

2017-2020 İstanbul Arel Üniversitesi (Yüksek Lisans)

2011-2016 Anadolu Üniversitesi-Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Lisans)

2002-2006 Cumhuriyet Fen Lisesi

1994-2002 Gülen Muharrem Pakoğlu İlkokulu

YABANCI DİL

İngilizce